

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εποχή μας, η παγκόσμια οικονομία στηρίζεται στο σύνολό της στο πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, δύο φυσικούς πόρους τα κοιτάσματα των οποίων με τη πάροδο του χρόνου εξαντλούνται (όσα μπορούν να εξορυχτούν με συμφέροντες οικονομικούς όρους). Η υπερκατανάλωση των ανεπτυγμένων χωρών και οι αυξανόμενες ενεργειακές απαιτήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, δημιουργούν πιέσεις στο παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα με αποτέλεσμα την άνοδο των τιμών, τη κορύφωση της παγκόσμιας παραγωγής και τις διακρατικές συγκρούσεις για τον έλεγχο των ενεργειακών πηγών. Είναι λοιπόν φανερό, ότι η οικονομική διάσταση της ενέργειας προκαλεί μεγάλες αναταράξεις στον ενεργειακό τομέα, τις συνέπειες των οποίων υπόκεινται οι χώρες οι οποίες δεν διαθέτουν επαρκείς ενεργειακούς πόρους για την κάλυψη των ενεργειακών τους αναγκών, εμφανίζοντας έτσι μεγάλη ενεργειακή εξάρτηση.

Από την άλλη μεριά, η σχέση της ενέργειας με το περιβάλλον (κλιματικές αλλαγές) δημιουργεί επιπλέον προβληματισμούς, δεδομένου ότι θα πρέπει να ανατραπούν συνήθειες και πρακτικές δεκαετιών, να θεσπιστεί νέο θεσμικό πλαίσιο το οποίο να λαμβάνει υπόψη την περιβαλλοντική διάσταση της ενέργειας, να αναπτυχθούν νέες διαδικασίες και πρακτικές και να καλλιεργηθεί ενεργειακή συνείδηση.

Λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, αλλά και την κοινωνική διάσταση της ενέργειας (αναγκαίο αγαθό καθημερινής χρήσης), καθίσταται φανερό ότι σήμερα, περισσότερο από ποτέ είναι αναγκαίο το κάθε κράτος να διαμορφώσει μια ενεργειακή στρατηγική η οποία θα λαμβάνει υπόψη τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της ενέργειας, θα στοχεύει στην ενεργειακή αυτονομία και την απεξάρτηση, την ασφάλεια της παροχής και την προστασία από τις διακυμάνσεις των τιμών.

Όσον αφορά στην Ελλάδα, πέραν των ανωτέρω λόγων, η γεωγραφική κατανομή των εδαφών της (νησιωτική χώρα), αλλά και το γεγονός ότι βρίσκεται σε μια περιοχή στην οποία λαμβάνουν χώρα οι μεγαλύτερες γεωπολιτικές συγκρούσεις, συμμαχίες, συμφωνίες και συνεργασίες με σκοπό τον έλεγχο της ροής ενέργειας (διαμέσου των δικτύων πετρελαίου και φυσικού αερίου), καθιστούν τη διαμόρφωση μιας αμιγούς ελληνικής ενεργειακής στρατηγικής μεγάλη πρόκληση και ταυτόχρονα επιτακτική ανάγκη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

1 ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

1.1 Περίληψη

Στο πρώτο μέρος του κεφαλαίου αυτού, συνδέονται οι έννοιες της ενέργειας και της στρατηγικής, δίνεται ο ορισμός της ενεργειακής στρατηγικής και γίνεται περιγραφή του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος, τα οποία επηρεάζουν τη διαμόρφωση αυτής. Στο δεύτερο μέρος του κεφαλαίου αυτού γίνεται περιγραφή της ενεργειακής πολιτικής την οποία εφαρμόζει σήμερα η Ελλάδα.

1.2 Ενεργειακή Στρατηγική

1.2.1 Γενικά

Στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη, τα κράτη λειτουργούν σαν ανεξάρτητες οντότητες (οργανισμοί) καθώς αγωνίζονται να διασφαλίσουν τον ενεργειακό εφοδιασμό τους, να προστατέψουν την οικονομία τους, να διασφαλίσουν την

ανεξαρτησία τους και να προστατέψουν σε γενικές γραμμές τα συμφέροντά τους. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο καθίσταται εμφανές ότι:

- ✚ Τα κράτη είναι αναγκασμένα λειτουργούν μέσα σε εξαιρετικά ανταγωνιστικό περιβάλλον.
- ✚ Το σύστημα εντός του οποίου λειτουργούν, επηρεάζει τη συμπεριφορά και τις επιλογές τους.
- ✚ Έχουν ως κύριο στόχο τη συνεχή βελτίωση της θέσης τους σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα κράτη έχουν πολλά κοινά με τις επιχειρήσεις, και άρα το κράτος θα πρέπει να αντιμετωπιστεί σαν ένας ενιαίος οργανισμός. Έτσι λοιπόν θα πρέπει και το κράτος - οργανισμός να αναπτύξει ανταγωνιστική στρατηγική εφόσον θέλει να αυξήσει την επιρροή και την ευημερία του. Όπως λοιπόν σε κάθε τομέα της οικονομίας, έτσι και στον ενεργειακό τομέα, θα πρέπει το κράτος - οργανισμός να αναπτύξει την κατάλληλη ενεργειακή στρατηγική η οποία θα του επιτρέψει να υλοποιήσει τους σκοπούς και τους στόχους του.

Με τον όρο ενεργειακή στρατηγική εννοούμε τη διαμόρφωση από το κράτος ενός μακροχρόνιου ενεργειακού σχεδιασμού, ο οποίος θα συνδυάζει τους διαθέσιμους πόρους του με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να μπορεί να επιτύχει τους σκοπούς και τους στόχους του. Με άλλα λόγια, η διαμόρφωση ενεργειακής στρατηγικής, συνίσταται στην αποτελεσματική διαχείριση των ευκαιριών και

των απειλών που παρουσιάζονται από το εξωτερικό περιβάλλον των κρατών, λαμβάνοντας υπόψη τις δυνάμεις και αδυναμίες που παρουσιάζονται από το εσωτερικό τους περιβάλλον.

Τέλος, είναι απαραίτητο να τονιστεί, ότι σε αντίθεση με τις επιχειρήσεις όπου πρωταρχικός σκοπός της στρατηγικής είναι η ενίσχυση της κερδοφορίας έναντι των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων, στην περίπτωση του κράτους - οργανισμού, πρωταρχικός σκοπός της ενεργειακής στρατηγικής είναι η διασφάλιση της παροχής για τη προστασία της οικονομίας και η εκπλήρωση των υποχρεώσεων του απέναντι στην κοινωνία και τους πολίτες.

1.2.2 Το Εξωτερικό Περιβάλλον

Όπως και στις επιχειρήσεις, έτσι και στην περίπτωση του κράτους - οργανισμού, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε και να αναλύσουμε το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον του για να μπορέσουμε να διαμορφώσουμε και τη κατάλληλη ενεργειακή στρατηγική.

Όσον αφορά στο εξωτερικό περιβάλλον, αυτό διακρίνεται σύμφωνα με τη στρατηγική των επιχειρήσεων⁵ σε γενικευμένο και ανταγωνιστικό. Στο γενικευμένο ή μακροπεριβάλλον, ανήκουν οι παράγοντες εκείνοι που

επιηρεάζουν όλες τις επιχειρήσεις σε όλους τους κλάδους. Στο ανταγωνιστικό ή μικροπεριβάλλον, ανήκουν όλοι εκείνοι οι παράγοντες που σχετίζονται με τον ανταγωνισμό ο οποίος λαμβάνει χώρα εντός του κλάδου στον οποίο δραστηριοποιείται η επιχείρηση.

Δεδομένης της σημασίας που έχει η ενέργεια για το σύνολο της οικονομίας και της κοινωνίας, μπορούμε να πούμε ότι στην περίπτωση του κράτους - οργανισμού και του ενεργειακού τομέα, το γενικευμένο ή μακροπεριβάλλον προσομοιάζεται με τον παγκόσμιο γεωπολιτικό χάρτη της ενέργειας. Έτσι λοιπόν παράγοντες όπως η διαθεσιμότητα και η γεωγραφική κατανομή των ενεργειακών κοιτασμάτων, η διεθνής τρομοκρατία, οι περιορισμοί του περιβάλλοντος, τα ακραία καιρικά φαινόμενα, η πολιτική αστάθεια και οι ένοπλες συγκρούσεις στις χώρες με μεγάλα αποθέματα ενεργειακών πόρων, τα συμφέροντα και οι επιδιώξεις των μεγάλων δυνάμεων, οι ενεργειακές διασυνδέσεις μεταξύ κρατών κτλ, ενδέχεται να αποτελέσουν πηγή ευκαιριών και απειλών για το κράτος - οργανισμό.

Από την άλλη μεριά, ο εγχώριος ενεργειακός τομέας χωρίζεται σε επιμέρους κλάδους, του ηλεκτρισμού, του φυσικού αερίου και των υγρών καυσίμων. Το κράτος - οργανισμός, συμμετέχει στον ανταγωνισμό που λαμβάνει χώρα σε κάθε ένα από τους παραπάνω κλάδους μέσω των ενεργειακών επιχειρήσεων των οποίων είναι βασικός μέτοχος. Έτσι δημιουργείται το παράδοξο, ο ρυθμιστής των κανόνων του ανταγωνισμού να συμμετέχει σε αυτόν. Επιπλέον,

δεδομένου ότι η παρουσία των ενεργειακών επιχειρήσεων που ελέγχονται από το κράτος είναι μηδαμινή εκτός των ελληνικών συνόρων, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι και η συμμετοχή τους στο διεθνή ανταγωνισμό είναι εξίσου μηδαμινή. Έτσι λοιπόν, το γενικευμένο ή ανταγωνιστικό περιβάλλον του κράτους - οργανισμού, ταυτίζεται με το ανταγωνιστικό περιβάλλον που αναπτύσσεται σε κάθε μια από τις επιμέρους ενεργειακές αγορές. Οι δε συνθήκες που επικρατούν στις ενεργειακές αυτές αγορές ενδέχεται να αποτελέσουν πηγή ευκαιριών και απειλών για το κράτος - οργανισμό.

Όλα όσα προηγήθηκαν μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η ενεργειακή στρατηγική που θα αναπτυχθεί από το κράτος - οργανισμό, θα λαμβάνει υπόψη τις ευκαιρίες και απειλές που προκύπτουν από την ανάλυση του γενικευμένου και του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, ενώ θα υλοποιείται στο μεγαλύτερο μέρος της μέσω των ενεργειακών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στις ενεργειακές αγορές.

Αυτό σημαίνει ότι η ενεργειακή στρατηγική θα πρέπει να σχεδιαστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να καθορίσει τις κινήσεις και τις επιλογές των επιχειρήσεων του ενεργειακού τομέα. Με άλλα λόγια, αν παρομοιάσουμε τον ενεργειακό τομέα με μια παρτίδα σκάκι, το κράτος θα είναι ο παίκτης, οι ενεργειακές επιχειρήσεις θα είναι τα πιόνια, οι κατευθύνσεις και επιλογές της ενεργειακής στρατηγικής θα είναι οι κινήσεις τακτικής που θα εκτελούν τα πιόνια και το σύνολό τους η ενεργειακή στρατηγική.

1.2.3 Το Εσωτερικό Περιβάλλον

Όσον αφορά στο εσωτερικό περιβάλλον, η ανάλυσή του στοχεύει στον εντοπισμό των παραγόντων που μπορούν να αποτελέσουν δυνάμεις οι αδυναμίες και οι οποίες μπορούν να υποστηρίξουν ή να αναστείλουν αντίστοιχα μια στρατηγική. Στην περίπτωση του ενεργειακού τομέα και του κράτους - οργανισμού, οι δυνάμεις και οι αδυναμίες οφείλονται αποκλειστικά στους πόρους που έχει στη διάθεσή του.

Σύμφωνα με τη θεωρία πόρων και ικανοτήτων⁶, οι εσωτερικοί πόροι των επιχειρήσεων παρέχουν τη βασική κατεύθυνση για τη στρατηγική της επιχείρησης. Οι πόροι όμως από μόνοι τους δεν αρκούν. Πέρα από την αναγνώρισή τους θα πρέπει να ακολουθήσει εκτίμηση των δυνάμεων και των αδυναμιών και αξιολόγηση των ικανοτήτων τους έτσι ώστε να αποτελέσουν μια πιο σταθερή βάση για το σχεδιασμό της στρατηγικής⁶.

Καθίσταται λοιπόν φανερό ότι ζητήματα όπως η ύπαρξη, η επάρκεια και το είδος των πόρων, η πρόσβαση σε αυτούς, η χωροθέτηση και τα αποθέματα αυτών, η απόκτησή τους, η κατανομή τους σε ανταγωνιστικές δραστηριότητες η οργάνωση, ο προγραμματισμός και η αποδοτική χρήση τους καθίστανται ιδιαίτερα κρίσιμα για το σχεδιασμό και τις επιλογές της ενεργειακής στρατηγικής.

1.3 Η Ενεργειακή Πολιτική της Ελλάδας

1.3.1 Γενικά

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά του ελληνικού ενεργειακού τομέα είναι η υψηλή ενεργειακή ένταση και η επίσης υψηλή ενεργειακή εξάρτηση, οι οποίες σύμφωνα με τη Eurostat⁴ υπερβαίνουν τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 25 κρατών μελών (ΕΕ25), η μεγάλη χρήση ρυπογόνων ορυκτών καυσίμων (λιγνίτης) για την παραγωγή ενέργειας και η αντίθετη γεωγραφική κατανομή των κέντρων παραγωγής και κατανάλωσης, τα οποία βρίσκονται στο βορρά και στο νότο αντίστοιχα.

Επιπλέον, ο ενεργειακός τομέας στην Ελλάδα, έχει να αντιμετωπίσει σήμερα μια σειρά από προκλήσεις, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι η μελλοντική αύξηση της ζήτησης, η προστασία του περιβάλλοντος, η δημιουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής ενεργειακής αγοράς, ο αυξανόμενος ανταγωνισμός για τις πρώτες ύλες, η αύξηση των τιμών της ενέργειας, η μείωση των παγκόσμιων αποθεμάτων και τέλος η τήρηση των υποχρεώσεων της χώρας όπως προκύπτουν από τις διεθνείς συμβάσεις και συμφωνίες που έχει κυρώσει.

Η ελληνική ενεργειακή πολιτική λοιπόν, έχει υιοθετήσει τις βασικές αρχές της αντίστοιχης ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής⁷, τις οποίες ενσωμάτωσε και στο θεσμικό πλαίσιο της χώρας (άρθρο 3 Ν.2773/1999). Οι βασικές αυτές αρχές - άξονες όπως αναπτύσσονται στην πράσινη βίβλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού¹⁰, είναι οι ακόλουθες:

1. Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του ενεργειακού τομέα, μέσα από τη δημιουργία των εσωτερικών αγορών ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου.
2. Η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, μέσα από την ανάπτυξη και άλλων πηγών ενέργειας, την ανάπτυξη των ενεργειακών συνεργασιών, τη διαφοροποίηση των προμηθευτών και την ολοκλήρωση των διευρωπαϊκών δικτύων ενέργειας.
3. Η προστασία του περιβάλλοντος, μέσα από την προώθηση των καθαρών ενεργειακών τεχνολογιών αλλά και της εξοικονόμησης ενέργειας.

1.3.2 Η Εσωτερική Αγορά Ενέργειας

Η Ελλάδα, στα πλαίσια των υποχρεώσεων της ως μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), όφειλε να εναρμονίσει τη νομοθεσία της σύμφωνα με τις διατάξεις

των οδηγιών 96/92/ΕΚ και 98/30/ΕΚ για την απελευθέρωση των εσωτερικών αγορών ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου αντίστοιχα. Η αγορά υγρών καυσίμων, έχει απελευθερωθεί από το 1992.

Όσον αφορά στην αγορά ηλεκτρισμού, η απελευθέρωση έλαβε χώρα με το Ν. 2773/1999 “Απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας – Ρύθμιση θεμάτων ενεργειακής πολιτικής και λοιπές διατάξεις” (ΦΕΚ 286 Α), ο οποίος τέθηκε σε ισχύ στις 19 Φεβρουαρίου 2001 και έβαλε τέλος στο μονοπώλιο της ΔΕΗ όσον αφορά στην παραγωγή, μεταφορά και διανομή ηλεκτρικής ενέργειας⁸.

Λόγω όμως του ότι η απελευθέρωση δεν προχωρούσε, χρειάστηκε να γίνει τροποποίηση του Ν. 2773/1999 σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 2837/2000, του Ν. 2941/2001 και του Ν. 3175/2003. Σύμφωνα με τον τελευταίο³¹, άλλαξε το μοντέλο της αγοράς από διμερή σε ημερήσια, εισήχθησαν τα πιστοποιητικά διάθεσης ισχύος, διαχωρίστηκαν οι δραστηριότητες παραγωγής και εμπορίας και ορίστηκαν ως επιλέγοντες πελάτες οι βιομηχανικοί και εμπορικοί καταναλωτές από το 2005 και όλοι οι καταναλωτές από τον Ιούλιο του 2007.

Όμως ούτε και αυτές οι προσπάθειες είχαν αποτέλεσμα. Έτσι τη τελευταία εξέλιξη (τρίτη κατά σειρά) αποτελεί ο Ν. 3426/2005 “Επιτάχυνση της διαδικασίας για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας”, ο οποίος

εναρμονίζει πλήρως την ελληνική νομοθεσία σύμφωνα και με τις διατάξεις της νέας ευρωπαϊκής οδηγίας 2003/54/EK¹.

Όσον αφορά στην ελληνική αγορά φυσικού αερίου, αυτή εξαιρέθηκε από τις διατάξεις της κοινοτικής οδηγίας 98/30/EK μέχρι το 2006, εξαιτίας του ότι πρόκειται για αναδυόμενη αγορά στην οποία υπάρχει ένας κύριος προμηθευτής ο οποίος ελέγχει πάνω από το 75% των συνολικών εισαγωγών φυσικού αερίου στη χώρα¹. Ο Ν. 3428/2005 “Απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου” εναρμονίζει την ελληνική νομοθεσία με τις διατάξεις της νέας ευρωπαϊκής οδηγίας 2003/55/EK¹, ενώ παράλληλα ορίζει τη σταδιακή απελευθέρωση της αγοράς μέσω του σταδιακού προσδιορισμού των επλεγόντων πελατών, τη διασφάλιση πρόσβασης τρίτων στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής, τον ορισμό φορέων διαχείρισης των δικτύων μεταφοράς και διαχείρισης, το λογιστικό διαχωρισμό των δραστηριοτήτων και την ενίσχυση του ρόλου των ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών³³.

Το πλαίσιο της απελευθέρωσης της αγοράς, συμπληρώνει ο νέος κώδικας διαχείρισης του συστήματος και συναλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας, ο οποίος εγκρίθηκε το Μάιο του 2005²⁰. Τα βασικά χαρακτηριστικά του είναι η δημιουργία ελκυστικού επενδυτικού τοπίου στο χώρο παραγωγής και εμπορίας ηλεκτρικής ενέργειας και η αύξηση των επιλογών προμηθευτή των καταναλωτών, αρχικά των μεγάλων, βιομηχανικών και εμπορικών και από τις 1-7-2007 και των οικιακών.

1.3.3 Η Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού

1.3.3.1 Προώθηση Ενεργειακών Συμφωνιών και Συνεργασιών

Η Ελλάδα ως μέλος της ΕΕ και του ΟΟΣΑ, συμμετέχει σε κάθε συμφωνία και συνεργασία που λαμβάνει χώρα στο πλαίσιο των δύο αυτών οργανισμών, ενώ συνεργάζεται και με διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ και η ΙΕΑ (International Energy Agency - Διεθνής Υπηρεσία Ενέργειας). Επιπλέον, η Ελλάδα προωθεί και τη συνεργασία στον ενεργειακό τομέα με τις γειτονικές της χώρες στα Βαλκάνια καθώς και με χώρες της Μέσης Ανατολής, της Κασπίας και της βορείου Αφρικής. Πολύ σημαντική συνεργασία στα πλαίσια αυτά, είναι και η συνθήκη για την ενεργειακή αγορά της ΝΑ Ευρώπης, αλλά και η συμφωνία πλαίσιο του Inogate³⁵ η οποία κρώθηκε και από την Ελλάδα με το Ν. 2978/2001 “Συμφωνία πλαίσιο διακρατικού συστήματος μεταφοράς πετρελαίου”²¹.

1.3.3.2 Διαφοροποίηση των Πηγών Προμήθειας και Ολοκλήρωση των Ενεργειακών Δικτύων

Στα πλαίσια της διαφοροποίησης των πηγών προμήθειας, η Ελλάδα έχει συνάψει συμφωνίες με χώρες που διαθέτουν μεγάλα αποθέματα ενεργειακών πηγών όπως π.χ. η Ρωσία και το Ιράν κτλ. Στα πλαίσια της ασφάλειας του εφοδιασμού, προωθεί την κατασκευή του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη και του αγωγού φυσικού αερίου Ιταλίας - Ελλάδας - Τουρκίας, καθώς και την αναβάθμιση των ηλεκτρικών διασυνδέσεων με τις γειτονικές χώρες²¹.

1.3.3.3 Διαφοροποίηση του Ενεργειακού Μείγματος

Η εξάρτηση της Ελλάδας από το πετρέλαιο είναι η μεγαλύτερη μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ25⁴, γεγονός που καθιστά την οικονομία της ευάλωτη στις μεγάλες διακυμάνσεις των τιμών του πετρελαίου. Οι βασικοί στόχοι της ελληνικής ενεργειακής πολιτικής όσον αφορά στο πετρέλαιο είναι⁷:

- ✚ Η μείωση του ποσοστού του πετρελαίου στο ενεργειακό ισοζύγιο, μέσω της υποκατάστασής του με άλλες πηγές ενέργειας
- ✚ Ο ομαλός εφοδιασμός της αγοράς με ανταγωνιστικούς όρους.
- ✚ Η τήρηση αποθεμάτων ασφαλείας που αντιστοιχούν σε 90 μέρες εγχώριας κατανάλωσης, σύμφωνα και με τις επιταγές της ΙΕΑ.

Ο λιγνίτης αποτελεί τη μοναδική εγχώρια πηγή ενέργειας η οποία διατίθεται σε αφθονία, γεγονός που σημαίνει ότι η χρήση του συμβάλλει στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και τη μείωση της εξάρτησης. Όμως η χρήση του λιγνίτη στην ηλεκτροπαραγωγή έχει συνδεθεί και με την έκλυση μεγάλων ποσοτήτων αερίων του θερμοκηπίου, καθότι ο ελληνικός λιγνίτης έχει μικρή θερμογόνο δύναμη και περιέχει μεγάλα ποσοστά υγρασίας και τέφρας. Έτσι λοιπόν οι βασικοί στόχοι της ελληνικής ενεργειακής πολιτικής όσον αφορά στο λιγνίτη είναι¹:

- ✚ Η αξιοποίηση των εγχώριων κοιτασμάτων και ορθολογική διαχείρισή τους.
- ✚ Η μείωση στο άμεσο μέλλον του ποσοστού του λιγνίτη στην ηλεκτροπαραγωγή και αντικατάστασή του με φυσικό αέριο για περιβαλλοντικούς λόγους.
- ✚ Η προώθηση των καθαρών τεχνολογιών καύσης σε όλους τους θερμικούς σταθμούς που θα κατασκευαστούν στο απώτερο μέλλον.

Το φυσικό αέριο εισήλθε στο ελληνικό ενεργειακό σύστημα το 1996. Η ανάπτυξη του φυσικού αερίου είναι αυτή που συμβάλλει περισσότερο στη διαφοροποίηση του ενεργειακού μείγματος, καθώς υποκαθιστά το πετρέλαιο και τον λιγνίτη. Οι βασικοί στόχοι της ελληνικής ενεργειακής πολιτικής όσον αφορά στο φυσικό αέριο είναι⁷:

- ✚ Η επιτάχυνση της διείσδυσης του αερίου στην αγορά με μια σειρά από ενέργειες, όπως η επέκταση του δικτύου και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, η αναβάθμιση του τερματικού σταθμού LNG της Ρεβυθούσας για αύξηση

της δυναμικότητας, η διαμόρφωση κατάλληλων τιμολογίων, η σύνδεση των κτιρίων του δημοσίου με φυσικό αέριο κτλ.

- ✚ Η απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου.
- ✚ Η εξασφάλιση εναλλακτικών πηγών προμήθειας.
- ✚ Η επέκταση των χρήσεων του φυσικού αερίου στην ελληνική αγορά ενέργειας όπως στον κλάδο των μεταφορών.

Η Ελλάδα διαθέτει αξιόλογο δυναμικό ΑΠΕ, το οποίο εμφανίζει μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης συμβάλλοντας έτσι στη μείωση της εξάρτησής της και στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού. Η ανάπτυξη των ΑΠΕ ξεκίνησε δυναμικά και αρκετά νωρίς με το Ν. 1559/1985 περί “Ρύθμισης θεμάτων εναλλακτικών μορφών ενέργειας και ειδικών θεμάτων ηλεκτροπαραγωγής από συμβατικά καύσιμα και άλλες διατάξεις”, αλλά δεν είχε μεγάλη εξέλιξη. Συνεχίστηκε με το Ν. 2244/1994 με τον οποίο για πρώτη φορά επιτράπηκε η παραγωγή από ιδιώτες⁷, το Ν. 2773/99 που όρισε νέο καθεστώς τιμολόγησης των ΑΠΕ ενώ τους παρείχε και προτεραιότητα στο δίκτυο, το Ν. 2491/2001 που απλοποίησε τις διαδικασίες χορήγησης αδειών και το Ν. 3175/2003 που δημιούργησε το πλαίσιο για τη χρήση της γεωθερμίας¹⁵.

Σύμφωνα με την οδηγία 2001/77/ΕΚ, θα πρέπει μέχρι το 2010 και 2020 το 20,1% και 29% αντίστοιχα της ακαθάριστης κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα μας να έχει παραχθεί από ΑΠΕ περιλαμβανομένων και των μεγάλων

υδροηλεκτρικών. Με βάση το νέο Ν.3468/2006 οι βασικοί στόχοι της ελληνικής ενεργειακής πολιτικής όσον αφορά στις ΑΠΕ είναι¹:

- ✚ Η προώθηση των επενδύσεων σε ΑΠΕ μέσω της απλοποίησης της δανειοδοτικής διαδικασίας, των χωροταξικών παρεμβάσεων, την αύξηση της διάρκειας της σύμβασης, την προτεραιότητα πρόσβασης στο δίκτυο και τις εγγυημένες τιμές αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας από το δίκτυο (feed in tariffs).
- ✚ Η ενίσχυση των ηλεκτρικών δικτύων για την περαιτέρω ανάπτυξη των ΑΠΕ στο μη διασυνδεδεμένο σύστημα.
- ✚ Η προώθηση των υβριδικών συστημάτων.

Όσον αφορά στη συμπαραγωγή, στο νέο νόμο για τις ΑΠΕ συμπεριλαμβάνονται και οι διατάξεις για τη προώθηση συστημάτων συμπαραγωγής όπως αυτές προβλέπονται από την οδηγία 2004/8/ΕΚ. Τέλος, με το Ν. 3423/2005 "Εισαγωγή στην ελληνική αγορά των βιοκαυσίμων και άλλων ανανεώσιμων καυσίμων", εναρμονίζεται η ελληνική νομοθεσία με την κοινοτική οδηγία 2003/30/ΕΚ σύμφωνα με την οποία, το 5,75% της τελικής κατανάλωσης υγρών καυσίμων έως το 2010 θα πρέπει να αντιστοιχεί σε βιοκαύσιμα¹.

1.3.4 Η Προστασία του Περιβάλλοντος

Η Ελλάδα έχει υιοθετήσει και τον τρίτο άξονα της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ, ο οποίος είναι η προστασία του περιβάλλοντος. Την παράμετρο αυτή πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους όλα τα προγράμματα και οι επενδύσεις που λαμβάνουν χώρα στον ενεργειακό τομέα αλλά και οι αρμόδιοι φορείς κατά τη σχεδίαση των εκάστοτε πολιτικών.

1.3.4.1 Καταπολέμηση των Κλιματικών Αλλαγών

Η Ελλάδα, το 1992, συμμετείχε και αυτή στην παγκόσμια διάσκεψη του ΟΗΕ για το περιβάλλον που έλαβε χώρα στο Ρίο Ντε Τζανέιρο και υπέγραψε τη σύμβαση πλαίσιο για τις κλιματικές αλλαγές, την οποία κύρωσε τον Απρίλιο του 1994 κάνοντάς τη και επίσημα νόμο του κράτους¹².

Το Μάιο του 2002, η Ελλάδα επικύρωσε το πρωτόκολλο του Κιότο με το Ν. 3017/2002, ΦΕΚ Α' 117. Στα πλαίσια του καταμερισμού ευθυνών ανάμεσα στα κράτη μέλη της ΕΕ όσον αφορά στην εκπλήρωση των στόχων του Κιότο, οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου της Ελλάδας κατά την περίοδο 2008 - 2012 δεν θα πρέπει να αυξηθούν περισσότερο από 25% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990. Αυτό σημαίνει ότι οι εκπομπές αερίων θερμοκηπίου της Ελλάδας, δεν πρέπει να υπερβούν ετησίως τους 137,8 Mt CO₂, για την περίοδο στόχο¹⁷.

Το Φεβρουάριο του 2003, με την πράξη υπουργικού συμβουλίου (ΠΥΣ) 5/27-02-2003, εγκρίθηκε το 2^ο Εθνικό Πρόγραμμα για τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου για την περίοδο (2000 – 2010). Έχει ως στόχο τον προσδιορισμό μιας δέσμης πρόσθετων πολιτικών και μέτρων περιορισμού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου προκειμένου η Ελλάδα να εκληρώσει τις εθνικές υποχρεώσεις που απορρέουν από την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου του Κιότο για την πρώτη περίοδο δέσμευσης (2008-2012)¹⁷.

Από το Φεβρουάριο του 2005 που τέθηκε σε ισχύ το Πρωτόκολλο του Κιότο, ξεκίνησε και η εμπορία εκπομπών αερίων θερμοκηπίου εντός της ΕΕ. Η Ελλάδα στα πλαίσια των υποχρεώσεών της, συνέταξε με βάση την οδηγία 2003/87/ΕΚ το δικό της σχέδιο κατανομής δικαιωμάτων εκπομπών. Έτσι λοιπόν κατανεμήθηκαν σε 141 κύριες πηγές εκπομπών (30 εγκαταστάσεις ηλεκτροπαραγωγής, 16 εγκαταστάσεις καύσης, 4 διυλιστήρια, 1 εγκατάσταση φρύξης μεταλλευμάτων, 5 παραγωγής σιδήρου και χάλυβα, 8 εγκαταστάσεις τσιμέντου, 16 ασβεστοποιίες, 3 υαλουργίες, 43 εγκαταστάσεις κεραμικών και 15 εγκαταστάσεις παραγωγής χαρτιού και χαρτονιού) δικαιώματα εκπομπών CO₂ που αντιστοιχούν στο 52,5% των συνολικών εκπομπών αερίων θερμοκηπίου στη χώρα μας¹⁸.

Μέχρι στιγμής η Ελλάδα έχει ξεπεράσει τα όρια των εκπομπών που προβλέπονται από το Πρωτόκολλο του Κιότο¹ και συνεπώς είναι απαραίτητο να εφαρμοστεί το 2^ο Εθνικό Πρόγραμμα για τη μείωση των εκπομπών αερίων

θερμοκηπίου και να τηρηθούν τα όρια που έθεσε το εθνικό σχέδιο κατανομής δικαιωμάτων εκπομπών.

Τέλος, αναφέρονται και κάποιες άλλες οδηγίες¹⁸ που έχουν σα στόχο τη μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης όπως η οδηγία 96/61/ΕΚ για την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης (IPPC) στις μεγάλες εγκαταστάσεις καύσης, η οδηγία 2001/81/ΕΚ για τα εθνικά ανώτατα όρια εκπομπών για SO₂, NO_x που πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το 2010 και η οδηγία 2003/17/ΕΚ για την ποιότητα των βενζινών και του πετρελαίου. Όλα αυτά συνδυάζονται με πολιτικές όπως ο ανασχεδιασμός των αστικών συγκοινωνιών, η επέκταση του μετρό, ο έλεγχος καυσαερίων κτλ.¹

1.3.4.2 Εξοικονόμηση Ενέργειας

Η ελληνική πολιτική για την εξοικονόμηση ενέργειας έχει σα βασικό στόχο τη προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας σε όλους τους τομείς¹. Όσον αφορά στην παραγωγή ενέργειας, οι δράσεις εξοικονόμησης αφορούν την αύξηση του βαθμού απόδοσης των σταθμών παραγωγής, τη χρήση νέων τεχνολογιών παραγωγής αλλά και την αντικατάσταση των καυσίμων από φυσικό αέριο. Για τον τομέα των μεταφορών οι επεμβάσεις αφορούν τη βελτίωση των διαθέσιμων υποδομών¹.

Οι μεγαλύτερες επεμβάσεις εξοικονόμησης μπορούν να γίνουν στον οικιακό - τριτογενή τομέα, ο οποίος το 2004 ήταν υπεύθυνος για το 40% της τελικής ενεργειακής κατανάλωσης στην Ελλάδα⁴. Η ελληνική πολιτική εξοικονόμησης στον τομέα αυτό βασίζεται στην αντίστοιχη οδηγία 2002/91/ΕΚ σχετικά με την εξοικονόμηση ενέργειας στα κτίρια. Έτσι προωθούνται δράσεις όπως η ενεργειακή πιστοποίηση των κτιρίων, η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης στο δημόσιο τομέα, η ενεργειακή επιθεώρηση των κτιρίων και ο νέος Κανονισμός για την Ορθολογική Χρήση και Εξοικονόμηση Ενέργειας (ΚΟΧΕΕ) σε αντικατάσταση του κανονισμού θερμομόνωσης¹.

1.3.5 Σύσταση Οργάνου Ενεργειακής Πολιτικής

Στην Ελλάδα μέχρι στιγμής δεν υπήρχε ένας φορέας αρμόδιος για τη μελέτη, σχεδίαση και εφαρμογή της ενεργειακής πολιτικής σε μακροπρόθεσμη βάση. Με το Ν. 3438/2005 “Σύσταση συμβουλίου εθνικής ενεργειακής στρατηγικής - Ρύθμιση θεμάτων υπουργείου ανάπτυξης” καλύπτεται το σοβαρό αυτό κενό.

1.3.6 Τιμολόγηση - Φορολογία

Η ελληνική κυβέρνηση χρησιμοποιεί τη φορολόγηση και τιμολόγηση της ενέργειας για να ασκήσει την κοινωνική και οικονομική της πολιτική. Έτσι, η φορολόγηση του πετρελαίου θέρμανσης είναι μικρότερη το χειμώνα, η χρήση του φυσικού αερίου έχει απαλλαγεί από τους φόρους έως το 2010 και οι τιμές του ηλεκτρικού ρεύματος είναι οι χαμηλότερες μεταξύ των χωρών της ΙΕΑ¹.

1.3.7 Έρευνα και Ανάπτυξη

Η Ελλάδα προωθεί την έρευνα και ανάπτυξη στον ενεργειακό τομέα με στόχο την ανάπτυξη καινοτομιών και στη συνεργασία των ερευνητικών κέντρων με τη βιομηχανία. Οι βασικές περιοχές έρευνας στον ενεργειακό τομέα είναι οι ακόλουθες¹:

- ✚ Η βελτίωση της αποδοτικότητας των ΑΠΕ.
- ✚ Η βελτίωση της ποιότητας ισχύος, αλλά και των δικτύων για τη μέγιστη ενσωμάτωση των ΑΠΕ.
- ✚ Η ανάπτυξη νέων τεχνολογιών και εφαρμογών για την εξοικονόμηση ενέργειας σε όλους τους τομείς.
- ✚ Οι καθαρές τεχνολογίες καύσης

Η δε έρευνα στη χώρα μας, λαμβάνει χώρα στα πολυτεχνεία της χώρας, αλλά και στα επίσημα ερευνητικά κέντρα που είναι το ΚΑΠΕ, το ΚΤΕΣΚ και ο Δημόκριτος.

1.4 Παρατηρήσεις

Σύμφωνα με όσα έχουν αναφερθεί, είναι απαραίτητο και για την Ελλάδα να αναπτύξει μια κατάλληλη ενεργειακή στρατηγική έτσι ώστε να διασφαλίσει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της, να προστατέψει το περιβάλλον και να υλοποιήσει τους σκοπούς και τους στόχους της. Φυσικά κάτι τέτοιο δεν έχει λάβει χώρα ακόμα, ενώ προς το παρόν η Ελλάδα ακολουθεί μια ενεργειακή πολιτική η οποία βασίζεται εξολοκλήρου στην αντίστοιχη ευρωπαϊκή.

Εκ πρώτης όψεως, η ελληνική ενεργειακή πολιτική φαίνεται συγκροτημένη και επαρκής. Στην πραγματικότητα όμως δεν πρόκειται για μια πολιτική, αλλά για ένα σύνολο πολιτικών, οι οποίες από τη στιγμή που δεν αποτελούν μέρος μιας γενικότερης στρατηγικής με σαφώς καθορισμένους σκοπούς και στόχους, είναι ασύνδετες και ασυντόνιστες μεταξύ τους. Έχουμε δηλαδή ένα μείγμα μη εναρμονισμένων κοινοτικών πολιτικών και ελληνικών δράσεων. Το αποτέλεσμα φυσικά είναι να χαρακτηρίζεται η ελληνική ενεργειακή «πολιτική»

από έλλειψη ευελιξίας και προσαρμοστικότητας, ενώ δεν λαμβάνονται υπόψη τα όρια και οι ιδιαιτερότητες της χώρας.

Πρόκειται για μια στρεβλή κατάσταση η οποία συνεχίζεται, ενώ δεν φαίνεται να υπάρχει και κάποιο σχέδιο για την αντιμετώπισή της. Οι εκάστοτε πολιτικές ηγεσίες, προβάλλουν συνεχώς μέτρα για τη μείωση της εξάρτησης, την εξοικονόμηση, την προώθηση των ενδογενών πηγών και τη προστασία του περιβάλλοντος, τα οποία είτε δεν υλοποιούνται ποτέ, είτε καθυστερούν τόσο στην εφαρμογή τους ώστε καθίστανται ανεπαρκή καθότι οι συνθήκες που επέβαλλαν τη λήψη τους έχουν αλλάξει.

Ειδικά όμως στη σημερινή εποχή όπου το παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα δέχεται μεγάλες πιέσεις λόγω της αύξησης της ενεργειακής ζήτησης, της εξάντλησης των κοιτασμάτων των ορυκτών καυσίμων, της αύξησης των τιμών και των γεωπολιτικών αναταράξεων, η έλλειψη μιας συγκροτημένης ενεργειακής στρατηγικής θα γίνεται ολοένα και πιο εμφανής.

Πηγές - Αναφορές 1^ο Κεφαλαίου

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

1. IEA, Energy Policies of IEA Countries - Greece, 2006
2. European Commission, What is at stake - Background document on the Green Paper - A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, 2006
3. European Commission, White Paper - Energy for the Future - Renewables Sources of Energy, 1997
4. Eurostat, Energy and Transport in Figures, 2006

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

5. Νικόλαος Β. Γεωργόπουλος, Στρατηγικό Μάνατζμεντ, Εκδόσεις Μπένου 2004
6. Βασίλης Μ. Παπαδάκης, Στρατηγική των Επιχειρήσεων, Εκδόσεις Μπένου 2002
7. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η Ενεργειακή Πολιτική της ΕΕ και η Εφαρμογή της στην Ελλάδα, 1999
8. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ελλάδα - Η Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2002
9. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ενέργεια - Να Ελέγξουμε την Εξάρτησή μας, 2002
10. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος - Προς μια Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού, 2001
11. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στρατηγική της ΕΕ για την Αειφόρο Ανάπτυξη, 2002

12. ΕΚΠΑΑ, Η Ελληνική Στρατηγική προς την Αειφόρο Ανάπτυξη, 2002
13. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για την Ενεργειακή Απόδοση, 2005
14. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος - Ευρωπαϊκή Στρατηγική για Αειφόρο, Ανταγωνιστική και Ασφαλή Ενέργεια, 2006
15. ΥΠΙΑΝ, 3η Εθνική Έκθεση για το Επίπεδο Διεύθυνσης των ΑΠΕ, 2005
16. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για την Εμπορία Εκπομπών Αερίων Θερμοκηπίου εντός της ΕΕ, 2000
17. ΥΠΕΧΩΔΕ, 2ο Εθνικό Πρόγραμμα Μείωσης Εκπομπών Αερίων Θερμοκηπίου 2000 - 2010, 2002
18. ΥΠΕΧΩΔΕ, Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπών για την Περίοδο 2005 - 2007, 2004
19. ΓΤΕΤ, Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση στην Ελλάδα - Περιβάλλον 2004
20. ΥΠΙΑΝ, Κώδικας Διαχείρισης του Συστήματος και Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2005
21. ΥΠΙΑΝ, Συνεργασίες - Συμφωνίες Ελλάδας με Τρίτες Χώρες στον Ενεργειακό τομέα
22. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2003/54/ΕΚ, 2003
23. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2003/55/ΕΚ, 2003
24. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2001/77/ΕΚ, 2001
25. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2002/91/ΕΚ, 2002
26. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2003/30/ΕΚ, 2003
27. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2004/08/ΕΚ, 2004
28. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2004/67/ΕΚ, 2004

29. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κανονισμός 1228/2003/ΕΚ, 2003

30. Ν. 2773/1999

31. Ν. 3175/2003

32. Ν. 3426/2005

33. Ν. 3428/2005

34. Ν. 3468/2006

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

35. www.inogate.org

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΓΕΡΑΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ

2 ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ & ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ

2.1 Περίληψη

Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται ανάλυση του διεθνούς ενεργειακού τομέα από τη σκοπιά της γεωπολιτικής. Αναλύονται οι γεωπολιτικές συνθήκες που επικρατούν μέχρι αυτή τη στιγμή στον κόσμο, γίνεται αναφορά στη δράση των μεγάλων ενεργειακών εταιρειών, αναλύεται η πολιτική και οι στόχοι των μεγάλων παικτών όπως οι ΗΠΑ, η Ρωσία και η ΕΕ και τέλος γίνεται επισκόπηση της γεωπολιτικής θέσης και των επιδιώξεων της Ελλάδας.

2.2 Εισαγωγή

Οι γεωπολιτικές συνθήκες που επικρατούν αυτή τη στιγμή στον κόσμο, καθορίζονται από τις επιδιώξεις των μεγάλων παικτών στο χώρο της ενέργειας όπως είναι οι πετρελαϊκές εταιρείες, αλλά και τα ισχυρά κράτη τα οποία έχουν τη δύναμη να επιβάλλουν τη θέληση και τα συμφέροντά τους στα μικρότερα και πιο εξαρτημένα κράτη. Το παγκόσμιο αυτό περιβάλλον αποτελεί εν ολίγοις

το εξωτερικό μακροπεριβάλλον εντός του οποίου καλείται η Ελλάδα σαν οργανισμός να κινηθεί για να σχεδιάσει την ενεργειακή στρατηγική της.

2.3 Διεθνείς Γεωπολιτικές Συνθήκες

2.3.1 Γενικά

Ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της εποχής μας είναι ο σημαντικός ρόλος που παίζουν τα ορυκτά καύσιμα στο παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα. Ο ανταγωνισμός δε για τον έλεγχο των αποθεμάτων τους αλλά και τη ροή τους προς τις μεγάλες ενεργειακές αγορές είναι που διαμορφώνει τις ισορροπίες στο γεωπολιτικό χάρτη της ενέργειας. Εξαιτίας του ανταγωνισμού αυτού, το παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα δέχεται πολύ ισχυρές πιέσεις, οι οποίες όμως δεν αναμένεται να μειωθούν στο μέλλον, καθότι τα ορυκτά καύσιμα θα συνεχίσουν να πρωταγωνιστούν στην κάλυψη της ενεργειακής ζήτησης για αρκετά χρόνια ακόμα.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα γνωστά αποθέματα των ορυκτών καυσίμων θα εξαντλούνται σταδιακά κατά τις επόμενες δεκαετίες σε συνδυασμό με τις υψηλές τιμές, τις επιδιώξεις των μεγάλων παικτών και την ανάδειξη νέων

γεωπολιτικών χώρων αντιπαράθεσης, βλέπουμε ότι δημιουργείται ένα εκρηκτικό μείγμα στην ενεργειακή αγορά με απρόβλεπτες συνέπειες για την παγκόσμια κοινότητα.

2.3.2 Η Άνοδος των Τιμών

Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό της ενεργειακής αγοράς σήμερα είναι οι πολύ υψηλές τιμές των ορυκτών καυσίμων και κυρίων του πετρελαίου και του φυσικού αερίου. Η ανοδική τους πορεία οφείλεται σε μια πληθώρα παραγόντων οι κυριότεροι των οποίων είναι οι ακόλουθοι:

- ✚ Η αύξηση της ζήτησης σε παγκόσμιο επίπεδο, η οποία οφείλεται στα αναπτυσσόμενα κράτη όπως η Κίνα και η Ινδία.
- ✚ Τα ακραία καιρικά φαινόμενα τα οποία μπορούν να διακόψουν την παραγωγή, όπως ο τυφώνας Ιβάν, ο οποίος έπληξε το 2005 τον κόλπο του Μεξικού κι προκάλεσε τεράστιες ζημιές στις πλατφόρμες άντλησης πετρελαίου με αποτέλεσμα να διακοπή η παραγωγή.
- ✚ Η διεθνής τρομοκρατία η οποία με καταστρέφει και σαμποτάρει αγωγούς για να διακόψει την ομαλή παροχή ενέργειας.

- ✚ Η πολιτική αστάθεια, οι εμφύλιες συγκρούσεις και αποσχιστικές τάσεις, που λαμβάνουν χώρα στις περιοχές όπου βρίσκονται τα ενεργειακά αποθέματα (όπως η Μέση Ανατολή) και αυξάνουν το γεωπολιτικό κίνδυνο.
- ✚ Ο ενεργειακός εθνικισμός που έχει αρχίσει να επικρατεί, με αποτέλεσμα την επανεθνικοποίηση των ενεργειακών πόρων σε αρκετά κράτη.
- ✚ Τα κερδοσκοπικά παιχνίδια στα χρηματιστήρια.

2.3.3 Ο Ρόλος των Πετρελαϊκών Εταιρειών

Οι μεγάλοι κερδοσκόποι από την άνοδο των τιμών αλλά και από τις γεωπολιτικές ανάταραχές που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμιο επίπεδο είναι οι μεγάλες πετρελαϊκές εταιρείες, τα κέρδη των οποίων έχουν ανέβει σε ανυπολόγιστα ύψη¹⁴. Φυσικά η άνοδος αυτή των τιμών οφείλεται εν μέρει και στις μεθοδεύσεις των ίδιων των εταιρειών, δηλαδή στα κερδοσκοπικά παιχνίδια στα χρηματιστήρια αλλά και στην έλλειψη επενδύσεων στον τομέα διύλισης έτσι ώστε να δημιουργήσουν το φόβο της έλλειψης στην αγορά μιας και η αυξημένη ζήτηση δεν θα μπορεί να καλυφθεί³⁹.

Δεδομένου τέλος ότι οι πετρελαϊκές εταιρείες ελέγχουν σε παγκόσμιο επίπεδο όλο και λιγότερα κοιτάσματα λόγω επανεθνικοποιήσεων (όπως πχ. στη Λατινική Αμερική) αλλά και λόγω εξάντλησης των παλαιών, οι υψηλές τιμές τους δίνουν τη δυνατότητα να κάνουν έρευνες για κοιτάσματα και επενδύσεις σε δύσβατες περιοχές.

2.3.4 Η Στρατηγική Σημασία των Χωρών της Κασπίας

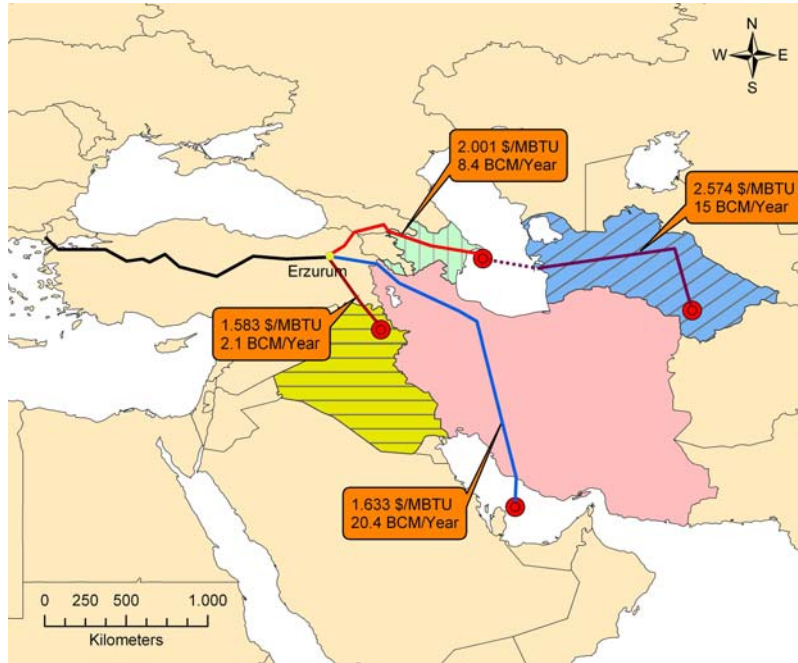
Η Κεντρική Ασία - Ευρύτερη περιοχή της Κασπίας αναδεικνύεται στη σημερινή εποχή σαν ο νέος γεωπολιτικός χώρος ενδιαφέροντος λόγω των μεγάλων κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που διαθέτει. Ταυτόχρονα όμως αποτελεί και τη νέα εστία αναταράξεων και συγκρούσεων για τον έλεγχο των κοιτασμάτων αυτών⁹.

Η Κασπία είναι η μεγαλύτερη κλειστή θάλασσα στον κόσμο και εικάζεται ότι κρύβει αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου ικανά να καλύψουν ένα σημαντικό μέρος των μελλοντικών ενεργειακών αναγκών της δύσης, και ταυτόχρονα να μειώσουν την ενεργειακή της εξάρτηση από τη Μέση Ανατολή. Η δε απόσταση των κοιτασμάτων αυτών από τις αγορές της ΕΕ αλλά και οι υψηλές τιμές των τελευταίων ετών, εντείνουν το ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων για τον έλεγχο και την εκμετάλλευσή.

Τα μεγαλύτερα πεδία παραγωγής πετρελαίου της Κασπίας βρίσκονται στο Τενγκίζ του Καζακστάν, αλλά και στο Chirag και Gunashil του Αζερμπαϊτζάν. Η μεταφορά δε της παραγωγής των πεδίων αυτών γίνεται με αγωγούς όπως ο Μπακού - Τσεϊχάν και ο Τενγκίζ - Νοβοροσίσκ (CPC). Μέσω του αγωγού CPC η παραγωγή πετρελαίου καταλήγει στη Μαύρη Θάλασσα όπου φορτώνεται σε δεξαμενόπλοια τα οποία μεταφέρουν το πετρέλαιο στις αγορές της δύσης διαμέσου των στενών του Βοσπόρου¹⁰.

Τα κυριότερα πεδία παραγωγής φυσικού αερίου στην περιοχή της Κασπίας βρίσκονται στο Tengiz και στο Kashagan του Καζακστάν, καθώς και στο Chirag και στο Shakh - Deniz του Αζερμπαϊτζάν. Η μεταφορά δε της παραγωγής των πεδίων αυτών θα γίνεται με αγωγούς οι οποίοι θα συγκλίνουν στο Erzurum της Τουρκίας²⁰. Έτσι λοιπόν στην Τουρκία θα συγκεντρώνεται όλο το φυσικό αέριο της περιοχής μιας και σε αυτήν θα καταλήγουν οι αγωγοί φυσικού αερίου της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής αλλά και ο αγωγός Blue Stream από τη Ρωσία και στη συνέχεια θα μεταφέρεται στην Ευρώπη²⁷. Αυτά φαίνονται και στα σχήματα 2.1 και 2.2.

Ένα μεγάλο αγκάθι το οποίο αφορά τη διακίνηση του ορυκτού πλούτου της περιοχής, είναι ο έλεγχος και η ασφάλεια των χερσαίων διαδρομών των αγωγών, δεδομένης της πολιτικής αστάθειας στην ευρύτερη περιοχή, των φυλετικών και εθνικών συγκρούσεων, των αυτονομιστικών αλλά και ισλαμικών κινημάτων.

Σχήμα 2.1: Συγκέντρωση Φυσικού Αερίου στην Τουρκία [20]

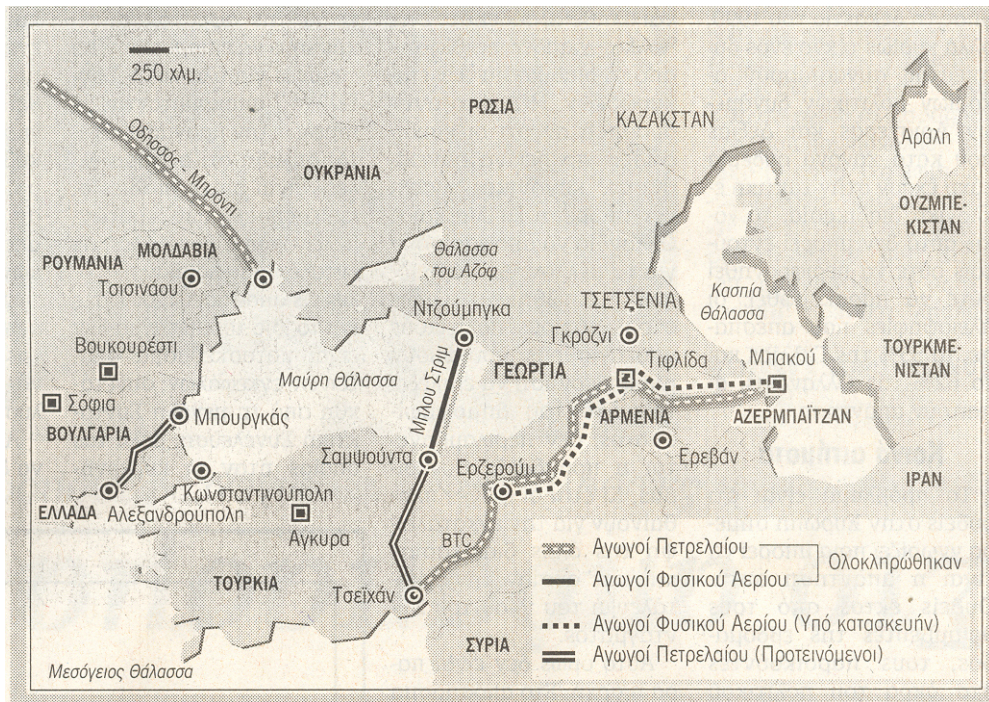
Σχήμα 2.2: Μεταφορά Φυσικού Αερίου από Τουρκία σε Ευρώπη [17]

2.3.5 Οι Επιδιώξεις των ΗΠΑ

Τη παρούσα χρονική περίοδο, οι ΗΠΑ είναι ο μεγαλύτερος ενεργειακός καταναλωτής στον κόσμο, και γι' αυτό το λόγο τα ενεργειακά θέματα αντιμετωπίζονται σαν υψίστης εθνικής σημασίας¹. Είναι αυτονόητο λοιπόν ότι η ενεργειακή στρατηγική των ΗΠΑ έχει επιπτώσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, οι οποίες θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τα άλλα κράτη κατά το σχεδιασμό της δικής τους ενεργειακής στρατηγικής.

Ο προφανής στόχος λοιπόν των ΗΠΑ, είναι να αποκτήσουν το ρόλο του ρυθμιστή όσον αφορά στον έλεγχο των ενεργειακών κοιτασμάτων (τόσο στη Μέση ανατολή όσο και στη περιοχή της Κασπίας) αλλά και στη ροή της ενέργειας από τις χώρες της ανατολής προς τις αγορές της δύσης¹. Άλλωστε αυτό αποδεικνύει η έντονη στρατιωτική παρουσία τους στη Μέση Ανατολή, αλλά και το μεγάλο project τους το οποίο είναι ο αγωγός πετρελαίου Μπακού - Τσεϊχάν.

Ο αγωγός πετρελαίου Μπακού - Τσεϊχάν, ξεκινάει από το Μπακού του Αζερμπαϊτζάν στις όχθες της Κασπίας και καταλήγει στο Τουρκικό λιμάνι του Τσεϊχάν απέναντι από την Κύπρο. Στόχος του είναι η μεταφορά του πετρελαίου που παράγεται από κοιτάσματα της Κασπίας που ανήκουν στο Καζακστάν και στο Αζερμπαϊτζάν στη Μεσόγειο. Από εκεί, το πετρέλαιο θα φορτώνεται σε τάνκερς με προορισμό τις αγορές της Ευρώπης και των ΗΠΑ¹⁰. Όλα αυτά φαίνονται και στο σχήμα 2.3.

Σχήμα 2.3: Αγωγός Μπακού – Τσεϊχάν [Economist – Καθημερινή 05/06/2005]

Η μεγάλη σημασία του αγωγού αυτού είναι ότι ανοίγει ουσιαστικά ένα νέο ενεργειακό δρόμο από την ανατολή προς τη δύση, παρακάμπτοντας τη Ρωσία και το Ιράν, ενώ ταυτόχρονα μειώνει την εξάρτηση των πετρελαιοπαραγωγικών χωρών της Κασπίας από τους ρωσικούς αγωγούς πετρελαίου¹⁴. Στην ουσία οι ΗΠΑ έχουν καταφέρει με τον αγωγό αυτό να απομονώσουν το Ιράν και να σπάσουν το μονοπώλιο της Ρωσίας στην περιοχή της Κασπίας¹.

2.3.6 Οι Επιδιώξεις της Ρωσίας

Η Ρωσία, σύμφωνα με στοιχεία της διεθνούς υπηρεσίας ενέργειας (IEA – Energy Statistics 2006/World Energy Outlook 2006) αλλά και της BP (Statistical Review Of World Energy 2006) φαίνεται να είναι ένας από τους σημαντικότερους παραγωγούς φυσικού αερίου και πετρελαίου στον κόσμο. Κατέχοντας λοιπόν τόσο σημαντική θέση, είναι αυτονόητο ότι οι επιδιώξεις της όσον αφορά στον ενεργειακό τομέα, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τα άλλα κράτη κατά το σχεδιασμό της ενεργειακής τους στρατηγικής.

Τα βασικότερα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις επιδιώξεις της Ρωσίας όσον αφορά στον ενεργειακό τομέα, είναι το να σταματήσει την προσπάθεια των ΗΠΑ να διεισδύσουν στη περιοχή της Κασπίας καθώς και να ανακτήσει τον έλεγχο των κρατών της περιοχής μέσω οικονομικών και ενεργειακών συμφωνιών¹. Η προσπάθειά της αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι της ανήκει το σύνολο σχεδόν του δικτύου αγωγών στη περιοχή της Κασπίας, ενώ σχεδιάζει και άλλους νέους αγωγούς φυσικού αερίου (όπως ο βορειοευρωπαϊκός προς τη Γερμανία και ο Blue Stream προς τη Τουρκία) αλλά και πετρελαίου, με απώτερο στόχο να έχει εναλλακτικές διαδρομές, να προλάβει τον ανταγωνισμό, να μειώσει τη δύναμη των μεσαζόντων και να αυξήσει την εξάρτηση των μεγάλων καταναλωτών όπως η ΕΕ από αυτήν²⁶.

Η ενέργεια με λίγα λόγια, αποτελεί πλέον το δυνατό χαρτί της Ρωσίας το οποίο δεν θα διστάσει να χρησιμοποιήσει, είτε ως μέσο πίεσης για την προώθηση των

συμφερόντων της, είτε ως δούρειο ίππο για την εισοδό της στις ενεργειακές αγορές άλλων κρατών.

2.3.7 Οι Επιδιώξεις της ΕΕ

Η ΕΕ είναι σύμφωνα με στοιχεία της BP (Statistical Review Of World Energy 2006) ο δεύτερος μεγαλύτερος ενεργειακός καταναλωτής στον κόσμο. Επιπλέον, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Πράσινη Βίβλο για την Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού, τα ενεργειακά αποθέματα της ΕΕ οδεύουν προς εξάντληση, δεν επαρκούν για την κάλυψη των αναγκών της, ενώ η ενεργειακή της εξάρτηση συνεχώς αυξάνεται με κίνδυνο να φτάσει το 70% το 2030.

Με βάση όλα τα παραπάνω, γίνεται εμφανές ότι η ΕΕ έρχεται αντιμέτωπη με δύο πολύ μεγάλες προκλήσεις. Η μία είναι ο παγκόσμιος ανταγωνισμός όσον αφορά στη πρόσβαση και στον έλεγχο των ενεργειακών πόρων και η άλλη είναι η εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τα συμφέροντά της. Μέσα στα πλαίσια αντιμετώπισης των δύο αυτών προκλήσεων, οι κυριότερες από γεωπολιτική άποψη ενέργειες της ΕΕ (σύμφωνα και με την Πράσινη Βίβλο για την Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού) είναι η προώθηση συμφωνιών, συνεργασιών και συμμαχιών στον ενεργειακό τομέα

αλλά και η δημιουργία νέων διασυνδέσεων και εναλλακτικών δρόμων τροφοδοσίας.

Μα βάση λοιπόν και το πρόγραμμα INOGATE⁴⁴ (Interstate Oil & Gas Transfer to Europe) της ΕΕ προωθούνται νέοι αγωγοί φυσικού αερίου και διασυνδέσεις με τη Βόρεια Αφρική και τη Κεντρική Ασία. Από τα σημαντικότερα έργα είναι ο αγωγός φυσικού αερίου Ιταλίας - Ελλάδας - Τουρκίας, ο Nabucco ο οποίος θα ξεκινάει από την Τουρκία θα διέρχεται από τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Ουγγαρία και θα καταλήγει στην Αυστρία, αλλά και ο Trans - Balkan Pipeline ο οποίος μέσω FYROM και Σερβίας θα μεταφέρει φυσικό αέριο στα Δυτικά Βαλκάνια και από εκεί στην Ευρώπη.

Οι ανωτέρω αγωγοί συμβάλλουν στη δημιουργία του South European Gas Ring, με το οποίο θα μπορεί η ΕΕ να αποκτήσει πρόσβαση στα κοιτάσματα φυσικού αερίου της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής²⁰. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι παρά τους προβληματισμούς σχετικά με την αύξηση της εξάρτησής της από τη Ρωσία, η ΕΕ ενισχύει τη σύνδεσή της με αυτήν με τη κατασκευή του νέου βορειοευρωπαϊκού αγωγού αερίου που θα τεθεί σε λειτουργία το 2010³³. Όλα αυτά φαίνονται στο σχήμα 2.4 που ακολουθεί.

Σχήμα 2.4: Αγωγοί Τροφοδοσίας ΕΕ με Φυσικό Αέριο [Ελευθεροτυπία 30/04 /2006]

2.4 Η Θέση της Ελλάδας

2.4.1 Γενικά

Η Ελλάδα, καλείται σε μια εποχή έντονου ανταγωνισμού σε παγκόσμιο επίπεδο για την εξασφάλιση των ενεργειακών πρώτων υλών, να σχεδιάσει και να υλοποιήσει το μακροπρόθεσμο ενεργειακό εφοδιασμό της. Επιπλέον, εμπλέκεται στο μεγάλο γεωπολιτικό παιχνίδι που παίζεται στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής, χάρις σε δύο πολύ σημαντικά έργα, τα οποία είναι ο αγωγός πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη και ο

αγωγός φυσικού αερίου Ιταλίας - Ελλάδας - Τουρκίας. Τα δύο αυτά έργα σε συνδυασμό με την ενεργειακή κοινότητα της ΝΑ Ευρώπης αναβαθμίζουν τη γεωπολιτική θέση της χώρας και δημιουργούν νέες προοπτικές για την πρόσβαση και αξιοποίηση του πλούτου της ευρύτερης περιοχής.

2.4.2 Ο Αγωγός Πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη (BAP)

Η ιστορία του αγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη ξεκίνησε το 1993, με συνομιλίες για τη δημιουργία εναλλακτικής οδού μεταφοράς πετρελαίου από τη Μαύρη Θάλασσα, μέσω Ελλάδας και Βουλγαρίας. Οι συνομιλίες συνοδεύτηκαν και από ελληνική πρόταση την επόμενη χρονιά, ενώ το 1996 η Βουλγαρία, η Ελλάδα και η Ρωσία υπέγραψαν μνημόνιο συνεργασίας. Έκτοτε ακολούθησαν τριμερείς επαφές και συμφωνίες μέχρι τις 12 Απριλίου 2005, όταν οι άμεσα εμπλεκόμενες χώρες υπέγραψαν εκ νέου μνημόνιο για την κατασκευή πλέον του αγωγού⁴³. Το Σεπτέμβριο του 2006, οι τρεις χώρες υπέγραψαν τριμερή διακήρυξη ενεργειακής συνεργασίας, η οριστικοποίηση της συμφωνίας έλαβε χώρα στις 15 Μαρτίου 2007. Η κατασκευή του αγωγού αναμένεται να ξεκινήσει το 2008 και να ολοκληρωθεί το 2011.

Ο εν λόγω αγωγός θα ξεκινάει από το βουλγάριο λιμάνι του Μπουργκάς και θα καταλήγει στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης. Θα έχει συνολικό μήκος 280

km, ενώ το κόστος κατασκευής του εκτιμάται ότι θα ανέλθει σε 900 εκατ. – 1 δισ. €. Η δε δυναμικότητα του αγωγού θα αγγίζει τα 1.000.000 βαρέλια ημερησίως, ενώ ετησίως θα μεταφέρονται 30 – 50 εκατ. Τόνοι⁴³.

Σχήμα 2.5: Αγωγό Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη [Καθημερινή 11/03/2007]

Για την υποστήριξη της λειτουργίας του αγωγού, θα κατασκευαστούν ειδικές λιμενικές εγκαταστάσεις στην περιοχή της Αλεξανδρούπολης, αποθηκευτικοί χώροι συνολικής χωρητικότητας 650.000 m³, ενώ οι εγκαταστάσεις θα μπορούν δέχονται τάνκερς μέχρι 300.000 τόνων τα οποία έχουν μικρότερο ναύλο⁴³.

Η μεγάλη στρατηγική σημασία του αγωγού εντοπίζεται στην αδυναμία των στενών του Βοσπόρου να εξυπηρετήσουν την τεράστια ζήτηση για μεταφορά πετρελαίου από τις χώρες της Κασπίας και τη Ρωσία προς τη Δυτική Ευρώπη. Η

Τουρκία με βάση τη συνθήκη του Μοντρέ (1936) είναι υποχρεωμένη να διατηρεί τα στενά του Βοσπόρου ανοιχτά στα διερχόμενα πλοία. Η τουρκική κυβέρνηση όμως, θεωρώντας ότι η αυξημένη κίνηση των πλοίων θα επιβαρύνει τις συνθήκες ασφαλούς ναυσιπλοΐας και θα δημιουργήσει σοβαρές απειλές για το περιβάλλον και τον Βόσπορο, έχει θέσει σε εφαρμογή νέους κανόνες ναυσιπλοΐας που περιορίζουν τη διέλευση και έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία καθυστερήσεων άνω των 4 ημερών¹⁴.

Πέραν των καθυστερήσεων στη διέλευση του Βοσπόρου, στη Μαύρη Θάλασσα και συγκεκριμένα στο λιμάνι του Νοβοροσίσκ, συγκεντρώνονται τα ρωσικά πετρέλαια αλλά και τα πετρέλαια των χωρών της Κασπίας και ιδιαίτερα του Καζακστάν τα οποία μεταφέρονται μέσω του μεγάλου αγωγού CPC από το Τενγκίζ στο Νοβοροσίσκ. Έτσι λοιπόν ο συντομότερος τρόπος να μετακινηθούν προς τη δύση τα πετρέλαια που συγκεντρώνονται στο Νοβοροσίσκ είναι μέσω του αγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη. Τα πετρέλαια θα μεταφέρονται με δεξαμενόπλοια από το Νοβοροσίσκ στο Μπουργκάς και στη συνέχεια θα διοχετεύονται μέσω του αγωγού στην Αλεξανδρούπολη από όπου θα παραλαμβάνονται εκ νέου από δεξαμενόπλοια με προορισμό τις αγορές των ΗΠΑ και της Ευρώπης²³.

Ο αγωγός αυτός εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Ρωσίας η οποία μπορεί πλέον να αυξήσει την παραγωγή του πετρελαίου της, να το μεταφέρει με ασφάλεια στις αγορές της Δύσης, να παρακάμψει την Τουρκία και να αποφύγει τη χρήση

του αμερικανικών συμφερόντων αγωγού Μπακού - Τσεϊχάν, με τον οποίο θα λειτουργούν συμπληρωματικά²³. Εξαιτίας αυτού οι ΗΠΑ άσκησαν πιέσεις για τη ματαίωση του έργου ενώ προώθησαν και σχέδια για ανταγωνιστικούς αγωγούς οι οποίοι θα διέρχονται από μέρη που ήταν υπό τον έλεγχο τους²⁴.

Όσον αφορά τέλος στα οφέλη της Ελλάδας από την κατασκευή του αγωγού, αυτά περιλαμβάνουν αφενός την ενίσχυση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού (λόγω της εύρεσης εναλλακτικών πηγών προμήθειας, της απεξάρτησης από τη Μέση Ανατολή αλλά και της δημιουργίας αποθηκευτικών χώρων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν στρατηγικά αποθέματα ασφαλείας) και αφετέρου οικονομικά έσοδα από τη διαμετακόμιση του πετρελαίου, τα οποία εκτιμάται⁴² ότι θα ανέρχονται σε 35 εκατ. \$ ετησίως.

2.4.3 Ο Αγωγός Φυσικού Αερίου Ιταλίας - Ελλάδα - Τουρκίας

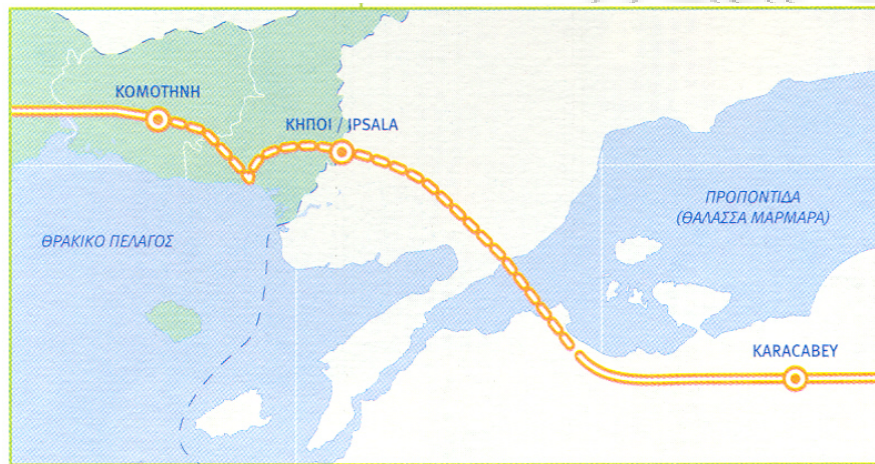
Η ιστορία του αγωγού φυσικού αερίου Τουρκίας - Ελλάδα - Ιταλίας χωρίζεται σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση έχουμε τις διμερείς επαφές και συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ενώ στη δεύτερη φάση έχουμε τις διμερείς επαφές μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας. Όσον αφορά λοιπόν στην πρώτη φάση, το Φεβρουάριο του 2003 υπογράφηκε διακρατική συμφωνία στην οποία τονιζόταν η θέληση των συμβαλλόμενων κρατών για την υλοποίηση του έργου,

ενώ στις 23 Δεκεμβρίου 2003, υπογράφηκε στην Άγκυρα μια ιστορική συμφωνία μεταξύ της ΔΕΠΑ και της τουρκικής εταιρείας αερίου BOTAS, που προβλέπει τη διασύνδεση των συστημάτων φυσικού αερίου της Ελλάδας και της Τουρκίας και την αγορά 750 εκ. m³ αερίου ετησίως από την ελληνική πλευρά για δεκαπέντε χρόνια, ξεκινώντας από το 2006. Τέλος τον Μάιο του 2004 λήθηκαν και οι τελευταίες τεχνικές λεπτομέρειες ενώ επικυρώθηκε από την ελληνική βουλή η συμφωνία⁴³.

Όσον αφορά στη δεύτερη φάση του έργου, το 2002 η ΔΕΠΑ σε συνεργασία με την Ιταλική Edison προχώρησαν στην εκπόνηση μελέτης βιωσιμότητας του έργου διασύνδεσης του ελληνικού και του ιταλικού συστήματος μεταφοράς. Τόσο η μελέτη βιωσιμότητας όσο και η μελέτη σκοπιμότητας που ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2004 είχαν θετικά αποτελέσματα, και έτσι στις 2 Μαΐου 2005 στο Παρίσι επιβεβαιώθηκε η στήριξη των συμβαλλόμενων κρατών για την προώθηση του έργου. Τέλος στις 4 Νοεμβρίου 2005 στη πόλη Λέτσε της Νότιας Ιταλίας υπογράφηκε η διακρατική συμφωνία Ελλάδας - Ιταλίας για την κατασκευή του υποβρύχιου αγωγού φυσικού αερίου⁴³.

Όσον αφορά στα τεχνικά στοιχεία του έργου, ο αγωγός διασύνδεσης Ελλάδας - Τουρκίας (Interconnector Greece - Turkey ITG) θα έχει μήκος 295 km και διάμετρο 36". Από το συνολικό μήκος του αγωγού, τα 85 km θα επεκτείνουν στην ουσία το υπάρχον ελληνικό δίκτυο από την Κομοτηνή ως τους Κήπους στον Έβρο. Τα υπόλοιπα 210 km του αγωγού θα κατασκευαστούν στην Τουρκία

ξεκινώντας από την Ipsala (σύνορα Ελλάδας - Τουρκίας) και φτάνοντας ως το Karakabey, νότια της Κωνσταντινούπολης, όπου θα γίνει η σύνδεση με το υπάρχον τουρκικό δίκτυο. Στην πορεία του ο αγωγός θα διασχίζει τη θάλασσα του Μαρμαρά (μήκος 17 km και βάθος 70 m), ενώ αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία το 2007. Όλα τα παραπάνω φαίνονται στο σχήμα 2.6.

Σχήμα 2.6: Αγωγός Διασύνδεσης Ελλάδας - Τουρκίας [43]

Ο αγωγός διασύνδεσης Ελλάδας - Ιταλίας (interconnector Greece - Italy IGI) αποτελεί στην ουσία επέκταση του ελληνοτουρκικού αγωγού. Η διακίνηση του αερίου θα ξεκινάει από την Κομοτηνή και μέσω του υπάρχοντος ελληνικού δικτύου θα καταλήγει στη Νέα Μεσημβρία. Από εκεί θα κατασκευαστεί νέος αγωγός μήκους 300 km και διαμέτρου 36", ο οποίος θα μεταφέρει το φυσικό αέριο είτε στον Ασπροπόταμο είτε στον Σταυρολιμένα της Ηπείρου, ανάλογα με την τελική διαδρομή που θα επιλεγεί. Από το σημείο αυτό (όποιο από τα δύο επιλεγεί) θα κατασκευαστεί υποθαλάσσιος αγωγός μήκους 212 km και διαμέτρου 32", που θα μεταφέρει το αέριο στο Οτράντο της Ιταλίας από όπου

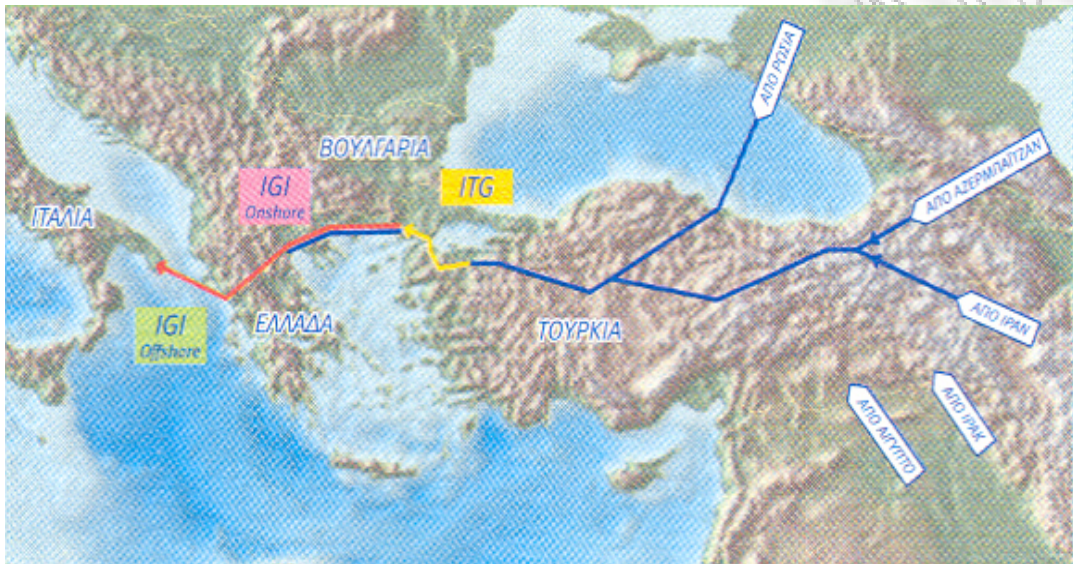
και θα συνδεθεί με το δίκτυο της Ιταλίας και συνεπώς και της κεντρικής Ευρώπης⁴³, όπως φαίνεται και στο σχήμα 2.7. Το χερσαίο τμήμα του αγωγού θα ονομάζεται Δίας και το υποθαλάσσιο Ποσειδώνας. Όσον αφορά στη δυναμικότητα του αγωγού, το 80% θα ανήκει στην Edison και το 20% στη ΔΕΠΑ⁴¹.

Σχήμα 2.7: Αγωγός Διασύνδεσης Ιταλίας - Ελλάδας [43]

Το έργο αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία στο σύνολό του το 2011. Η μεγάλη στρατηγική σημασία του εντοπίζεται στο ότι ουσιαστικά ανοίγει το δρόμο για τη μεταφορά του φυσικού αερίου από τα πλούσια σε κοιτάσματα κράτη της Κασπίας προς τις αγορές της Ευρώπης. Ο εν λόγω αγωγός δηλαδή αποτελεί την ενεργειακή γέφυρα μεταξύ ΕΕ με την Κεντρική Ασία - Μέση Ανατολή, καθότι συνδέει το δίκτυο φυσικού αερίου της ΕΕ μέσω της Ιταλίας με το δίκτυο της Ελλάδας και εν συνέχεια με το δίκτυο της Τουρκίας με το οποίο συνδέονται οι μεγάλοι αγωγοί φυσικού αερίου που έρχονται από τη Ρωσία, το Ιράν, το Αζερμπαϊτζάν αλλά και μελλοντικά από το Ιράκ. Έτσι λοιπόν αναβαθμίζεται η

γεωπολιτική θέση της Ελλάδας, ενώ ταυτόχρονα μειώνεται η εξάρτηση από το ρώσικο αέριο τόσο της Ελλάδας όσο και της Ευρώπης¹⁵. Αυτά φαίνονται στο σχήμα 2.8.

Σχήμα 2.8: Αγωγός Φυσικού Αερίου Ιταλίας - Ελλάδας - Τουρκίας [43]

Τα οφέλη από την κατασκευή του αγωγού για την Ελλάδα είναι τα ακόλουθα:

- ✚ Η διασφάλιση της κάλυψης όλων των πρόσθετων ποσοτήτων αερίου που μπορεί να χρειαστεί μελλοντικά.
- ✚ Η μερική απεξάρτηση από τη Ρωσία, η διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας αερίου και συνεπώς η ενίσχυση της ασφάλειας του εφοδιασμού.
- ✚ Η αναβάθμιση της χώρας στον ενεργειακό χάρτη και η μετατροπή της σε κόμβο διαμετακόμισης αερίου προς την ΕΕ.

- ✚ Η δυνατότητα σύνδεσης της ΔΕΠΑ με τα δίκτυα της Ευρώπης και συμμετοχής της στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά.
- ✚ Η δημιουργία προϋποθέσεων για τη δημιουργία ανταγωνισμού εν όψει της απελευθέρωσης της αγοράς, διότι θα επιτρέψει την είσοδο στην αγορά νέων προμηθευτών με αποτέλεσμα την επίτευξη καλύτερων τιμών για τους καταναλωτές.
- ✚ Οι σημαντικές οικονομικές απολαβές από τη διαμετακόμιση του αερίου διαμέσου της χώρας.

Τα οφέλη για την ΕΕ είναι τα ακόλουθα:

- ✚ Διασφαλίζει την κάλυψη ενός μέρους της μελλοντικής ζήτησης σε φυσικό αέριο.
- ✚ Συμβάλλει στην απεξάρτησή της από τη Ρωσία, τη διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας και άρα στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού.
- ✚ Διασφαλίζει την απρόσκοπτη τροφοδοσία της αγοράς της, ανεξάρτητα από τυχόν κρίσεις στις διακρατικές σχέσεις οι οποίες μπορούν να έχουν αντίκτυπο στην τροφοδοσία της ΕΕ.

- ✚ Αποτελεί το πρώτο βήμα για τη δημιουργία του South European Gas Ring (βλέπε σχήμα .) με το οποίο θα μπορεί η ΕΕ να αποκτήσει πρόσβαση στα κοιτάσματα φυσικού αερίου της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής.

Όσον αφορά στους νέους παραγωγούς αλλά και στους εμπόρους φυσικού αερίου της Κεντρικής Ασίας, της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής, ο αγωγός αυτός αποτελεί μια μοναδική ευκαιρία για την προώθηση μεγάλων ποσοτήτων φυσικού αερίου στις αγορές της Ευρώπης. Τέλος, τόσο για την Τουρκία όσο και για την Ιταλία ο αγωγός εκτός από οικονομικά οφέλη, συμβάλλει και στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού τους.

Φυσικά υπάρχουν σχέδια και για άλλους αγωγούς φυσικού αερίου στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων. Από τους πιο σημαντικούς και ανταγωνιστικούς με τον ελληνικό αγωγό είναι ο Nabucco, ο οποίος θα ξεκινάει από την ευρωπαϊκή Τουρκία και στη συνέχεια μέσω Βουλγαρίας, Ρουμανίας και Ουγγαρίας θα καταλήγει στην Αυστρία και συγκεκριμένα στη Βιέννη όπου και θα συνδέεται με το δίκτυο της Κεντρικής Ευρώπης. Εξίσου σημαντικός θα είναι και ο αγωγός αερίου δυτικών Βαλκανίων που θα ξεκινάει από το ελληνικό δίκτυο της Κεντρικής Μακεδονίας και στη συνέχεια μέσω FYROM, Σερβίας, Βοσνίας, Κροατίας και Σλοβενίας θα καταλήγει στην Αυστρία όπου και θα συνδέεται με τα δίκτυα της ΕΕ²⁰. Οι δύο αυτοί αγωγοί φαίνονται στο σχήμα 2.9.

Η μεγάλη σημασία του αγωγού Τουρκίας - Ελλάδας - Ιταλίας, φαίνεται από το γεγονός ότι έχει εγείρει το ενδιαφέρον των μεγάλων δυνάμεων. Οι ΗΠΑ από τη μεριά τους θέλουν ο αγωγός αυτός αερίου να λειτουργεί αποκλειστικά με αέριο που θα προέρχεται από τη περιοχή της Κασπίας και όχι τη Ρωσία, διότι τυχόν πρόσβαση της Ρωσίας στον αγωγό θα την έθετε αυτομάτως εκτός συναγωνισμού όσον αφορά στη προμήθεια της ΕΕ με φυσικό αέριο²⁵.

Σχήμα 2.9: Nabucco & Βαλκανικός Αγωγός Αερίου [20]

Η Ρωσία από την άλλη, θέλει να αποκτήσει πρόσβαση στον αγωγό αερίου Τουρκίας - Ελλάδας - Ιταλίας, διότι ο αγωγός αυτός μπορεί να αποτελέσει μια εναλλακτική οδό τροφοδοσίας της ΕΕ αυξάνοντας την εξάρτησή της. Επιπλέον, θα μπορεί να αποκλείσει μελλοντικούς ανταγωνιστές από την περιοχή της

Κασπίας. Η τροφοδοσία του αγωγού με ρωσικό αέριο μπορεί να γίνει μέσω του ήδη υπάρχοντος αγωγού Ελλάδας - Ρωσίας αλλά και μέσω του υποθαλάσσιου αγωγού Blue Stream ο οποίος διασχίζει τη Μαύρη Θάλασσα και συνδέεται με το δίκτυο της Τουρκίας³⁰.

Το μεγάλο πρόβλημα είναι ότι το τουρκικό δίκτυο φυσικού αερίου είναι υπό κατασκευή, ενώ το από την Κασπία θα είναι διαθέσιμο μετά το 2012. Επιπλέον, το αέριο του Ιράκ εκτιμάται ότι θα αξιοποιηθεί την επόμενη δεκαετία, ενώ το αέριο του Ιράν που καταλήγει στην Τουρκία δεν μπορεί να βρει διέξοδο προς τη δύση λόγω προβλημάτων στις σχέσεις με τη δύση. Άρα, ο εν λόγω αγωγός μπορεί να γεμίσει αρχικά μόνο με ρωσικό αέριο, κάτι το οποίο ανατρέπει όλη τη σύλληψη της κατασκευής του³⁸. Έτσι λοιπόν οι θέσεις και τα σχέδια της Ρωσίας για τον αγωγό ισχυροποιούνται, ενώ στο γεωπολιτικό παιχνίδι μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας, οι διαπραγματεύσεις θα πρέπει να είναι σκληρές, δεδομένου ότι η ΕΕ δεν θέλει να ελέγχει η Ρωσία όλους τους αγωγούς τροφοδοσίας της.

2.4.4 Ελλάδα και ΝΑ Ευρώπη

Με τη συνθήκη για την ίδρυση της ενεργειακής κοινότητας της ΝΑ Ευρώπης, τα εμπλεκόμενα μέρη (Κροατία, Βοσνία - Ερζεγοβίνη, Ρουμανία, Βουλγαρία, Μαυροβούνιο, Αλβανία, Σερβία, FYROM, Τουρκία και Ελλάδα) ανέλαβαν την

υποχρέωση να υιοθετήσουν το Ευρωπαϊκό κεκτημένο όσον αφορά στα θέματα ενέργειας, ανταγωνισμού και περιβάλλοντος. Το αποτέλεσμα της συνθήκης είναι η δημιουργία μιας ενιαίας αγοράς ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης, στην οποία επιβάλλονται οι διατάξεις των οδηγιών 2003/54/ΕΚ, 2003/55/ΕΚ, για τις εσωτερικές αγορές ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου αντίστοιχα, αλλά και οι διατάξεις του κανονισμού 1228/2003 για τη πρόσβαση στα δίκτυα και τη διασυνοριακή εμπορία ενέργειας. Έτσι λοιπόν, μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν, η συμφωνία προβλέπει την ουσιαστική κατάργηση κάθε εθνικής οικονομικής επιβάρυνσης ή τεχνικού προβλήματος, στην διακίνηση ηλεκτρικού ρεύματος και φυσικού αερίου. Η συνθήκη αναμένεται να τεθεί σε ισχύ μετά το 2007¹³.

Η περιοχή αυτή είναι πολύ σημαντική γιατί αφενός αποτελεί τη γέφυρα μεταξύ του ελληνικού ενεργειακού συστήματος και των ενεργειακών δικτύων και συστημάτων της υπόλοιπης ΕΕ και αφετέρου αποτελεί τη ζώνη μεταξύ των χωρών που παράγουν ενέργεια (όπως η Ρωσία, οι χώρες της Κασπίας και η Μέση Ανατολή) και των χωρών που καταναλώνουν ενέργεια (όπως οι χώρες της δυτικής και κεντρικής Ευρώπης) και επομένως είναι πολύ σημαντική για τη διαμετακόμιση ενέργειας. Έτσι λοιπόν προωθείται η διασύνδεση της περιοχής αυτής με την υπόλοιπη Ευρώπη, ώστε στο άμεσο μέλλον να μπορούμε να μιλάμε για πραγματικά διευρωπαϊκά δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου¹³.

2.5 Παρατηρήσεις

Με βάση όσα αναφέρθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους, γίνεται εμφανές ότι το διεθνές περιβάλλον είναι πολύ δυναμικό αλλά και ευμετάβλητο. Οι συμμαχίες και οι στρατηγικές αλλάζουν συνεχώς ανάλογα με την εκάστοτε ισορροπία δυνάμεων, ενώ είναι αμφίβολο και αν το παγκόσμιο σύστημα παραγωγής και μεταφοράς των ενεργειακών πόρων θα συνεχίσει να λειτουργεί με τους ίδιους όρους.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, η ΕΕ παραμένει στο περιθώριο, η ΗΠΑ έχουν κυριαρχήσει στη Μέση Ανατολή, η Ρωσία έχει επανασυνδεθεί με τις χώρες του Καυκάσου και η Ελλάδα καλείται να σχεδιάσει τη δική της ενεργειακή στρατηγική η οποία θα της επιτρέψει να εκπληρώσει τους στόχους της. Για να πετύχει αυτό η Ελλάδα, θα πρέπει μέσα από το πρίσμα των ιδιαίτερων ελληνικών συμφερόντων να εκτιμήσει το διεθνές περιβάλλον και τις ισορροπίες δυνάμεων καθώς και να προβλέψει αντιδράσεις και τις πιέσεις άλλων κρατών.

Όσον αφορά στον αγωγό πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη, ο οποίος έχει μπει σε τροχιά υλοποίησης, είναι προς το συμφέρον της Ελλάδας να αναλάβει πρωτοβουλίες (όπως π.χ. για αύξηση της δυναμικότητας του αγωγού, για την συνεκμετάλλευση κοιτασμάτων κτλ.) έτσι ώστε να έχει όσο το δυνατόν περισσότερα οφέλη από την εκμετάλλευση του αγωγού λαμβάνοντας φυσικά

υπόψη και την προστασία τόσο του περιβάλλοντος όσο και των χωρικών υδάτων λόγω της κυκλοφορίας μεγάλων τάνκερ.

Από την άλλη, σχετικά με τον αγωγό φυσικού αερίου Τουρκίας - Ελλάδας - Ιταλίας, θα είναι προς το συμφέρον της Ελλάδας να κινηθεί έντονα και να αναλάβει πρωτοβουλίες για την προώθηση, τη κατασκευή και τη χρήση του, διότι τυχόν καθυστερήσεις μπορεί να οδηγήσουν τα ενδιαφερόμενα μέρη να στραφούν σε άλλες ανταγωνιστικές λύσεις οι οποίες φυσικά δεν θα είναι προς όφελος της Ελλάδας αλλά ούτε και θα την περιλαμβάνουν στον ευρύτερο σχεδιασμό τους. Θα πρέπει επίσης να σταθμίσει τη μεγάλη της ενεργειακή εξάρτηση από το αέριο της Ρωσίας, να εκτιμήσει τις μελλοντικές της ανάγκες και να κρατήσει τις ισορροπίες μεταξύ των επιδιώξεων της ΕΕ για απεξάρτηση από τη Ρωσία αλλά και των πιέσεων της Ρωσίας για είσοδο στον αγωγό. Αν και μικρό το ποσοστό του αγωγού που κατέχει η Ελλάδα, μπορεί ένα μέρος του να χρησιμοποιηθεί για τη μεταφορά ρωσικού αερίου ενώ το υπόλοιπο να μείνει ανοικτό για την είσοδο μελλοντικά αερίου από τις χώρες της Κασπίας. Σε κάθε περίπτωση λοιπόν, η Ελλάδα για να μη μείνει εκτός των εξελίξεων θα πρέπει να συνάψει συμφωνίες με τις χώρες της Κασπίας ώστε να εξασφαλίσει ποσότητες αερίου στο μέλλον πριν αυτές δεσμευτούν από άλλα κράτη.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι η Ελλάδα, μέσω της συνθήκης για την ίδρυση της ενεργειακής κοινότητας της ΝΑ Ευρώπης, έχει την ευκαιρία να βελτιώσει ακόμη περισσότερο τη γεωπολιτική της θέση, αλλά και να μεταβληθεί σε

ρυθμιστή των πραγμάτων στην ευρύτερη περιοχή καθώς και σε αξιόλογο παίχτη στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι. Αυτό κυρίως λόγω του ότι αποτελεί μέλος της ΕΕ αλλά και λόγω των αγωγών που την μετατρέπουν σε χώρα διαμετακόμισης πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Η συνθήκη αυτή ενέχει και κινδύνους για την Ελλάδα, δεδομένου ότι ανοίγει το δρόμο στους μεγάλους ενεργειακούς καταναλωτές να προμηθεύονται φτηνή ενέργεια από τα Βαλκάνια, σπρώχνει τους ιδιώτες παραγωγούς να επενδύσουν στην ευρύτερη περιοχή και όχι στην Ελλάδα και μετά να εισάγουν το φυσικό αέριο ή την ηλεκτρική ενέργεια,, και εξαναγκάζει τις ελληνικές επιχειρήσεις παροχής ενέργειας να δράσουν σε ένα πολύ ανταγωνιστικό περιβάλλον για το οποίο προφανώς δεν είναι ακόμη έτοιμες.

Με την εμπειρία που διαθέτει η Ελλάδα αλλά και με τις διασυνδέσεις των ενεργειακών της δικτύων, το μόνο που χρειάζεται είναι μια τολμηρή και δυναμική επέκταση στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης τόσο στη παραγωγή όσο και στη διαχείριση και διανομή ενέργειας. Με τον τρόπο αυτό θα αναδειχθεί σε ηγεμονική δύναμη της περιοχής, θα βελτιώσει ακόμα περισσότερο την ανταγωνιστικότητα και τη γεωπολιτική της θέση, ενώ οι ελληνικές επιχειρήσεις θα αποκτήσουν αξιόλογο μέγεθος που θα τους επιτρέψει να ανταγωνιστούν επάξια τους μεγάλους ευρωπαϊκούς ενεργειακούς ομίλους.

Πηγές - Αναφορές 2^ο Κεφαλαίου

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

1. DGTREN, Study on Energy Supply Security and Geopolitics, January 2004
2. Theodoros Skylakakis, "Energy as a motor of economic integration", The Bridge, Issue 03, April 2006,
3. John Roberts, "The Black sea and European energy security", The Bridge, Issue 03, April 2006
4. Peggy Papakosta, "Everybody wins", The Bridge, Issue 03, April 2006
5. Theodore George Tsakiris, "The Greek odyssey", The Bridge, Issue 03, April 2006
6. George Bakatsianos, "Strategic planning and petropolitics", The Bridge, Issue 03, April 2006

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

7. Ντίνος Στασινόπουλος, "Η εξωτερική διάσταση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ", Πρακτικά συνεδρίου Ενέργεια και Ανάπτυξη 2001
8. Σπύρος Παλαιογιάννης, "Η διασύνδεση των συστημάτων φυσικού αερίου Ελλάδας - Τουρκίας", Πρακτικά συνεδρίου Ενέργεια και Ανάπτυξη 2002
9. Μ. Παπαδόπουλος, "Οι ενεργειακοί δρόμοι της Κασπίας - Πεδίο κρατικών αντιθέσεων και συνεργασιών", Πρακτικά παγκόσμιου συνεδρίου Ενέργεια 2002

10. Αιμίλιος Μπούσιος, “ Τα κοιτάσματα της Κασπίας και οι αγωγοί ενέργειας”,
Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 07, Δεκέμβριος 2002
11. “Η διασύνδεση των συστημάτων φυσικού αερίου Ελλάδας – Τουρκίας”,
Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 07, Δεκέμβριος 2002
12. “Μεταφορά πετρελαίου δια των στενών”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας,
Τεύχος 06, Ιούνιος 2002
13. Κώστας Τάσος, “Περιφερειακή αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στη ΝΑ
Ευρώπη”, Παρατηρητήριο της ενέργειας, Τεύχος 2, Μάρτιος 2001
14. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Η μεγάλη σκακιέρα της ενέργειας”, Οικονομικός
Ταχυδρόμος, 15/05/2003
15. Σπύρος Καλογιάννης, “ Το φυσικό αέριο στην Ευρώπη”, Παρατηρητήριο
της Ενέργειας, Τεύχος 08, Απρίλιος 2003
16. Τερέζα Φωκιανού, “Ο Πετρελαϊκός πλούτος της Κασπίας - Μύθος ή
Πραγματικότητα”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 09, Ιούλιος 2003
17. Σπύρου Παλαιογιάννη, “Ο ελληνοτουρκικός αγωγός φυσικού αερίου”,
Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 11, Απρίλιος 2004
18. Κ. Ν. Σταμπολη, “Το ενεργειακό σύνδρομο του ενεργειακού κόμβου”,
Καθημερινή, 28/11/2004
19. Ελίζα Παπαδάκη, “Γεωπολιτικές ανατροπές στον άξονα του πετρελαίου”,
Καθημερινή, 14/11/2004
20. Δημήτριος Μαυράκης, Φώτιος Θωμαΐδης, “Μεταφορά φυσικού αερίου από
την Κασπία στην Ευρώπη ”, Πρακτικά διημερίδας ΤΕΕ Λιγνίτης και Φυσικό
Αέριο στην Ηλεκτροπαραγωγή της Χώρας, 9 – 10/06/2005

21. Κ. Ν. Σταμπολη, “Η Ελλάδα, η Τουρκία και το μεγάλο παιχνίδι της διεθνούς ενεργειακής διπλωματίας”, Καθημερινή, 17/07/2005
22. “Πετρέλαιο πάνω από τα κύματα”, The Economist - Καθημερινή, 05/06/2005
23. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Η σκακιέρα των αγωγών πετρελαίου και αερίου”, Το Βήμα, 16/01/2005
24. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Οι Αμερικανοί ρυθμιστές του αγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη”, Το Βήμα, 03/04/2005
25. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Το βαλκανικό παιχνίδι των αγωγών”, Το Βήμα, 07/05/2006
26. Κ. Ν. Σταμπολη, “Η ανέλιξη της Ρωσίας σε παγκόσμιο ρυθμιστή ενέργειας”, Καθημερινή, 29/01/2006
27. Ελένη Κοχαϊμίδου, “Τουρκία - Η ενεργειακή υπερδύναμη”, Ελευθεροτυπία, 25/03/2006
28. Κ. Ν. Σταμπολη, “Άσκηση επί χάρτου οι δύο αγωγοί ορόσημα”, Καθημερινή, 16/04/2006
29. Νικόλας Ζυργάνος, “Το νέο μεγάλο παιχνίδι”, Ελευθεροτυπία, 08/01/2006
30. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Το παιχνίδι των Ρώσων με το αέριο”, Το Βήμα, 05/02/2006
31. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Το μεγάλο παιχνίδι των αγωγών”, Το Βήμα, 23/04/2006
32. “Όταν οι επιχειρήσεις συναντούν τη γεωπολιτική”, The Economist - Καθημερινή, 08/01/2006

33. “Η ενεργειακή αλληλεξάρτηση Ρωσίας - Ευρώπης”, The Economist - Καθημερινή, 07/05/2006
34. Κ. Ν. Σταμπολη, “Απειλή νέου ψυχρού πολέμου για την ενέργεια”, Καθημερινή, 21/05/2006
35. Αλέξανδρος Μασσαβέτας, “Η Τουρκία σούπερ – μάρκετ ενέργειας”, Καθημερινή, 20/08/2006
36. Χρύσα Λιάγγου, “Η Ευρώπη ανησυχεί για τη διεύρυνση της ενεργειακής εξάρτησης από τη Ρωσία”, Καθημερινή, 10/09/2006
37. Γ. Αγγελη, “Το παιχνίδι της ενέργειας και ο ρόλος των ΗΠΑ”, Ελευθεροτυπία, 10/09/2006
38. Κ. Ν. Σταμπολη, “Ελληνική πύλη Εξαγωγής ρωσικού αερίου στη δύση”, Καθημερινή, 03/09/2006
39. Τάσος Δασόπουλος, “Πως το πετρέλαιο γίνεται χρυσάφι”, Ελευθεροτυπία, 04/09/2005
40. Γιώργος Δελαστικός, “Θύελλα κερδοσκοπίας στο πετρέλαιο”, Καθημερινή, 11/09/2005
41. Μιχάλης Καϊφατζίδης, “Ο πόλεμος των αγωγών”, Ελευθεροτυπία, 11/02/2007
42. Χρύσα Λιάγγου, “Στο κλαμπ των ισχυρών χωρών της ενέργειας εισέρχεται η Ελλάδα”, Καθημερινή, 11/02/2007
43. ΥΠΙΑΝ, Ενέργεια & Ανάπτυξη, Τεύχος 01, Ιούνιος 2005

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

44. www.inogate.org

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3
ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ &
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

3 ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΑΓΟΡΩΝ & ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

3.1 Περίληψη

Στο κεφάλαιο αυτό αναλύεται ο τρόπος λειτουργίας και η διαδικασία της απελευθέρωσης των αγορών φυσικού αερίου, ηλεκτρισμού. Επιπλέον γίνεται ανάλυση του άμεσου ή μικροπεριβάλλοντος που επικρατεί τόσο στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας όσο και στις αγορές φυσικού αερίου και υγρών καυσίμων, χρησιμοποιώντας το υπόδειγμα του Porter, για την ανάλυση των παραγόντων που επηρεάζουν τον ανταγωνισμό. Τέλος εξάγονται και τα ανάλογα συμπεράσματα για κάθε μια από τις τρεις ενεργειακές αγορές.

3.2 Εισαγωγή

Οι αγορές ενέργειας είναι άμεσα συνδεδεμένες με την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και γενικότερα της οικονομίας και γι' αυτό το λόγο βρίσκονταν συνήθως υπό κρατικό έλεγχο. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, η απελευθέρωση (αποκρατικοποίηση) των αγορών συμβάλλει στη δημιουργία ανταγωνιστικού περιβάλλοντος και άρα στη συγκεκριμένη περίπτωση

αναμένεται να οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων και σε χαμηλότερες τιμές για τους καταναλωτές.

Σύμφωνα με τη θεωρία της απελευθέρωσης, πρέπει το κράτος να αποχωρήσει σταδιακά από το ρόλο του παραγωγού και προμηθευτή ενέργειας, ενώ παράλληλα θα πρέπει να δρομολογηθούν μεγάλες ιδιωτικές επενδύσεις οι οποίες θα συμβάλλουν στη δημιουργία μιας ενεργειακής αγοράς όπου το κράτος θα αναλάβει τον ρόλο του ρυθμιστή. Οι κρατικές επιχειρήσεις θα πρέπει να βρουν στρατηγικούς επενδυτές για να ενισχύσουν τις συμμαχίες τους και να μπορούν να αντεπεξέλθουν στον ανταγωνισμό. Εκτιμάται τέλος ότι για να υπάρχει υγιές κλίμα ανταγωνισμού σε μια αγορά, θα πρέπει να δραστηριοποιείται σε αυτήν ικανός αριθμός παικτών, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα συγκέντρωσης και εναρμονισμένων πρακτικών.

3.3 Οι Ενεργειακές Αγορές στην ΕΕ

Οι ενεργειακές αγορές σε όλα σχεδόν τα κράτη μέλη της ΕΕ ήταν μέχρι προσφάτως υπό κρατικό έλεγχο. Η κατάσταση αυτή άλλαξε στα μέσα της δεκαετίας του '90, όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε τις οδηγίες για την απελευθέρωση των αγορών ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου, στα πλαίσια της δημιουργίας μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Παρά το γεγονός ότι η

Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε αργότερα και νέες οδηγίες για την περαιτέρω απελευθέρωση των αγορών ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου, οι διαδικασίες δεν φαίνεται να προχωράνε καθότι πολλές κρατικές εταιρείες δεν θέλουν να παραχωρήσουν μερίδια αγοράς, υφίσταται κίνδυνος για την ασφάλεια της παροχής και υπάρχει αντίθεση συμφερόντων μεταξύ του κράτους και των επενδυτών⁹.

Τα φαινόμενα αυτά δημιουργούν τάσεις συσπείρωσης των ενεργειακών εταιρειών και ολιγοπωλιακές συνθήκες στις αγορές, με ορατό κίνδυνο δημιουργίας ενεργειακών καρτέλ. Επιπλέον, η απελευθέρωση δίνει τη δυνατότητα στους ισχυρούς ενεργειακούς ομίλους να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους εκτός συνόρων και να φέρουν σε δύσκολη θέση τις αντίστοιχες επιχειρήσεις άλλων χωρών. Αυτός ακριβώς ο κίνδυνος απειλεί και τις ελληνικές επιχειρήσεις οι οποίες αφενός δεν έχουν ακόμα προσαρμοστεί στο νέο θεσμικό περιβάλλον και αφετέρου καλούνται να λειτουργήσουν σε μια ενιαία αγορά ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου.

3.4 Η Εσωτερική Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας

3.4.1 Εισαγωγή

Στην Ελλάδα, ο βασικός πρωταγωνιστής στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας είναι η ΔΕΗ η οποία δημιουργήθηκε το 1950 με το Ν. 1468/1950 και αντικατέστησε όλες τις ιδιωτικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνταν μέχρι τότε στην αγορά. Η ΔΕΗ λειτουργούσε υπό καθεστώς κρατικού μονοπωλίου, είχε υπό τον έλεγχό της το σύνολο της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας ενώ ανέλαβε και τον πλήρη εξηλεκτισμό της χώρας. Η κατάσταση αυτή θα τερματιστεί το 2001 όταν με βάση το Ν. 2773/1999 απελευθερώθηκε η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας⁴. Παρά την απελευθέρωση, η ΔΕΗ εξακολουθεί να είναι υπεύθυνη για το 97% περίπου της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και θα διατηρήσει την κυρίαρχη θέση της στην αγορά έως ότου υπάρξουν αρκετοί ιδιώτες παραγωγοί¹.

3.4.2 Η Απελευθέρωση της Αγοράς

Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας ξεκίνησε στη χώρα μας το Φεβρουάριο του 2001 όταν τέθηκε σε ισχύ ο Ν. 2773/1999, σύμφωνα με τον οποίο 7500 καταναλωτές της υψηλής και μέσης τάσης (περίπου 34% της αγοράς) έγιναν επιλέγοντες, που σημαίνει ότι έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν τον προμηθευτή τους. Επιπλέον, με τον ίδιο νόμο ιδρύθηκαν και οι φορείς διαχείρισης της απελευθερωμένης πλέον αγοράς⁴.

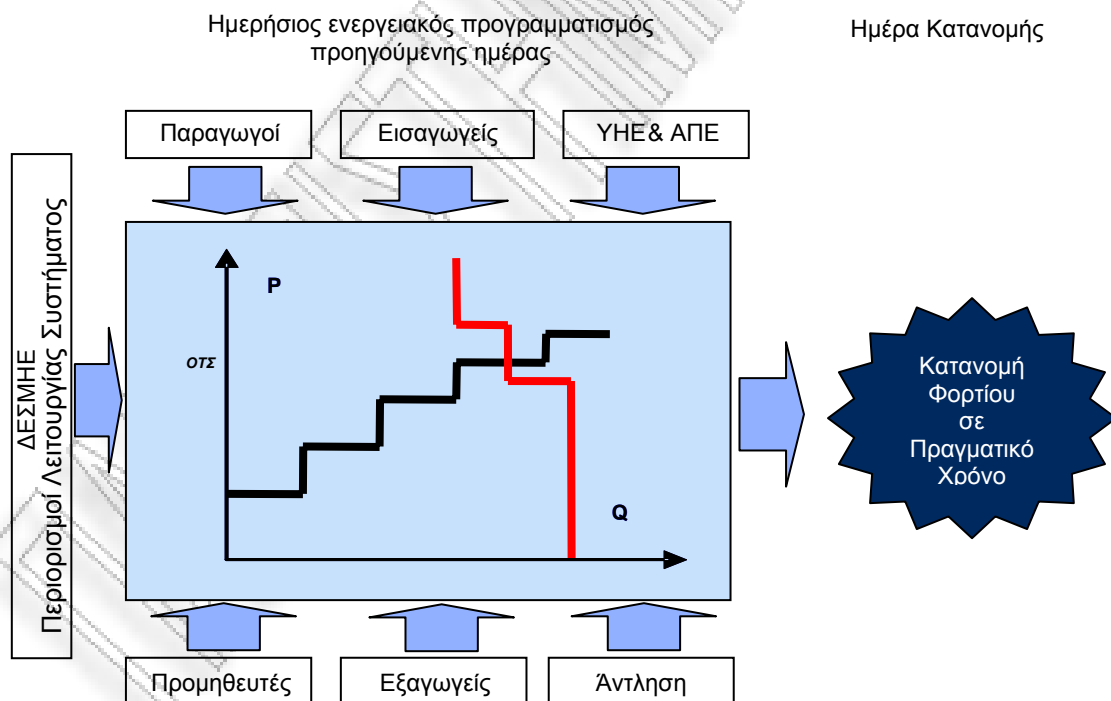
Έτσι, ιδρύθηκε η ΡΑΕ (Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας) η οποία ανέλαβε την παρακολούθηση και τον έλεγχο της λειτουργίας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και τη διατύπωση εισηγήσεων για την τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού και την προστασία των καταναλωτών. Επίσης εισηγείται και νομοθετικές παρεμβάσεις για περαιτέρω απελευθέρωση της αγοράς και διατυπώνει γνωμοδοτήσεις για την αδειοδότηση των εγκαταστάσεων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας⁴.

Ο δεύτερος φορέας διαχείρισης είναι ο ΔΕΣΜΗΕ (Διαχειριστής του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας), ο οποίος είναι αρμόδιος για τη διαχείριση, συντήρηση και λειτουργία του συστήματος μεταφοράς υψηλής τάσεως (400 kV και 150 kV). Είναι επίσης αρμόδιος για τις διασυνδέσεις και τον προγραμματισμό ανάπτυξης του δικτύου⁴.

Τέλος, η ΔΕΗ μετασχηματίστηκε σε ανώνυμη εταιρεία η οποία εξακολουθεί να έχει στην κυριότητά της το δίκτυο μεταφοράς, αλλά είναι αρμόδια μόνο για το δίκτυο μεταφοράς μέσης και χαμηλής τάσης καθώς και για το δίκτυο διανομής, ενώ εκτελεί και χρέη διαχειριστή του δικτύου για τα μη διασυνδεδεμένα νησιά⁴.

Σύμφωνα με το Ν.3175/2003 και τις διατάξεις της οδηγίας 2003/54/ΕΚ, η διάρθρωση της απελευθερωμένης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας άλλαξε, και έγινε από διμερή, ημερήσια, την οργάνωση και διαχείριση της οποίας έχει ο ΔΕΣΜΗΕ. Στην Ημερήσια αυτή Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας θα πωλούν

καθημερινά την παραγωγή τους οι ιδιώτες παραγωγοί αλλά και η ΔΕΗ. Οι τιμές στην αγορά αυτή θα διαμορφώνονται με βάση τις ανταγωνιστικές προσφορές των παραγωγών και θα καθορίζουν την οριακή τιμή του συστήματος, η οποία και θα είναι διαφορετική για κάθε ημέρα. Ο ΔΕΣΜΗΕ μια ημέρα πριν, βάσει του ημερήσιου προγραμματισμού και ανάλογα με τις προσφερόμενες τιμές, ποσότητες και ώρες λειτουργίας αποφασίζει ποιον παραγωγό θα βάλει στο σύστημα ηλεκτρικής ενέργειας και ποιον όχι. Οι συμμετέχοντες στην ημερήσια αγορά είναι οι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας, οι εισαγωγείς, οι προμηθευτές, οι καταναλωτές, οι εξαγωγείς κ.ά. όπως φαίνεται και στο σχήμα 3.1.

Σχήμα 3.1: Ημερήσια Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας [ΔΕΣΜΗΕ]

Σύμφωνα με το νέο νόμο για την επιτάχυνση της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας (Ν. 3426/2005) και το νέο κώδικα διαχείρισης του συστήματος, οι ιδιώτες παραγωγοί για να μπορούν να εισέλθουν στην ημερήσια αγορά θα πρέπει να εξασφαλίσουν τα πιστοποιητικά διάθεσης ισχύος μέσω διαγωνισμών τους οποίους θα διοργανώσει ο ΔΕΣΜΗΕ. Τέλος, ο ίδιος νόμος προβλέπει ότι μέχρι την 1^η Ιουλίου του 2007 ο ΔΕΣΜΗΕ θα αναλάβει και το ρόλο του διαχειριστή του δικτύου διανομής.

Οι παραγωγοί που θα επιλέξει ο ΔΕΣΜΗΕ μέσα από τους διαγωνισμούς θα έχουν το δικαίωμα να διαθέσουν τη παραγωγή τους μέσω της Ημερήσιας Αγοράς σε 12ετή βάση και με τον όρο ότι ο ΔΕΣΜΗΕ θα τους εξασφαλίσει συμπλήρωμα εγγυημένων εσόδων. Το τελευταίο σημαίνει ότι ο ΔΕΣΜΗΕ εγγυάται στους ιδιώτες παραγωγούς τη διασφάλιση ενός εισοδήματος ίσο με τα έσοδα από τη παραγωγή και διάθεση ενέργειας που αντιστοιχεί στο 70% της εγκατεστημένης ισχύος τους. Οι ιδιωτικές μονάδες που θα κατασκευαστούν και θα συμμετέχουν στην Ημερήσια αγορά θα έχουν κάποια έσοδα από τη διάθεση της ενέργειας που παράγουν στο σύστημα. Την πιθανή απόκλιση των ημερήσιων αυτών εσόδων από το εγγυημένο εισόδημα θα καταβάλλει ο ΔΕΣΜΗΕ στον επενδυτή. Ο ΔΕΣΜΗΕ με τη σειρά του για να εξασφαλίσει τα αναγκαία έσοδα θα χρησιμοποιήσει προφανώς τα τέλη χρήσης του δικτύου. Η ΔΕΗ από την άλλη, αποκλείεται από τους διαγωνισμούς του ΔΕΣΜΗΕ για κάποια χρόνια, αλλά μπορεί να προχωρήσει και αυτή σε ανέγερση μονάδων και να εισέρχεται με ανταγωνιστικές προσφορές στην Ημερήσια Αγορά¹⁷.

3.4.3 Εφαρμογή του Υποδείγματος του Porter στην Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας

Με βάση το μηχανισμό λειτουργίας της απελευθερωμένης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας όπως αυτός περιγράφηκε στην προηγούμενη ενότητα, γίνεται σαφές ότι η απελευθέρωση αφορά μόνο τη διαδικασία παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, διότι όπως αναφέρθηκε παραπάνω η διανομή αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα προς το παρόν της ΔΕΗ και αργότερα του ΔΕΣΜΗΕ, ενώ η χαμηλή δυναμικότητα των διασυνδέσεων με τα γειτονικά κράτη δεν επιτρέπει άμεσα το διασυνοριακό εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας και άρα ο ανταγωνισμός λόγω εμπορίας αποτελεί μακροπρόθεσμη προοπτική.

Επιπλέον, η απελευθέρωση της ηλεκτροπαραγωγής έφερε στο προσκήνιο το φυσικό αέριο σαν προνομιακό καύσιμο. Αυτό διότι οι μονάδες συνδυασμένου κύκλου με φυσικό αέριο, σε σύγκριση με τις λιγνιτικές, έχουν υψηλότερο βαθμό απόδοσης, μικρότερο κόστος κατασκευής, εκλύουν λιγότερους ρύπους και άρα δεν απαιτούν την αγορά δικαιωμάτων εκπομπών, έχουν χαμηλότερα λειτουργικά έξοδα (λόγω χρήσης του συνδυασμένου κύκλου, λιγότερη συντήρηση, μικρότερων αναγκών σε προσωπικό και επιπλέον εγκαταστάσεις κτλ.), και τέλος λόγω της ευκολίας εισόδου και εξόδου στο σύστημα.

Έτσι λοιπόν, η όλη διαδικασία της απελευθέρωσης αφορά (προς το παρόν) μόνο τις θερμικές μονάδες υψηλής δυναμικότητας (ικανές να παράγουν και να προσφέρουν ενέργεια έτσι ώστε να καλύψουν ένα σημαντικό κομμάτι της αγοράς και να ανταγωνιστούν ισότιμα τη ΔΕΗ) οι οποίες θα εγκατασταθούν στην ηπειρωτική χώρα (κυρίως στη Νότια Ελλάδα όπου υπάρχει έλλειψη παραγωγικού δυναμικού) και θα χρησιμοποιούν φυσικό αέριο¹. Η απελευθέρωση δεν αφορά τη μικρή αποκεντρωμένη παραγωγή ή αυτοπαραγωγή, καθότι λόγω του μεγέθους τους δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβάλλουν στη δημιουργία ανταγωνισμού, αλλά ούτε και την παραγωγή από ΑΠΕ λόγω του ότι είναι διεσπαρμένη, μικρή και ασταθής, ενώ έχει και νομοθετικά εξασφαλισμένη την προτεραιότητα στο δίκτυο και άρα ούτε και αυτή συμβάλλει στη δημιουργία ανταγωνισμού. Επιπλέον, αυτές οι κατηγορίες ηλεκτροπαραγωγής ήταν και είναι ακόμα ανοικτές στις επενδύσεις παρά τις όποιες γραφειοκρατικές δυσκολίες. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι με τον τρόπο που λαμβάνει χώρα η απελευθέρωση, δεν υφίσταται ανταγωνισμός μεταξύ των διαφόρων καυσίμων, αλλά και η επίδραση των τιμών των δικαιωμάτων εκπομπών είναι αμελητέα.

Αυτές οι παράμετροι που ορίζουν την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας τη παρούσα χρονική περίοδο, αποτελούν στην ουσία και τα βασικά χαρακτηριστικά του κλάδου στον οποίο θα εφαρμόσουμε το υπόδειγμα του Porter. Σύμφωνα λοιπόν με το υπόδειγμα του Porter, οι δυνατότητες που έχει

μια επιχείρηση για να ανταγωνιστεί σε ένα κλάδο, εξαρτώνται από πέντε παράγοντες οι οποίοι είναι οι ακόλουθοι²:

1. Η απειλή των νεοεισερχομένων.
2. Η απειλή από υποκατάστατα προϊόντα.
3. Η διαπραγματευτική δύναμη των αγοραστών.
4. Η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών.
5. Ο ανταγωνισμός από τις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις.

3.4.3.1 Η Απειλή των Νεοεισερχομένων

Οι νεοεισερχόμενοι στον κλάδο δεν είναι άλλοι από τους ιδιώτες παραγωγούς οι οποίοι με την εισοδή τους στον κλάδο εισάγουν νέα παραγωγική δυναμικότητα, ενώ φιλοδοξούν να κερδίσουν και ένα σημαντικό μερίδιο της αγοράς. Το πόσο όμως θα επηρεάσουν τον ανταγωνισμό στον κλάδο εξαρτάται από την αντίδραση των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων, αλλά και από τα εμπόδια εισόδου σε αυτόν, τα οποία σύμφωνα με τον Porter² είναι η επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τους ήδη υπάρχοντες στον κλάδο, τα απαιτούμενα κεφάλαια για τη δραστηριοποίηση στον κλάδο, η διαφοροποίηση του προϊόντος, η πρόσβαση σε δίκτυα διανομής, τα πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων στον κλάδο λόγω της εμπειρίας τους και η κυβερνητική πολιτική.

Αναλύοντας τα εμπόδια εισόδου στον κλάδο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, μπορούμε να πούμε ότι όσον αφορά στην **επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τους ήδη υπάρχοντες στον κλάδο**, η ΔΕΗ λόγω της πολυετούς δραστηριοποίησής της στον κλάδο αλλά και λόγω του μεγέθους της (μοναδικός παίκτης στον κλάδο), έχει καταφέρει να πετύχει οικονομίες κλίμακας με τις μειωμένες τιμές που απολαμβάνει στις συμβάσεις προμηθειών και υπηρεσιών που λαμβάνει⁵.

Τα απαιτούμενα κεφάλαια για να εισέλθει ένας νέος παραγωγός στον κλάδο αποτελούν ένα σημαντικό φραγμό εισόδου. Αυτό διότι τόσο το κόστος κατασκευής ενός θερμικού σταθμού, όσο και τα έξοδα λειτουργίας του είναι τόσο υψηλά ώστε μια επιχείρηση να μη μπορεί να ανταπεξέλθει από μόνη της. Γι' αυτό το λόγο σε τέτοιου είδους επενδύσεις συμμετέχουν όμιλοι επιχειρήσεων οι οποίοι κάνουν χρήση ιδίων κεφαλαίων, επιδοτήσεων και τραπεζικών χρηματοδοτήσεων.

Όσον αφορά τη **διαφοροποίηση του προϊόντος** μπορούμε να πούμε ότι από τη στιγμή που το τελικό προϊόν (ηλεκτρική ενέργεια) διατίθεται σε όλους τους καταναλωτές παντού και πάντα με τα ίδια σταθερά χαρακτηριστικά, ο τρόπος παραγωγής και ο τόπος προέλευσης δεν είναι εμφανείς και άρα δεν υπάρχει τρόπος αναγνωρισιμότητας του τελικού προϊόντος. Έτσι, η διαφοροποίηση του προϊόντος δεν αποτελεί εμπόδιο εισόδου στον κλάδο για τους νεοεισερχόμενους.

Η δε πρόσβαση στο δίκτυο μεταφοράς αλλά και στο δίκτυο διανομής είναι ουσιαστικά εξασφαλισμένη για όλους τους νέους παραγωγούς με βάση το Ν. 2773/1999 για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Έτσι ούτε η παράμετρος αυτή δεν αποτελεί φραγμό εισόδου στον κλάδο για τους νεοεισερχόμενους.

Όσον αφορά τα πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων στον κλάδο, μπορούμε να πούμε ότι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα κόστους που διαθέτει η ΔΕΗ αυτή τη στιγμή είναι η πρόσβαση στα λιγνιτικά κοιτάσματα της χώρας, γεγονός που της επιτρέπει να χρησιμοποιεί ένα μείγμα καυσίμων για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας έτσι ώστε να μπορεί να προσφέρει ενέργεια σε χαμηλές τιμές. Οι νεοεισερχόμενοι στον κλάδο είναι αντίθετα υποχρεωμένοι να χρησιμοποιούν ένα ακριβό καύσιμο (φυσικό αέριο) για την παραγωγή τους. Με αυτό τον τρόπο, η ΔΕΗ μπορεί να αποκλείει την είσοδο των νέων παραγωγών στην ημερήσια αγορά. Η τεχνογνωσία από την άλλη δεν αποτελεί πλεονέκτημα κόστους για τη ΔΕΗ, δεδομένου ότι αυτή δεν έχει αναπτυχθεί από την ίδια αλλά από εταιρείες στο εξωτερικό στις οποίες μπορούν να καταφύγουν οι νέοι υποψήφιοι παραγωγοί για το σχεδιασμό των δικών τους εγκαταστάσεων.

Η κυβερνητική πολιτική δεν μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί φραγμό εισόδου των νεοεισερχομένων, δεδομένου η ίδια η κυβέρνηση προωθεί την

απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και την είσοδο νέων παικτών σύμφωνα και με τις επιταγές της αντίστοιχης κοινοτικής νομοθεσίας.

Όσον αφορά τέλος στην **αναμενόμενη αντίδραση** των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων στον κλάδο, μπορούμε να πούμε ότι οι νέοι παραγωγοί δεν θα αντιμετωπίσουν ισχυρές αντιδράσεις, δεδομένου ότι η είσοδός τους στην αγορά, η πρόσβαση στο σύστημα μεταφοράς αλλά και ένα εγγυημένο εισόδημα είναι εξασφαλισμένα νομοθετικά. Η ΔΕΗ από τη μεριά της, το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να συνεχίσει να διαθέτει ενέργεια στην ημερήσια αγορά σε χαμηλές τιμές για να μπορέσει να διατηρήσει την κυριαρχία της στον κλάδο.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι οι μοναδικοί φραγμοί εισόδου των νέων παραγωγών στον κλάδο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας είναι η επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τη ΔΕΗ, το πλεονέκτημα όσον αφορά στο κόστος παραγωγής της ΔΕΗ καθώς και οι κεφαλαιακές απαιτήσεις. Με αυτούς τους φραγμούς εισόδου, θα ήταν αναμενόμενο να μην υπάρχουν ενδιαφερόμενοι οι οποίοι να θέλουν να εισέλθουν στον κλάδο. Το νέο όμως θεσμικό πλαίσιο το οποίο εγγυάται σε όλους τους νέους παραγωγούς τη διασφάλιση ενός εισοδήματος ίσο με τα έσοδα από τη παραγωγή και διάθεση ενέργειας που αντιστοιχεί στο 70% της εγκατεστημένης ισχύος τους, καθιστά ουσιαστικά τις νέες επενδύσεις επιδοτούμενες, διευκολύνει τον τραπεζικό δανεισμό των νέων παραγωγών, διασφαλίζει τη βιωσιμότητα των νέων επενδύσεων και ακυρώνει στην ουσία τους όποιους φραγμούς εισόδου.

3.4.3.2 Η Απειλή από Υποκατάστατα

Ως υποκατάστατα ορίζονται τα προϊόντα άλλων κλάδων από αυτόν που εξετάζουμε, τα οποία έχουν όμως τη δυνατότητα να καλύπτουν σχεδόν τις ίδιες ανάγκες των καταναλωτών με αυτές που καλύπτουν τα προϊόντα του κλάδου που αναλύουμε². Όσον αφορά στον συγκεκριμένο κλάδο, είναι δύσκολο εκ πρώτης όψεως να οριστεί ένα προϊόν το οποίο να υποκαθιστά την ηλεκτρική ενέργεια, δεδομένης της διείσδυσης που αυτή έχει στη ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι σχεδόν όλες οι ανθρώπινες δραστηριότητες εξαρτώνται από τη χρήση της ηλεκτρικής ενέργειας.

Παρόλα αυτά όμως, η μερική υποκατάσταση της ηλεκτρικής ενέργειας σε συγκεκριμένες χρήσεις είναι εφικτή. Το δε προϊόν που μπορεί να υποκαταστήσει μερικώς την ηλεκτρική ενέργεια είναι το φυσικό αέριο, αλλά μόνο όσον αφορά σε συγκεκριμένες βιομηχανικές και οικιακές χρήσεις. Όμως, η μέχρι στιγμής ανεπαρκής ανάπτυξη των υποδομών του φυσικού αερίου στη χώρα μας, το μεγάλο κόστος για την προμήθεια του εξοπλισμού για την υποκατάσταση της ηλεκτρικής ενέργειας και οι χαμηλές τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα μας σε συνδυασμό με την διαρκή άνοδο των τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου σε παγκόσμιο επίπεδο, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ακόμα και αυτή η μερική υποκατάσταση πιθανόν δεν θα λάβει

χώρα στο άμεσο μέλλον, επειδή το κόστος μετακίνησης των καταναλωτών είναι υψηλό.

Σε κάθε περίπτωση πάντως, δεδομένου ότι το φυσικό αέριο μπορεί να υποκαταστήσει την ηλεκτρική ενέργεια μόνο μερικώς, συνεπάγεται αφενός ότι δεν μπορεί να επηρεάσει τη δεσπόζουσα θέση της και αφετέρου ότι δεν μπορεί και να αποτελέσει σοβαρή απειλή για την ηλεκτρική ενέργεια ούτε βραχυπρόθεσμα ούτε μακροπρόθεσμα. Τέλος αξίζει να αναφερθεί ότι, η όποια υποκατάσταση μεταξύ των δύο προϊόντων δεν θα επηρέαζε τις τιμές τους καθότι αυτές καθορίζονται από τους αρμόδιους φορείς του κράτους και όχι από την αγορά.

Τέλος, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε και την ηλεκτρική ενέργεια η οποία παράγεται με άλλη τεχνολογία όπως για π.χ. φωτοβολταϊκά, αιολικά και κυψέλες καυσίμου και η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί τόσο στον οικιακό – τριτογενή τομέα όσο και στη βιομηχανία, ως υποκατάστατο της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από τους θερμικούς σταθμούς. Έτσι, στη περίπτωση όπου ο καταναλωτής επιλέγει να επενδύσει ο ίδιος σε τέτοιες τεχνολογίες (αυτοπαραγωγή), η υποκατάσταση που θα λάβει χώρα θα είναι από ελάχιστη έως μηδενική δεδομένου του μεγάλου κόστους του εξοπλισμού των εναλλακτικών τεχνολογιών, της μικρής διείσδυσης των τεχνολογιών αυτών στην αγορά αυτή αλλά και της έλλειψης ενημέρωσης και εμπιστοσύνης από την πλευρά του καταναλωτή. Στη περίπτωση όπου ο καταναλωτής μπορεί να

επιλέξει ως προμηθευτή κάποιο παραγωγό ΑΠΕ, δεν θα μπορεί να είναι ποτέ σίγουρος ότι οι ανάγκες του θα καλυφθούν στο σύνολό τους. Έτσι, ο συμβατικά παραγόμενος ηλεκτρισμός θα παραμείνει το κυρίαρχο προϊόν στην αγορά χωρίς ουσιαστικές απειλές από τα υποκατάστατα.

3.4.3.3 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Αγοραστών

Οι αγοραστές όσον αφορά στον εξεταζόμενο κλάδο, δεν είναι άλλοι από τους τελικούς καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας (οικιακούς και βιομηχανικούς), οι οποίοι μπορούν να αποτελέσουν απειλή για τους νέους παραγωγούς αν αποκτήσουν μεγάλη διαπραγματευτική ικανότητα. Σύμφωνα λοιπόν και με τον Porter, οι αγοραστές (καταναλωτές) έχουν μεγάλη διαπραγματευτική ικανότητα (και άρα συνιστούν απειλή για την κερδοφορία των επιχειρήσεων) όταν είναι συγκεντρωμένοι, όταν αγοράζουν (καταναλώνουν) μεγάλες ποσότητες του προσφερόμενου προϊόντος, όταν το ζητούμενο προϊόν διατίθεται από όλους με τα ίδια χαρακτηριστικά και τέλος όταν οι αγοραστές έχουν τη δυνατότητα να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω².

Στο συγκεκριμένο κλάδο, η μόνη κατηγορία καταναλωτών η οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι παρουσιάζει **υψηλό βαθμό συγκέντρωσης και μεγάλη κατανάλωση** (και άρα έχει μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη), είναι οι πελάτες

της υψηλής τάσης, δηλαδή οι επιλέγοντες πελάτες, οι οποίοι είναι οι μεγάλες και βαριές βιομηχανίες της χώρας. Αντίθετα οι λοιποί επιλέγοντες πελάτες της μέσης τάσης δεν είναι συγκεντρωμένοι, ενώ η κατανάλωσή τους είναι χαμηλή. Το ίδιο θα ισχύει και για τους οικιακούς καταναλωτές όταν από 01/07/2007 θα καταστούν και αυτοί επιλέγοντες πελάτες. Άρα και η διαπραγματευτική τους δύναμη έναντι των παραγωγών είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη.

Όσον αφορά στη **διαφοροποίηση του προϊόντος**, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, η ηλεκτρική ενέργεια προσφέρεται παντού και πάντα με τα ίδια χαρακτηριστικά και άρα είναι αδύνατο για τον τελικό καταναλωτή να καταλάβει τον τρόπο παραγωγής ή τον τόπο προέλευσής της. Συνεπώς, η τυποποίηση αυτή της ηλεκτρικής ενέργειας συνεπάγεται και μικρό κόστος μετακίνησης για τους καταναλωτές, αυξάνοντας τη διαπραγματευτική του δύναμη.

Από την άλλη, η **ύπαρξη ενός μόνο μεγάλου προμηθευτή (ΔΕΗ)** ο οποίος κυριαρχεί στην αγορά σε συνδυασμό με τις **ελλιπείς διασυνδέσεις** που δεν επιτρέπουν το διασυνοριακό εμπόριο, περιορίζουν στο ελάχιστο την όποια διαπραγματευτική δύναμη των καταναλωτών, ακόμα και της υψηλής τάσης.

Τέλος, οι πελάτες της υψηλής τάσης είναι και οι μόνοι οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω**, δηλαδή να κατασκευάσουν μια μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, καθότι

πρόκειται για μεγάλες βιομηχανίες οι οποίες έχουν και μπορούν να διαθέσουν τα τεράστια κεφάλαια που απαιτούνται για τέτοιου είδους επενδύσεις. Μια τέτοια επένδυση η οποία βρίσκεται ήδη σε λειτουργία υλοποιήθηκε από τα ΕΛ.ΠΕ. στη Θεσσαλονίκη.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η διαπραγματευτική δύναμη των καταναλωτών στον υπό εξέταση κλάδο είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη, γεγονός που σημαίνει ότι αυτή δεν αποτελεί απειλή για την είσοδο νέων παραγωγών στον κλάδο αυτό.

3.4.3.4 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Προμηθευτών

Μια ακόμα πολύ σημαντική απειλή, την οποία πρέπει να εξετάσουν όλοι όσοι ενδιαφέρονται να εισέλθουν στον κλάδο, είναι αυτή που οφείλεται στους προμηθευτές που δραστηριοποιούνται σε αυτόν. Ως προμηθευτές θεωρούνται όλες οι εταιρείες ή τα φυσικά πρόσωπα τα οποία προμηθεύουν τις επιχειρήσεις του κλάδου είτε με ενεργειακές πρώτες ύλες όπως π.χ. φυσικό αέριο, πετρέλαιο, είτε με εξειδικευμένα ανταλλακτικά και εξοπλισμό, τα οποία είναι απαραίτητα για την απρόσκοπτη λειτουργία των μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Η σημασία αυτή των πρώτων υλών είναι που ενδυναμώνει τη θέση των προμηθευτών και αποτελεί απειλή για τους πελάτες τους.

Σύμφωνα με τον Porter, οι προμηθευτές ενός κλάδου αποκτούν μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη όταν ο βαθμός συγκέντρωσής τους είναι μεγάλος, όταν δεν υπάρχουν εναλλακτικοί προμηθευτές, όταν ο όγκος των αγορών των επιχειρήσεων του κλάδου από τους προμηθευτές είναι μικρός, όταν το προϊόν του προμηθευτή είναι πολύ σημαντικό για την παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων του κλάδου, όταν το κόστος μετακίνησης σε άλλο προμηθευτή είναι μεγάλο και τέλος όταν οι προμηθευτές μπορούν να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός².

Όσον αφορά στη προμήθεια εξειδικευμένων ανταλλακτικών και λοιπού εξοπλισμού, οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά, έχοντας αρχικά μικρό μέγεθος **είναι αναγκασμένοι να κάνουν και μικρές αγορές**, κάτι το οποίο αυξάνει τη διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών έναντι τους. Δεδομένου επίσης ότι τόσο τα ανταλλακτικά όσο και ο εξοπλισμός είναι απολύτως απαραίτητα για την απρόσκοπτη λειτουργία της παραγωγικής διαδικασίας, ότι καλύπτουν συγκεκριμένες σχεδιαστικές προδιαγραφές και άρα **δεν διατίθενται σε αφθονία, δεν υπάρχουν πολλοί εναλλακτικοί προμηθευτές και δεν μπορούν να υποκατασταθούν**, καθώς και ότι οι εταιρείες οι οποίες συνήθως αναλαμβάνουν τη κατασκευή των θερμικών σταθμών αναλαμβάνουν με σύμβαση και την προμήθεια των ζητούμενων ανταλλακτικών καθώς και του εξοπλισμού δημιουργώντας έτσι **υψηλό κόστος μετακίνησης**, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών ανταλλακτικών και εξοπλισμού είναι πολύ μεγάλη στον κλάδο αυτό.

Από την άλλη πλευρά, οι νεοεισερχόμενοι στον κλάδο πρέπει να εξασφαλίσουν και την προμήθεια των ενεργειακών πρώτων υλών, που στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι άλλη από το φυσικό αέριο. Το γεγονός ότι η χρήση του φυσικού αερίου είναι επιβεβλημένη για όλους τους νέους παραγωγούς που εισέρχονται στον κλάδο, καθιστά τον ενεργειακό αυτό πόρο **άκρως απαραίτητο για την παραγωγική διαδικασία, ενώ αποκλείει ολοκληρωτικά τη χρήση άλλων ενεργειακών πηγών υπό τη μορφή υποκατάστατων**. Όσον αφορά στην προμήθεια του φυσικού αερίου, στην Ελλάδα υπάρχει μέχρι σήμερα **μόνο ένας προμηθευτής (ΔΕΦΑ)**, δεδομένου ότι το ανεπαρκώς ανεπτυγμένο δίκτυο, η καθυστέρηση της απελευθέρωσης της αγοράς φυσικού αερίου και οι περιορισμένες διασυνδέσεις **δεν επιτρέπουν ακόμα την ύπαρξη εναλλακτικών προμηθευτών**.

Επιπλέον, οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά έχουν **μικρή κατανάλωση φυσικού αερίου** σε σχέση με τους ανταγωνιστές τους (ΔΕΗ), αλλά και μειονέκτημα κόστους δεδομένου ότι η ΔΕΗ έχει συνάψει με τη ΔΕΦΑ σύμβαση προμήθειας μεγάλων ποσοτήτων φυσικού αερίου σε προνομιακές τιμές. Έτσι λοιπόν και στην περίπτωση αυτή βλέπουμε ότι η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών είναι αρκετά μεγάλη.

Τέλος, σχετικά με τη δυνατότητα της **κάθετης ολοκλήρωσης προς τα εμπρός** των προμηθευτών, μπορούμε να πούμε ότι όσον αφορά στους προμηθευτές ανταλλακτικών και εξοπλισμού ένα τέτοιο ενδεχόμενο είναι μάλλον απίθανο,

δεδομένων των κεφαλαίων και της υποδομής, τα οποία είναι απαραίτητα για ένα τέτοιο εγχείρημα. Θα μπορούσε να γίνει μόνο στην περίπτωση όπου ο προμηθευτής των ανταλλακτικών και εξοπλισμού είναι η ίδια εταιρεία η οποία μελέτησε και κατασκεύασε το σταθμό παραγωγής, αλλά και πάλι δύσκολα καθότι τέτοια έργα τα αναλαμβάνει κοινοπραξία μελετητών και κατασκευαστών. Από την άλλη μεριά οι προμηθευτές ενεργειακών πρώτων υλών έχουν και τα κεφάλαια και την υποδομή αλλά και τη δυνατότητα συνεργασίας με άλλες μεγάλες επιχειρήσεις για να αναλάβουν το εγχείρημα αυτό. Η ΔΕΦΑ δηλαδή θα μπορούσε σε συνεργασία με άλλες μεγάλες επιχειρήσεις να προχωρήσει στην κατασκευή μιας ιδιωτικής μονάδας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η μοναδική ιδιωτική θερμική μονάδα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που λειτουργεί σήμερα στην Ελλάδα (Θεσσαλονίκη), ανήκει στα ΕΛ.ΠΕ.

Σύμφωνα με όλα όσα προαναφέρθηκαν γίνεται φανερό ότι στον συγκεκριμένο κλάδο η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών είναι πολύ μεγάλη και άρα αντίστοιχα μεγάλη είναι και η απειλή που αυτοί συνιστούν για τους νεοεισρχόμενους στον κλάδο, τουλάχιστον μέχρι να ανοίξει τελείως η αγορά και να εισέλθουν νέοι προμηθευτές σε αυτή.

Όμως, ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, και κυρίως το νομοθετικό πλαίσιο το οποίο εγγυάται το εισόδημα των νέων παραγωγών για μια περίοδο τουλάχιστον 12 ετών, εκμηδενίζει τις όποιες

απειλές των προμηθευτών και διευκολύνει την είσοδο των νέων παραγωγών στον κλάδο.

3.4.3.5 Ο Ανταγωνισμός από τις Ήδη Υπάρχουσες Επιχειρήσεις

Ο τελευταίος παράγοντας τον οποίο πρέπει να εξετάσει κάθε νεοεισερχόμενος σε έναν επιχειρηματικό κλάδο, είναι ο υφιστάμενος ανταγωνισμός από τις επιχειρήσεις που ήδη δραστηριοποιούνται σε αυτόν, καθώς η έντασή του μπορεί να επηρεάσει άμεσα την κερδοφορία των επιχειρήσεων στον κλάδο. Η ανάλυση δε και του παράγοντα αυτού θα επιτρέψει στον εκάστοτε νεοεισερχόμενο να αναπτύξει την κατάλληλη στρατηγική για να στρέψει τις δυνάμεις του ανταγωνισμού υπέρ του και να εδραιώσει τη θέση του στον κλάδο.

Σύμφωνα με τον Porter, η ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ υφιστάμενων επιχειρήσεων σε ένα κλάδο εξαρτάται από τον αριθμό των ανταγωνιστών αλλά και το μέγεθος τους, το ρυθμό ανάπτυξης της αγοράς, το σταθερό κόστος και το κόστος αποθήκευσης, τη διαφοροποίηση του προϊόντος και το κόστος μετακίνησης, την εγκατάσταση πρόσθετης παραγωγικής δυναμικότητας σε μεγάλα μεγέθη και τέλος από τα εμπόδια εξόδου που υπάρχουν σε αυτόν τον κλάδο².

Όσον αφορά στον κλάδο ηλεκτρικής ενέργειας, εξετάζοντας τον **αριθμό των υφιστάμενων επιχειρήσεων καθώς και το μέγεθός τους**, μπορούμε να πούμε ότι ουσιαστικά ο μοναδικός παίκτης που υπάρχει στην αγορά είναι η ΔΕΗ. Αυτό συμβαίνει διότι αφενός μέχρι στιγμής υπάρχει μόνο ένας ιδιωτικός θερμικός σταθμός ο οποίος ανήκει στα ΕΛ.ΠΕ. και βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη και αφετέρου όπως εξηγήθηκε παραπάνω οι παραγωγοί ΑΠΕ και οι αυτοπαραγωγοί δεν μπορεί να θεωρηθούν ότι ανταγωνίζονται τη ΔΕΗ καθώς το συνολικό ποσοστό τους στην ηλεκτροπαραγωγή είναι πολύ μικρό. Έτσι λοιπόν μέχρι στιγμής η ΔΕΗ όντας υπεύθυνη για το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής, διατηρεί το μονοπώλιο της στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας.

Το καθεστώς αυτό όμως αναμένεται να αλλάξει τα προσεχή χρόνια, κυρίως λόγω των ιδιωτικών θερμικών μονάδων οι οποίες θα κατασκευαστούν μέσω των διαγωνισμών του ΔΕΣΜΗΕ, αλλά και επειδή η ΔΕΗ θα πρέπει να αποσύρει κάποιες πεπαλαιωμένες μονάδες της και να τις αντικαταστήσει με πιο σύγχρονες, ενώ κατασκευάζει και νέες. Μέχρι τότε όμως, ο ανταγωνισμός στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας θα είναι ουσιαστικά ανύπαρκτος.

Ο ρυθμός ανάπτυξης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, εξαρτάται άμεσα από τη ζήτηση για ηλεκτρική ενέργεια. Στην Ελλάδα, η ζήτηση για ηλεκτρική ενέργεια συνεχώς αυξάνεται, το οποίο σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η ΔΕΗ μόνο οριακά μπορεί να καλύψει τη αύξηση αυτή ενώ εμφανίζει και έλλειμμα δυναμικότητας όσον αφορά στη μελλοντική κάλυψη της ζήτησης¹, μας οδηγεί

στο συμπέρασμα ότι η είσοδος νέων παραγωγών στην αγορά είναι εκ των πραγμάτων επιβεβλημένη για την κάλυψη των κενών αυτών από τη πλευρά της ΔΕΗ. Έτσι αναμένεται σταδιακά να αυξηθεί και το μερίδιο των ιδιωτών στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και άρα θα οξυνθεί ο ανταγωνισμός.

Όσον αφορά **στο σταθερό κόστος και στο κόστος αποθήκευσης**, μπορούμε να πούμε ότι στην περίπτωση της ηλεκτρικής ενέργειας, το σταθερό κόστος για την κατασκευή των θερμικών σταθμών είναι πολύ υψηλό, ενώ το κόστος αποθήκευσης μηδενικό δεδομένου ότι η ηλεκτρική ενέργεια δεν αποθηκεύεται. Έτσι μόνο το σταθερό κόστος μπορεί να ενσωματωθεί στις τιμές πώλησης της ηλεκτρικής ενέργειας και να αποτελέσει παράγοντα ανταγωνισμού. Δεδομένου όμως ότι ο μεγαλύτερος παίκτης της αγοράς (ΔΕΗ) έχει τη δυνατότητα χρησιμοποιεί μείγμα καυσίμων (σε αντίθεση με τους νέους παραγωγούς που χρησιμοποιούν φυσικό αέριο) για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, προσφέροντας έτσι τις χαμηλότερες τιμές στην ημερήσια αγορά, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι τιμές πώλησης μπορούν να αποτελέσουν παράγοντα ανταγωνισμού μόνο μεταξύ των νέων παραγωγών και όχι μεταξύ των νέων παραγωγών και της ΔΕΗ.

Η ηλεκτρική ενέργεια είναι ένα προϊόν το οποίο **δεν διαφοροποιείται** και προσφέρεται παντού και πάντα με τα ίδια ποιοτικά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να **μην υπάρχει κόστος μετακίνησης** από προμηθευτή σε προμηθευτή. Έτσι λοιπόν στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας ο ανταγωνισμός

βασίζεται αποκλειστικά στην τιμή του προσφερόμενου προϊόντος. Όμως και σε αυτή την περίπτωση ο ανταγωνισμός είναι ανύπαρκτος καθώς ο μεγαλύτερος παίκτης της αγοράς (ΔΕΗ) μπορεί και προσφέρει τις χαμηλότερες τιμές της αγοράς.

Όσον αφορά στη **πρόσθετη παραγωγική δυναμικότητα σε μεγάλα μεγέθη**, ο μοναδικός παίκτης της αγοράς που έχει τη δυνατότητα να προβεί σε μια τέτοια κίνηση, είναι η ΔΕΗ μέσω του προγράμματος αντικατάστασης και εκσυγχρονισμού των μονάδων της. Κανένας ιδιώτης δεν θα προβεί σε μια τέτοια κίνηση χωρίς να έχει κάποια χρόνια παρουσίας στην αγορά. Αυτό σημαίνει ότι μια τέτοια κίνηση από την πλευρά της ΔΕΗ όχι μόνο δεν θα οξύνει τον ανταγωνισμό στην αγορά αλλά θα περιορίσει και το μερίδιο της αγοράς που φιλοδοξούν να αποκτήσουν οι ιδιώτες παραγωγοί.

Σύμφωνα λοιπόν με όλα τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι στο συγκεκριμένο κλάδο, δεν υφίσταται ανταγωνισμός, έτσι ώστε να επηρεάζει την κερδοφορία και να αποτρέπει την είσοδο νέων παραγωγών στον κλάδο, ενώ ο όποιος ανταγωνισμός δημιουργηθεί στο μέλλον θα είναι αρχικά τουλάχιστον μεταξύ των ιδιωτών και όχι με τη ΔΕΗ. Τέλος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το μόνο ουσιαστικά **εμπόδιο εξόδου** από τον κλάδο, είναι το υψηλό κόστος των επενδύσεων που απαιτούνται για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Στην πραγματικότητα όμως, οι ιδιώτες παραγωγοί δεν έχουν κανένα λόγο να

εξέλθουν από την αγορά, δεδομένου ότι το ίδιο το θεσμικό πλαίσιο εγγυάται το εισόδημα και την κερδοφορία τους.

3.4.4 Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας όλα όσα αναφέρθηκαν στις προηγούμενες ενότητες σχετικά με τη λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, αλλά και από την ανάλυση του ανταγωνισμού, με βάση το υπόδειγμα του Porter, που λαμβάνει χώρα σε αυτήν, το κυριότερο συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η δημιουργία ανταγωνισμού έχει γίνει μέχρι στιγμής μόνο στα χαρτιά και όχι στην πραγματικότητα.

Αναλύοντας τα δεδομένα, βλέπουμε ότι η ΔΕΗ εξακολουθεί να είναι ο ένας και μοναδικός παίκτης στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, ο ανταγωνισμός είναι ανύπαρκτος καθώς μόνο μία ιδιωτική μονάδα είναι σε λειτουργία (ΕΛ.ΠΕ), η έλλειψη παραγωγικού δυναμικού θα δοκιμάζει τις αντοχές του συστήματος τα απόμεινα χρόνια και τέλος όσον αφορά στις νέες ιδιωτικές μονάδες με καύσιμο φυσικό αέριο που θα κατασκευασθούν σταδιακά με τους διαγωνισμούς του ΔΕΣΜΗΕ, θα είναι ουσιαστικά επιδοτούμενες και θα ανταγωνίζονται περισσότερο μεταξύ τους παρά με τη ΔΕΗ όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη

ενότητα. Όσον αφορά στην επιδότηση, αυτό είναι ένα μέτρο το οποίο ενδεχομένως να πρέπει να επανεξεταστεί, λόγω του ότι η έλλειψη παραγωγικού δυναμικού διασφαλίζει τη μελλοντική απορρόφηση της παραγόμενης ενέργειας από τον ιδιώτη παραγωγό καθιστώντας την επιδότηση περιττό κόστος για το κράτος και στρέβλωση της λειτουργίας της ελεύθερης αγοράς.

Με τις συμβάσεις παραγωγής ισχύος για τις νέες μονάδες με φυσικό αέριο, ο ΔΕΣΜΗΕ είναι σε θέση να εξασφαλίσει τη μακροχρόνια διαθεσιμότητα δυναμικού παραγωγής. Όμως, δεδομένου ότι ο πρώτος διαγωνισμός διεξάχθηκε μετά από καθυστερήσεις στις αρχές του 2007 και δεν αναμένεται να επικυρωθεί πριν περάσουν αρκετοί μήνες, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι καμιά νέα μονάδα δεν θα είναι έτοιμη πριν το 2009 - 2010 αυξάνοντας έτσι την επισφάλεια του συστήματος.

Όλα τα παραπάνω δεν αποτελούν παρά στρεβλώσεις και δυσλειτουργίες μιας αγοράς η οποία αδυνατεί να ακολουθήσει τις ευρωπαϊκές εξελίξεις, να προσαρμοστεί στο νέο πλαίσιο λειτουργίας και να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις του ανταγωνισμού της κοινής ευρωπαϊκής αγοράς. Ο τρόπος δε με τον οποίο επιχειρείται για τρίτη φορά μέσα σε 5 χρόνια η απελευθέρωση, εγείρει λοιπόν σοβαρά ερωτηματικά καθόσον αφορά στην αποτελεσματικότητά του, ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε το ότι σε μερικά χρόνια από τώρα, η ολοκλήρωση της αγοράς ενέργειας της ΝΑ Ευρώπης θα επιτρέψει την εισαγωγή φθηνότερου ηλεκτρικού ρεύματος από τα Βαλκάνια προς την ελληνική αγορά, καθιστώντας

ουσιαστικά τις όποιες ιδιωτικές επενδύσεις σε ελληνικό έδαφος οικονομικά ασύμφορες. Το γεγονός αυτό ενισχύεται και από το ότι οι περιορισμένες διασυνδέσεις του ελληνικού συστήματος δεν επιτρέπουν στους νέους παραγωγούς την εξαγωγή ηλεκτρικής ενέργειας σε χώρες με πιο ακριβή παραγωγή όπως π.χ. η Ιταλία.

Άλλο ένα θέμα το οποίο προκαλεί προβληματισμό σχετικά με τις νέες μονάδες φυσικού αερίου, είναι ότι σε διεθνές επίπεδο οι τιμές του φυσικού αερίου ανεβαίνουν συνεχώς ακολουθώντας τις τιμές του πετρελαίου (καθότι ορίζονται με βάση αυτές). Επιπλέον η διεθνής αγορά του φυσικού αερίου δεν είναι ανταγωνιστική όπως των στερεών καυσίμων, αλλά χαρακτηρίζεται από τοπικά ολιγοπώλια με συμπεριφορά καρτέλ (βλ. Πράσινη Βίβλος για την Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού), γεγονός το οποίο μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ακόμα και αν οι τιμές του φυσικού αερίου αποσυνδεθούν από αυτές του πετρελαίου, είναι δεδομένο ότι δεν θα ακολουθήσουν τους κανόνες της αγοράς και θα παραμείνουν σε υψηλά επίπεδα.

Με βάση αυτά λοιπόν, αποτελεί ουσιαστικά ουτοπία η πεποίθηση ότι είναι εφικτή η πλήρης απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας. Στην καλύτερη περίπτωση δεν πρόκειται να υπάρξουν πάνω από 4 με 5 νέοι παραγωγοί οι οποίοι είναι ζήτημα αν θα καταφέρουν να ελέγξουν πάνω από το 15 - 20% της αγοράς¹. Ο λόγος δε της εισαγωγής τους στο σύστημα φαίνεται να είναι περισσότερο η αύξηση του μεριδίου του φυσικού αερίου στο ενεργειακό

ισοζύγιο και όχι η απελευθέρωση της αγοράς, η δημιουργία συνθηκών ανταγωνισμού και η κάλυψη του ελλείμματος παραγωγικής δυναμικότητας. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι η διείσδυση του φυσικού αερίου παραμένει ακόμα μικρή, ενώ η Ελλάδα είναι υποχρεωμένη να απορροφήσει τις συμφωνημένες ποσότητες φυσικού αερίου διότι οι συμβάσεις που έχει υπογράψει με τους προμηθευτές της περιέχουν ρήτρες take or pay. Τα δε επιχειρήματα σχετικά με τις περιβαλλοντικές επιδόσεις του φυσικού αερίου καθίστανται άτοπα δεδομένου ότι ο βαθμός απόδοσης του φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή είναι περίπου 45%, ενώ αγγίζει το 75% στη παραγωγή ζεστού νερού για θέρμανση χώρων.

Ένα ακόμα θέμα το οποίο προκύπτει είναι ο ρόλος τον οποίο καλείται να παίξει η ΔΕΗ, στο νέο περιβάλλον που δημιουργείται. Μέχρι στιγμής η ΔΕΗ αποτελεί το σφηνόλιθο της αγοράς, ενώ καλείται τώρα να σηκώσει και το βάρος της απελευθέρωσης¹³. Αυτό διότι η ΔΕΗ όντας ο σημαντικότερος παραγωγός της χώρας, είναι αναγκασμένη να πληρώνει και την πλειοψηφία των τελών χρήσης του δικτύου στον ΔΕΣΜΗΕ, από όπου θα χρηματοδοτούνται φυσικά τα εγγυημένα έσοδα των ιδιωτών παραγωγών. Επιπλέον, η είσοδος νέων παραγωγών και η ολοκλήρωση της αγοράς ενέργειας της ΝΑ Ευρώπης είναι δεδομένο ότι θα μετατοπίσει ένα μέρος της πελατειακής της βάσης, ενώ παράλληλα δεν της επιτρέπεται η συμμετοχή στους διαγωνισμούς του ΔΕΣΜΗΕ. Τέλος, ελλοχεύει και ο κίνδυνος εξαγοράς της από κάποιον

ευρωπαϊκό κολοσσό, οι οποίοι βρίσκουν πρόσφορο έδαφος για την επέκτασή τους στα βαλκάνια.

Με ζητούμενο λοιπόν την επιβίωση της ΔΕΗ, καθίσταται περισσότερο από ποτέ αναγκαίος ο εκσυγχρονισμός των μονάδων της αλλά και του τρόπου λειτουργίας της, η αντικατάσταση των πεπαλαιωμένων θερμικών μονάδων της με άλλες νέες τεχνολογίας (μεγαλύτερης απόδοσης, χαμηλότερων ρύπων) και η επέκταση των δραστηριοτήτων της στο εξωτερικό και κυρίως στα Βαλκάνια, όπου κάνοντας χρήση των πλεονεκτημάτων που διαθέτει (τεχνογνωσία, εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό, υψηλή πιστοληπτική ικανότητα, οργάνωση κτλ) θα διασφαλίσει την ανάπτυξη της, την ανταγωνιστικότητά της και θα βελτιώσει τη θέση της στον ευρωπαϊκό ενεργειακό χάρτη.

Όσον αφορά στην επίδραση που θα έχει η απελευθέρωση της αγοράς στους καταναλωτές, μόνο θετική δεν θα είναι, δεδομένου ότι οι νέοι παραγωγοί χρησιμοποιούν ένα ακριβό καύσιμο για την παραγωγή τους και άρα είναι αναγκασμένοι να πουλάνε σε υψηλές τιμές, ενώ για να διασφαλιστεί η ανάπτυξη και η κερδοφορία της ΔΕΗ θα πρέπει να αυξηθούν από την κυβέρνηση τα τιμολόγια πώλησης ώστε να αντικατοπτρίζουν το κόστος παραγωγής και λειτουργίας της. Έτσι είναι δεδομένο ότι οι καταναλωτές θα κληθούν να πληρώσουν αυξημένες τιμές για την ηλεκτρική ενέργεια κάτι το οποίο έρχεται σε αντίφαση με την θεωρία της απελευθέρωσης των αγορών.

Επιπλέον, η είσοδος νέων παραγωγών στην αγορά οι οποίοι χρησιμοποιούν φυσικό αέριο, συμβάλλει στην αύξηση της ενεργειακής εξάρτησης της χώρας, ενώ η ανάληψη από το κράτος του μακροχρόνιου ενεργειακού προγραμματισμού είναι σίγουρο ότι θα οδηγήσει (δεδομένης της ολιγοπωρίας) σε οριακές καταστάσεις και ελλείψεις οι οποίες θα καλυφθούν με έκτακτες λύσεις υψηλού κόστους (όπως π.χ. μεγαλύτερη παραγωγή από τους ανεξάρτητους παραγωγούς), το οποίο θα κληθούν να καταβάλλουν και πάλι οι πολίτες.

Τέλος, ο μοναδικός τρόπος για να απελευθερωθεί ουσιαστικά η αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και να δημιουργηθούν συνθήκες υγιούς ανταγωνισμού, είναι να δοθούν, κατόπιν διαγωνισμών, σε ιδιώτες άδειες για εκμετάλλευση λιγνιτικών κοιτασμάτων. Στην περίπτωση αυτή, οι ιδιώτες θα μπορούν να προσφέρουν ηλεκτρική ενέργεια παραγόμενη από ένα μείγμα καυσίμων (λιγνίτες, φυσικό αέριο, ΑΠΕ κτλ.), όπως ακριβώς και η ΔΕΗ, με αποτέλεσμα να μπορούν να την ανταγωνιστούν επί ίσοις όροις.

Πάντως ακόμα και αν το σενάριο αυτό δεν υλοποιηθεί, πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι οι ιδιώτες παραγωγοί θα χρησιμοποιήσουν τις ευκαιρίες που παρουσιάζει η αγορά της ΝΑ Ευρώπης για να επενδύσουν σε λιγνιτικές μονάδες, και να εισάγουν κατόπιν το ρεύμα αυτό στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση γίνεται φανερό ότι ο ουσιαστικός ανταγωνισμός στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας θα ξεκινήσει μόνο όταν και οι ιδιώτες παραγωγοί

αναπτύξουν ένα χαρτοφυλάκιο παραγωγής ανάλογο με αυτό της ΔΕΗ, είτε αυτό βρίσκεται εντός είτε εκτός της ελληνικής επικράτειας.

3.5 Η Εσωτερική Αγορά Φυσικού Αερίου

3.5.1 Εισαγωγή

Στην Ελλάδα, ο βασικός πρωταγωνιστής στην αγορά φυσικού αερίου είναι η δημόσια επιχείρηση αερίου (ΔΕΠΑ), η οποία ιδρύθηκε το 1988 ως θυγατρική της τότε Δημόσιας Επιχείρησης Πετρελαίου ΑΕ (Ελληνικά Πετρέλαια ΑΕ). Ο ρόλος της ΔΕΠΑ ήταν η εισαγωγή και ένταξη του φυσικού αερίου στο ενεργειακό ισοζύγιο καθώς και μετέπειτα ανάπτυξή του. Η ΔΕΠΑ είναι στο σύνολό της κρατική επιχείρηση, εκτός από ένα ποσοστό 35% το οποίο ανήκει στα ΕΛ.ΠΕ. το 68% των οποίων ανήκει στο κράτος³.

Το 1995 η ΔΕΠΑ ίδρυσε τρεις θυγατρικές Εταιρείες Διανομής Αερίου (ΕΔΑ), στη Θεσσαλονίκη, τη Θεσσαλία και την Αττική. Οι τρεις ΕΔΑ μαζί με ιδιώτες επενδυτές ίδρυσαν τις επιχειρήσεις παροχής αερίου (ΕΠΑ) και πάλι στη Θεσσαλονίκη, τη Θεσσαλία και την Αττική. Οι ΕΔΑ κατέχουν ποσοστό 51% των ΕΠΑ, ενώ το υπόλοιπο 49% διατέθηκε με διαγωνισμό σε ιδιώτες. Η Italgas έγινε

κύριος του 49% των ΕΠΑ Θεσσαλονίκης και Θεσσαλίας ενώ η κοινοπραξία των US Cinery και Royal Dutch Shell έγινε κύριος του 49% της ΕΠΑ Αττικής. Οι επενδυτές αυτοί ανέλαβαν τη διοίκηση των ΕΠΑ, καθώς και την ευθύνη για την ανάπτυξη, λειτουργία, συντήρηση και εκμετάλλευση του δικτύου στη περιοχή ευθύνης τους για 30 χρόνια³.

Κατόπιν σύμβασης, η ΔΕΠΑ αποτελεί τον αποκλειστικό προμηθευτή των τριών ΕΠΑ μέχρι το 2016, ενώ προγραμματίζεται η ίδρυση νέων ΕΔΑ και ΕΠΑ στη Κ. & Αν. Μακεδονία, στη Θράκη και τη Στερεά Ελλάδα³.

3.5.2 Η Απελευθέρωση της Αγοράς

Σε αντίθεση με τα άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, η Ελλάδα ζήτησε και πήρε εξαίρεση μέχρι το 2006 από τις διατάξεις της οδηγίας 98/30 σχετικά με την απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου. Οι λόγοι αυτής της εξαίρεσης είναι ότι η Ελλάδα αποτελεί ακόμη αναδυόμενη αγορά φυσικού αερίου, ενώ το 75% των εισαγωγών οφείλεται σε ένα και μοναδικό προμηθευτή³. Έτσι λοιπόν στην παρούσα χρονική στιγμή, η Ελλάδα βρίσκεται στη φάση όπου λαμβάνουν χώρα όλες οι διαδικασίες για την απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου.

Έτσι λοιπόν, με το Ν. 3428/2005, απελευθερώνεται η αγορά φυσικού αερίου στην Ελλάδα, ενώ ταυτόχρονα εναρμονίζεται και η ελληνική νομοθεσία με τις διατάξεις της κοινοτικής οδηγίας 2003/55/ΕΚ. Ο νόμος λοιπόν αυτός, προβλέπει το διαχωρισμό της ΔΕΠΑ σε δύο εταιρείες. Από τις δύο αυτές εταιρείες, η μητρική θα ασκεί το 100% της εμπορικής δραστηριότητας και θα μετοχοποιηθεί. Η θυγατρική θα ονομαστεί διαχειριστής του εθνικού συστήματος φυσικού αερίου (ΔΕΣΦΑ), θα ασκεί τον έλεγχο και τη διαχείριση, θα είναι υπεύθυνος για τη συντήρηση, ενώ θα έχει και το αποκλειστικό προνόμιο της εκμετάλλευσης και της ανάπτυξης του συστήματος μεταφοράς, το οποίο και θα παραμείνει υπό δημόσιο έλεγχο¹.

Με την ίδρυση του ΔΕΣΦΑ, οι τρεις ΕΔΑ θα συγχωνευτούν και αργότερα θα απορροφηθούν από την ΔΕΠΑ Α.Ε. η οποία θα αποκτήσει άδειες διανομής και προμήθειας φυσικού αερίου για το Νομό Κορινθίας, καθώς και για τις Περιφέρειες Στερεάς Ελλάδος και Εύβοιας, Κεντρικής Μακεδονίας και Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, με εξαίρεση τις περιοχές που ανήκουν στην αρμοδιότητα των ΕΠΑ, οι οποίες συνεχίζουν τη λειτουργία τους με τον ίδιο τρόπο και τους ίδιους όρους¹⁶.

Οι επιλεγόντες πελάτες με την έναρξη ισχύος του ανωτέρω νόμου θα είναι οι κάτοχοι άδειας συμπαραγωγής μεγάλης ισχύος και οι νέες ΕΠΑ που θα δημιουργηθούν. Από τις 15/11/2008, επιλεγόντες θεωρούνται και οι μη οικιακοί πελάτες που είναι εγκατεστημένοι εκτός των γεωγραφικών περιοχών

που ανήκουν στην αρμοδιότητα των ΕΠΑ, καθώς και οι ίδιες οι ΕΠΑ για ποσότητες πέραν των συμβατικών που ορίζονται από τη σύμβαση με τη ΔΕΠΑ. Από τις 15/11/2009, επιλέγοντες θεωρούνται οι οικιακοί πελάτες που δεν βρίσκονται σε γεωγραφική περιοχή που ανήκει στην αρμοδιότητα των ΕΠΑ. Τέλος μετά τη λήξη του χρόνου ισχύος των αδειών που έχουν χορηγηθεί στις ΕΠΑ, επιλέγοντες θεωρούνται και οι λοιποί πελάτες αυτών¹.

Με τις ρυθμίσεις αυτές, το κράτος ασκεί πλήρη έλεγχο στο σύστημα μεταφοράς, το οποίο αναμένεται να είναι το πιο κερδοφόρο κομμάτι της αγοράς, ενώ το κομμάτι της εμπορίας αφήνεται στο έλεος των δυνάμεων της αγοράς και του ανταγωνισμού¹⁸.

3.5.3 Εφαρμογή του Υποδείγματος του Porter στην Αγορά Φυσικού Αερίου

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η αγορά φυσικού αερίου βρίσκεται αυτή τη χρονική στιγμή στη φάση της απελευθέρωσης, και επομένως δεν υφίσταται ακόμα ανταγωνισμός, γεγονός το οποίο καθιστά άτοπη την εφαρμογή του υποδείγματος των δυνάμεων ανταγωνισμού του Porter. Επειδή όμως οι διαδικασίες της απελευθέρωσης θα έχουν ολοκληρωθεί σχετικά σύντομα, μια πρώτη προσέγγιση σε αυτή τη φάση κρίνεται απαραίτητο να γίνει έστω και άτυπα, κάνοντας τη θεώρηση ότι η αγορά έχει απελευθερωθεί και έχει ως

βασικό πρωταγωνιστή το εμπορικό κομμάτι της ΔΕΠΑ. Στην ουσία θα γίνει μια προσπάθεια να περιγραφεί το πώς θα λειτουργεί η αγορά φυσικού αερίου καθώς και ο ανταγωνισμός που λαμβάνει χώρα εντός της τα αμέσως επόμενα χρόνια.

Με βάση το μηχανισμό απελευθέρωσης της αγοράς φυσικού αερίου, γίνεται εμφανές ότι η απελευθέρωση αφορά αποκλειστικά και μόνο τη διαδικασία εμπορίας φυσικού αερίου, το οποίο θα είναι εξολοκλήρου εισαγόμενο. Όσον αφορά δε τη φυσική κατάσταση του αερίου, αυτό θα εισάγεται σε αέρια μορφή μέσω των διασυνδέσεων του ελληνικού συστήματος. Είναι σχεδόν δεδομένο ότι οι νέοι προμηθευτές θα αποφύγουν τις εισαγωγές φυσικού αερίου σε υγροποιημένη μορφή (LNG), δεδομένου του μεγάλου κόστους που απαιτείται για τις εγκαταστάσεις επαναεριοποίησης και αποθήκευσής του. Εξάλλου και οι ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις LNG έχουν σαν αποστολή¹, την ευστάθεια του ελληνικού συστήματος φυσικού αερίου σε περίπτωση διακοπής της παροχής μέσω αγωγών.

Επιπλέον, εξίσου δεδομένο θεωρείται ότι οι νέοι προμηθευτές θα αποφύγουν τη δημιουργία αυτόνομων συστημάτων φυσικού αερίου (σε περιοχές όπου το δίκτυο φυσικού αερίου δεν έχει ακόμα επεκταθεί), αλλά και τη δημιουργία χώρων αποθήκευσης για το εισαγόμενο φυσικό αέριο, λόγω κόστους και στις δύο περιπτώσεις. Με άλλα λόγια, οι νέοι προμηθευτές σκοπεύουν να

χρησιμοποιήσουν τις ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις καθώς και αυτές που θα αναπτυχθούν στο άμεσο μέλλον από τον ΔΕΣΦΑ.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι η εμπορία του φυσικού αερίου θα περιοριστεί αρχικά κυρίως στην ηλεκτροπαραγωγή (για να στηρίξει την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας) καθώς και τις μεγάλες βιομηχανικές χρήσεις, ενώ μεσοπρόθεσμα όταν απελευθερωθεί αρκετά η αγορά, θα αφορά όλους τους κλάδους και όλες τις χρήσεις. Όλες αυτές οι ανωτέρω παράμετροι αποτελούν στην ουσία και τα βασικά χαρακτηριστικά του κλάδου στον οποίο θα εφαρμόσουμε το υπόδειγμα των δυνάμεων του ανταγωνισμού του Porter.

3.5.3.1 Η Απειλή των Νεοεισερχομένων

Οι νεοεισερχόμενοι στον κλάδο δεν είναι άλλοι από όλους τους εν δυνάμει εισαγωγείς, οι οποίοι με την εισοδό τους στον κλάδο εισάγουν νέα εμπορική δυναμικότητα, ενώ φιλοδοξούν να κερδίσουν και ένα σημαντικό μερίδιο της αγοράς. Το πόσο όμως θα επηρεάσουν τον ανταγωνισμό στον κλάδο εξαρτάται από την αντίδραση των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων, αλλά και από τα εμπόδια εισόδου σε αυτόν, τα οποία σύμφωνα με τον Porter είναι η επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τους ήδη υπάρχοντες στον κλάδο, τα απαιτούμενα κεφάλαια για τη δραστηριοποίηση στον κλάδο, η διαφοροποίηση του

προϊόντος, η πρόσβαση σε δίκτυα διανομής, τα πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων στον κλάδο λόγω της εμπειρίας τους και η κυβερνητική πολιτική.

Αναλύοντας τα εμπόδια εισόδου στον κλάδο εμπορίας φυσικού αερίου, μπορούμε να πούμε ότι όσον αφορά στην **επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τους ήδη υπάρχοντες στον κλάδο**, η ΔΕΠΑ λόγω της πολυετούς δραστηριοποίησής της στον κλάδο αλλά και λόγω του μεγέθους της (μοναδικός έως σήμερα προμηθευτής στον κλάδο), έχει καταφέρει να πετύχει οικονομίες κλίμακας με τις μειωμένες τιμές που απολαμβάνει στις συμβάσεις προμηθειών και υπηρεσιών που λαμβάνει από άλλες επιχειρήσεις. Δεδομένου όμως ότι οι νεοεισερχόμενοι δεν θα χρειαστεί να επενδύσουν σε πάγιες εγκαταστάσεις παρά μόνο στην αγορά της πρώτης ύλης, η επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τη μεριά της ΔΕΠΑ δεν αποτελεί εμπόδιο εισόδου.

Τα απαιτούμενα κεφάλαια για να εισέλθει ένας νέος προμηθευτής φυσικού αερίου στον κλάδο αποτελούν ένα σημαντικό φραγμό εισόδου. Αυτό διότι το κόστος αγοράς του φυσικού αερίου είναι τόσο υψηλό ώστε μια επιχείρηση να μη μπορεί να ανταπεξέλθει από μόνη της. Γι' αυτό το λόγο σε τέτοιου είδους επενδύσεις συμμετέχουν όμιλοι επιχειρήσεων οι οποίοι κάνουν χρήση ιδίων κεφαλαίων, επιδοτήσεων και τραπεζικών χρηματοδοτήσεων. Επιπλέον, άλλη μια σημαντική παράμετρος που ανεβάζει το κόστος είναι ότι τα συμβόλαια αγοράς φυσικού αερίου συνοδεύονται από ρήτρες take or pay που σημαίνει ότι

ο αγοραστής είναι υποχρεωμένος να πληρώσει για το φυσικό αέριο ασχέτως αν έχει κατορθώσει να το διαθέσει στην αγορά.

Όσον αφορά τη **διαφοροποίηση του προσφερόμενου προϊόντος** μπορούμε να πούμε ότι από τη στιγμή που το τελικό προς διάθεση προϊόν (φυσικό αέριο) διατίθεται σε όλους τους καταναλωτές παντού και πάντα με τα ίδια σταθερά χαρακτηριστικά, δεν υπάρχει διαφοροποίηση και άρα ούτε εμπόδιο εισόδου στον κλάδο για τους νεοεισρχόμενους.

Η δε πρόσβαση στο σύστημα μεταφοράς και διανομής φυσικού αερίου είναι ουσιαστικά εξασφαλισμένη για όλους τους νέους προμηθευτές με βάση το Ν. 3428/2005 για την απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου. Έτσι ούτε και η παράμετρος αυτή αποτελεί φραγμό εισόδου στον κλάδο για όλους τους νεοεισρχόμενους.

Όσον αφορά τα **πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων στον κλάδο**, μπορούμε να πούμε ότι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα κόστους που διαθέτει η ΔΕΠΑ αυτή τη στιγμή είναι οι συμβάσεις αγοράς φυσικού αερίου που είχε συνάψει στο παρελθόν και οι οποίες της επιτρέπουν να προσφέρει ενέργεια σε χαμηλές τιμές. Οι νεοεισρχόμενοι στον κλάδο είναι αντίθετα υποχρεωμένοι να συνάψουν συμβάσεις αγοράς φυσικού αερίου σε μια εποχή όπου οι τιμές του έχουν αυξηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο και φυσικά χωρίς ευνοϊκούς όρους προμήθειας.

Η κυβερνητική πολιτική δεν μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί φραγμό εισόδου των νεοεισερχομένων στον κλάδο, δεδομένου η ίδια η κυβέρνηση προωθεί την απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου και την είσοδο νέων παικτών σύμφωνα και με τις επιταγές της αντίστοιχης κοινοτικής νομοθεσίας.

Όσον αφορά τέλος στην **αναμενόμενη αντίδραση** των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων στον κλάδο, μπορούμε να πούμε ότι οι νέοι παραγωγοί δεν θα αντιμετωπίσουν ισχυρές αντιδράσεις, δεδομένου ότι η είσοδός τους στην αγορά, η πρόσβαση στο σύστημα μεταφοράς είναι εξασφαλισμένα νομοθετικά. Η ΔΕΠΑ από τη μεριά της, το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να συνεχίσει να διαθέτει ενέργεια στην αγορά σε χαμηλές τιμές για να μπορέσει να διατηρήσει την κυριαρχία της στον κλάδο αλλά και την ανταγωνιστικότητά της.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι οι μοναδικοί φραγμοί εισόδου των νέων προμηθευτών στον κλάδο εμπορίας φυσικού αερίου είναι οι κεφαλαιακές απαιτήσεις και το πλεονέκτημα κόστους της ΔΕΠΑ όσον αφορά στις συμβάσεις αγοράς του φυσικού αερίου. Παρόλο που οι φραγμοί εισόδου δεν είναι πολλοί, εντούτοις είναι σημαντικοί ώστε να αποτρέψουν την είσοδο πιθανών ενδιαφερομένων στον κλάδο.

Όμως τα επόμενα χρόνια, η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας η οποία βασίζεται στην κατανάλωση φυσικού αερίου σε όλους τους ιδιωτικούς σταθμούς παραγωγής, η απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου σε μεγάλο

βαθμό πριν από το τέλος της δεκαετίας, καθώς και η επέκταση του δικτύου φυσικού αερίου στη χώρα, διευρύνουν στην ουσία το μέγεθος της αγοράς, σε βαθμό που να υπάρχει αρκετός χώρος για να δραστηριοποιηθούν οι νέοι προμηθευτές. Αυτές οι προοπτικές είναι που κεντρίζουν και το ενδιαφέρον των εν δυνάμει προμηθευτών έτσι ώστε να θεωρείται σίγουρη η είσοδός τους στην αγορά.

3.5.3.2 Η Απειλή από Υποκατάστατα

Όπως και στην περίπτωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, έτσι και εδώ τα υποκατάστατα είναι άλλα ενεργειακά προϊόντα τα οποία μπορούν να υποκαταστήσουν μερικώς το φυσικό αέριο σε συγκεκριμένες χρήσεις του. Όσον αφορά στην ηλεκτροπαραγωγή, το φυσικό αέριο θα μπορούσε άμεσα να υποκατασταθεί από λιγνίτη ο οποίος βρίσκεται σε αφθονία και έχει και χαμηλή τιμή. Όμως κάτι τέτοιο δεν είναι εφικτό, διότι το θεσμικό πλαίσιο της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας επιβάλλει τη χρήση του φυσικού αερίου και μόνον αυτού σε όλους τους νέους παραγωγούς οι οποίοι θέλουν να εισέλθουν στην αγορά μέσω των διαγωνισμών του ΔΕΣΜΗΕ.

Όσον αφορά δε τις βιομηχανικές και τις οικιακές χρήσεις, το φυσικό αέριο μπορεί να υποκατασταθεί τόσο από το πετρέλαιο όσο και από τον ηλεκτρισμό.

Οι παράμετροι που θα καθορίσουν το αν θα λάβει χώρα η υποκατάσταση ή όχι, είναι η τιμή του εκάστοτε ενεργειακού προϊόντος και το κόστος του αναγκαίου εξοπλισμού που χρειάζεται για την υποκατάσταση του φυσικού αερίου. Όμως δεδομένου ότι, οι τιμές του φυσικού αερίου είναι συνδεδεμένες με τις τιμές του πετρελαίου οι οποίες είναι υψηλότερες, και καθώς η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού είναι δεδομένο ότι θα οδηγήσει σε υψηλότερες τιμές, από αυτές που ισχύουν σήμερα, για την ηλεκτρική ενέργεια, καθίσταται φανερό ότι η υποκατάσταση του φυσικού αερίου δεν ευνοείται από τις τιμές των άλλων ενεργειακών προϊόντων.

Επιπλέον το κόστος του εξοπλισμού για την υποκατάσταση ενός ενεργειακού προϊόντος, είναι αρκετά μεγάλο ώστε να αποθαρρύνει τους οικιακούς αλλά και βιομηχανικούς καταναλωτές από το να κάνουν συχνές εναλλαγές μεταξύ των διαφόρων ενεργειακών προϊόντων. Έτσι λοιπόν, η υποκατάσταση δεν αποτελεί ουσιαστικά σημαντική απειλή, ικανή να αποτρέψει τη δραστηριοποίηση νέων προμηθευτών στον κλάδο.

3.5.3.3 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Αγοραστών

Οι αγοραστές όσον αφορά στον εξεταζόμενο κλάδο, δεν είναι άλλοι από τους τελικούς καταναλωτές φυσικού αερίου (οικιακούς και βιομηχανικούς) και τους

παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας. Σύμφωνα με τον Porter, οι αγοραστές (καταναλωτές) έχουν μεγάλη διαπραγματευτική ικανότητα (και άρα συνιστούν απειλή για την κερδοφορία των επιχειρήσεων) όταν είναι συγκεντρωμένοι, όταν αγοράζουν (καταναλώνουν) μεγάλες ποσότητες του προσφερόμενου προϊόντος, όταν το ζητούμενο προϊόν διατίθεται από όλους με τα ίδια χαρακτηριστικά και τέλος όταν οι αγοραστές έχουν τη δυνατότητα να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω.

Στο συγκεκριμένο κλάδο, η μόνη κατηγορία καταναλωτών η οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι παρουσιάζει **υψηλό βαθμό συγκέντρωσης και μεγάλη κατανάλωση** (και άρα έχει μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη), είναι οι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας. Αντίθετα οι υπόλοιποι πελάτες του βιομηχανικού και τριτογενή τομέα δεν είναι συγκεντρωμένοι, ενώ η κατανάλωσή τους είναι αρκετά χαμηλή, ώστε να μην τους επιτρέπει να αποκτήσουν μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη.

Όσον αφορά στη **διαφοροποίηση του προϊόντος**, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, το φυσικό αέριο είναι ένα προϊόν που προσφέρεται παντού και πάντα με τα ίδια χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να μην υφίσταται διαφοροποίηση. Έτσι το κόστος μετακίνησης των καταναλωτών από προμηθευτή σε προμηθευτή είναι μικρό, γεγονός που αυξάνει τη διαπραγματευτική τους δύναμη.

Από την άλλη όμως, **η ύπαρξη μέχρι σήμερα ενός μόνο μεγάλου προμηθευτή (ΔΕΠΑ)** ο οποίος κυριαρχεί στην αγορά σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι **περιορισμένες διασυνδέσεις και επεκτάσεις** του ελληνικού συστήματος φυσικού αερίου δεν επιτρέπουν το διασυνοριακό εμπόριο, περιορίζουν στο ελάχιστο την όποια διαπραγματευτική δύναμη των καταναλωτών. Φυσικά η κατάσταση αυτή θα αλλάξει όταν ολοκληρωθεί η κατασκευή του αγωγού Τουρκίας - Ελλάδας - Ιταλίας.

Τέλος, οι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας είναι και οι μόνοι καταναλωτές οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω**, δηλαδή να εισάγουν οι ίδιοι φυσικό αέριο για λογαριασμό τους αλλά και για εμπορία, γεγονός που τους προσφέρει μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη. Αυτού του είδους οι επενδύσεις αναμένεται να οξυνθούν με την κατασκευή του αγωγού Τουρκίας - Ελλάδας - Ιταλίας αλλά και την ολοκλήρωση της ενεργειακής κοινότητας της ΝΑ Ευρώπης.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι μόνοι καταναλωτές οι οποίοι έχουν αρκετή διαπραγματευτική δύναμη στον υπό εξέταση κλάδο είναι οι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας. Ιδιαίτερα στην περίπτωση των ιδιωτών παραγωγών, η διαπραγματευτική τους δύναμη οφείλεται εξολοκλήρου στο θεσμικό πλαίσιο το οποίο τους εξαναγκάζει να χρησιμοποιούν φυσικό αέριο. Φυσικά, η διαπραγματευτική τους δύναμη περιορίζεται από το γεγονός ότι οι εισαγωγείς φυσικού αερίου μπορούν και

αυτοί να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός** δηλαδή να κατασκευάσουν και αυτοί θερμικούς σταθμούς και να εισέλθουν στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, αφήνοντας έκθετους τους ανταγωνιστές παραγωγούς όσον αφορά στην προμήθεια του φυσικού αερίου.

3.5.3.4 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Προμηθευτών

Μια ακόμα πολύ σημαντική απειλή, την οποία πρέπει να εξετάσουν όλοι όσοι ενδιαφέρονται να εισέλθουν στον κλάδο εμπορίας του φυσικού αερίου, είναι αυτή που οφείλεται στους προμηθευτές που δραστηριοποιούνται σε αυτόν. Ως προμηθευτές του κλάδου θεωρούνται όλες οι εταιρείες (κρατικές ή μη) που εκμεταλλεύονται τα κοιτάσματα φυσικού αερίου και προμηθεύουν κατόπιν συμβάσεων τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην εμπορία φυσικού αερίου. Στη φάση αυτή, θεωρείται ότι οι μετακινήσεις φυσικού αερίου μεταξύ εμπορών που δραστηριοποιούνται στο ίδιο ή σε γειτονικά κράτη, δεν αποτελεί εναλλακτική οδό προμήθειας δεδομένου ότι οι μετακινήσεις αυτές περιορίζονται από την περιορισμένη ανάπτυξη του ελληνικού συστήματος φυσικού αερίου, τις περιορισμένες διασυνδέσεις αλλά και από το γεγονός ότι οι μεταπωλήσεις έχουν πάντα αυξημένο κόστος σε σχέση με την απευθείας προμήθεια.

Σύμφωνα και με τον Porter, οι προμηθευτές ενός κλάδου αποκτούν μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη όταν ο βαθμός συγκέντρωσής τους είναι μεγάλος, όταν δεν υπάρχουν εναλλακτικοί προμηθευτές, όταν ο όγκος των αγορών των επιχειρήσεων του κλάδου από τους προμηθευτές είναι μικρός, όταν το προϊόν του προμηθευτή είναι πολύ σημαντικό για την παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων του κλάδου, όταν το κόστος μετακίνησης σε άλλο προμηθευτή είναι μεγάλο και τέλος όταν οι προμηθευτές μπορούν να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός.

Όσον αφορά στο **βαθμό συγκέντρωσης των προμηθευτών** του κλάδου, μέχρι στιγμής δραστηριοποιείται στον κλάδο **μόνο ένας προμηθευτής**, η ρωσικών συμφερόντων Gazexport, θυγατρική της GazProm. Η εταιρεία αυτή αποτελεί μέχρι στιγμής και το μοναδικό προμηθευτή (μέσω αγωγών) της ΔΕΠΑ, ενώ είναι σε θέση να προμηθεύσει και οποιονδήποτε άλλον εν δυνάμει έμπορο φυσικού αερίου. Εναλλακτικοί προμηθευτές δύναται να υπάρξουν όταν ολοκληρωθεί η κατασκευή του αγωγού Τουρκίας - Ελλάδας - Ιταλίας και όταν δοθούν προς κατανάλωση τα κοιτάσματα της Κασπίας, δηλαδή το νωρίτερο στις αρχές της επόμενης δεκαετίας και αυτό υπό τον όρο να μην αποκτήσει η Ρωσία πρόσβαση στον υπό κατασκευή αγωγό.

Από την άλλη μεριά, όσοι θέλουν να εισέλθουν στον κλάδο, γνωρίζουν ότι το φυσικό αέριο **δεν μπορεί να υποκατασταθεί** και άρα είναι υποχρεωμένοι να συνάψουν με το μοναδικό μέχρι στιγμής προμηθευτή σύμβαση προμήθειας με

ρήτρης take or pay, δημιουργώντας έτσι **κόστος μετακίνησης** για λογαριασμό τους στην περίπτωση που εμφανιστεί εναλλακτικός προμηθευτής.

Τέλος, όλοι οι προμηθευτές φυσικού αερίου έχουν τη δυνατότητα να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός**, δηλαδή να συστήσουν εταιρείες είτε μόνοι τους είτε σε συνεργασία με ελληνικές επιχειρήσεις και ομίλους, να εισάγουν φυσικό αέριο στη χώρα για λογαριασμό τους και να εισέλθουν ανταγωνιστικά στην αγορά εμπορίας φυσικού αερίου.

Σύμφωνα με όλα όσα προαναφέρθηκαν γίνεται φανερό ότι στον συγκεκριμένο κλάδο η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών είναι πολύ μεγάλη και άρα αντίστοιχα μεγάλη είναι και η απειλή που αυτοί συνιστούν για τους νεοεισερχόμενους στον κλάδο. Όμως, η περαιτέρω ανάπτυξη του συστήματος φυσικού αερίου και η ολοκλήρωση του αγωγού φυσικού αερίου Τουρκίας - Ελλάδας - Ιταλίας θα επιτρέψει την είσοδο και άλλων προμηθευτών, προκαλώντας ανταγωνισμό μεταξύ τους, μετριάζοντας σχετικά και την απειλή που αυτοί συνιστούν, ενώ θα επιφέρει και πτώση των τιμών. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι φαινόμενα τύπου διακοπής προμήθειας φυσικού αερίου τα οποία αποτελούν μεγάλη απειλή για όσους θέλουν να δραστηριοποιηθούν στον κλάδο, κατά πάσα πιθανότητα δεν θα λάβουν χώρα, δεδομένου ότι μια τέτοια κίνηση θα αποτελούσε πλήγμα για την αξιοπιστία του εκάστοτε προμηθευτή, με κίνδυνο να μην υπάρξουν νέες συμβάσεις προμήθειας ή αν υπάρξουν να συναφθούν με δυσμενείς για αυτόν όρους.

3.5.3.5 Ο Ανταγωνισμός από τις Ήδη Υπάρχουσες Επιχειρήσεις

Ο τελευταίος παράγοντας τον οποίο πρέπει να εξετάσει κάθε νεοεισερχόμενος στον κλάδο είναι ο υφιστάμενος σε αυτόν ανταγωνισμός, καθώς η έντασή του μπορεί να επηρεάσει άμεσα την κερδοφορία των επιχειρήσεων στον κλάδο. Η ανάλυση δε και του παράγοντα αυτού θα επιτρέψει στον εκάστοτε νεοεισερχόμενο να αναπτύξει την κατάλληλη στρατηγική για να στρέψει τις δυνάμεις του ανταγωνισμού υπέρ του και να εδραιώσει τη θέση του στον κλάδο.

Σύμφωνα με τον Porter, η ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ υφιστάμενων επιχειρήσεων σε ένα κλάδο εξαρτάται από τον αριθμό των ανταγωνιστών αλλά και το μέγεθος τους, το ρυθμό ανάπτυξης της αγοράς, το σταθερό κόστος και το κόστος αποθήκευσης, τη διαφοροποίηση του προϊόντος και το κόστος μετακίνησης και τέλος από τα εμπόδια εξόδου που υπάρχουν στον κλάδο.

Εξετάζοντας τον **αριθμό των υφιστάμενων επιχειρήσεων καθώς και το μέγεθός τους** στον κλάδο εμπορίας του φυσικού αερίου, μπορούμε να πούμε ότι ουσιαστικά ο μοναδικός παίκτης που υπάρχει στην αγορά είναι η ΔΕΠΑ. Αυτή έχει το μονοπώλιο της εισαγωγής και εμπορίας φυσικού αερίου στη χώρα μας. Το καθεστώς αυτό όμως αναμένεται να αλλάξει τα προσεχή χρόνια, λόγω της απελευθέρωσης της αγοράς και της εισόδου νέων εισαγωγέων – εμπόρων, αλλά

μέχρι τότε ο ανταγωνισμός στην αγορά εμπορίας θα είναι ουσιαστικά ανύπαρκτος.

Ο ρυθμός ανάπτυξης της αγοράς φυσικού αερίου, εξαρτάται άμεσα από τη ζήτηση που υπάρχει. Στην Ελλάδα, η ζήτηση για φυσικό αέριο συνεχώς αυξάνεται, δεδομένου ότι το σύστημα φυσικού αερίου συνεχώς επεκτείνεται ώστε να καλύπτει και άλλες περιοχές της ελληνικής επικράτειας, ενώ αποτελεί και το καύσιμο το οποίο θα χρησιμοποιούν όλες οι νέες ιδιωτικές θερμικές μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Όλα αυτά σε συνδυασμό με τη σταδιακή απελευθέρωση η οποία διευρύνει σταδιακά το μέγεθος της αγοράς, είναι βέβαιο ότι θα οξύνουν τον ανταγωνισμό εντός του κλάδου.

Όσον αφορά στο σταθερό κόστος και στο κόστος αποθήκευσης, μπορούμε να πούμε ότι στην περίπτωση της εμπορίας φυσικού αερίου, τα δύο αυτά κόστη είναι ανύπαρκτα. Αυτό διότι, όπως αναφέρθηκε και στον ορισμό του κλάδου, οι υποψήφιοι εισαγωγείς φυσικού αερίου δεν πρόκειται να επενδύσουν σε πάγιες εγκαταστάσεις και εγκαταστάσεις αποθήκευσης, για καθαρά οικονομικούς λόγους, αλλά θα κάνουν χρήση των ήδη υπάρχοντων εγκαταστάσεων καθώς και αυτών που θα κατασκευαστούν στο μέλλον, με το ανάλογο τίμημα. Έτσι λοιπόν τα δύο αυτά κόστη δεν μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξη του ανταγωνισμού στον κλάδο.

Επιπλέον, το φυσικό αέριο είναι ένα προϊόν το οποίο **δεν διαφοροποιείται** και προσφέρεται παντού και πάντα με τα ίδια ποιοτικά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να **μην υπάρχει κόστος μετακίνησης** από τον ένα έμπορο στον άλλο. Έτσι λοιπόν στην αγορά φυσικού αερίου ο ανταγωνισμός θα βασιστεί αποκλειστικά και μόνο στην τιμή του προσφερόμενου προϊόντος. Η δε τιμή του προϊόντος, εξαρτάται από τα τέλη χρήσης του δικτύου φυσικού αερίου και εξομάλυνσης του φορτίου, τα οποία καλούνται να πληρώσουν όσοι εισέλθουν στον κλάδο. Όμως και σε αυτή την περίπτωση ο ανταγωνισμός θα είναι πολύ μικρός, και κυρίως μεταξύ των νεοεισερχομένων, καθώς ο μεγαλύτερος παίκτης της αγοράς (ΔΕΠΑ) μπορεί να προσφέρει τις χαμηλότερες τιμές της αγοράς, δεδομένου ότι έχει συνάψει συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου εδώ και πολλά χρόνια και μάλιστα σε προνομιακές τιμές.

Σύμφωνα λοιπόν με όλα τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι στο συγκεκριμένο κλάδο, δεν υφίσταται ανταγωνισμός, έτσι ώστε να επηρεάζει την κερδοφορία και να αποτρέπει την είσοδο νέων παραγωγών στον κλάδο, ενώ ο όποιος ανταγωνισμός δημιουργηθεί στο άμεσο μέλλον θα είναι μόνο μεταξύ των νεοεισερχομένων και όχι μεταξύ των νεοεισερχομένων και της ΔΕΠΑ. Τέλος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι το μόνο ουσιαστικά **εμπόδιο εξόδου** από τον κλάδο, είναι οι ρήτρες *take or pay* τις οποίες πρέπει να πληρώσουν όσοι νεοεισερχόμενοι συνάψουν σύμβαση προμήθειας φυσικού αερίου, ασχέτως με το αν έχουν διαθέσει στην αγορά ή όχι τις συμφωνημένες ποσότητες φυσικού αερίου. Παρόλα αυτά όμως η ανάπτυξη της αγοράς και η μεγάλη διείσδυση του

φυσικού αερίου τα επόμενα χρόνια, εγγυώνται ουσιαστικά την κερδοφορία όσων εισέλθουν στον κλάδο.

3.5.4 Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας όλα όσα αναφέρθηκαν στις προηγούμενες ενότητες σχετικά με τη λειτουργία της αγοράς φυσικού αερίου στην Ελλάδα, αλλά και από την ανάλυση με βάση το υπόδειγμα του Porter, το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι η δημιουργία ανταγωνισμού στην αγορά θα είναι μια σχετικά επίπονη διαδικασία με αμφίβολο αποτέλεσμα, το οποίο εξαρτάται από τη διαδικασία της απελευθέρωσης, τη ζήτηση και την τιμή της πρώτης ύλης.

Αναλύοντας τα δεδομένα, βλέπουμε ότι η ΔΕΠΑ (το εμπορικό της κομμάτι) θα εξακολουθήσει να είναι ο ένας και μοναδικός παίκτης στην αγορά φυσικού αερίου μετά το πέρας της απελευθέρωσης, καθώς ο ανταγωνισμός θα είναι ανύπαρκτος. Δεδομένου ότι η ΔΕΠΑ έχει ήδη συνάψει συμβάσεις προμήθειας φυσικού αερίου μέχρι το 2016 με τη Ρωσία (με δυνατότητα επέκτασης ως το 2026) και μέχρι το 2020 με την Αλγερία³, όταν οι τιμές του φυσικού αερίου βρίσκονταν σε πιο χαμηλά επίπεδα, ενώ οι υποψήφιοι ανταγωνιστές πρέπει να συνάψουν συμβάσεις προμήθειας με πιο υψηλές τιμές, καθίσταται φανερό ότι η ΔΕΠΑ θα έχει ουσιαστικά τη δυνατότητα να προσδιορίζει τις τιμές πώλησης και

να τις χρησιμοποιεί σαν μέσο για την νόθευση του ανταγωνισμού. Με λίγα λόγια αν η ΔΕΠΑ πουλάει ακριβά, θα πουλήσουν ακριβά και οι ανταγωνιστές της, ενώ αν πουλάει φθηνά τότε οι ανταγωνιστές της δεν θα εισέλθουν στην αγορά.

Επιπλέον, η ΔΕΠΑ έχει τη δυνατότητα να κάνει κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της στον κλάδο, με τον τριπλασιασμό της δυναμικότητας της Ρεβυθούσας ο οποίος βρίσκεται σε εξέλιξη και θα δώσει άλλη δυναμικότητα στο σύστημα, αλλά και με το να συνάψει και άλλα νέα μακροπρόθεσμα συμβόλαια, με σκοπό να μην αφήσει κενό για άλλους προμηθευτές στην αγορά. Αυτή η τελευταία κίνηση όμως θα πρέπει να γίνει με ιδιαίτερο σχεδιασμό και προσοχή δεδομένου ότι σε μια ανοικτή αγορά ελλοχεύουν πάντα απρόβλεπτοι κίνδυνοι.

Με βάση όσα αναπτύχθηκαν προηγουμένως, και δεδομένου ότι η ΔΕΠΑ (το εμπορικό της κομμάτι) δεν υπόκειται πια στον κρατικό έλεγχο αλλά είναι μια επιχείρηση η οποία πρέπει να διασφαλίσει την κερδοφορία της, διαφαίνεται ο κίνδυνος να κάνει καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης της και να χειραγωγήσει την αγορά έτσι ώστε να αυξηθούν οι τιμές του φυσικού αερίου, κάτι το οποίο θα έχει δυσάρεστες συνέπειες τόσο για τα νοικοκυριά, όσο και για τη βιομηχανία και την παραγωγή ηλεκτρισμού. Αυτό, σε μια εποχή όπου οι τιμές του φυσικού αερίου είναι ήδη αρκετά υψηλές. Περισσότερο να λεχθεί ότι ένα τέτοιο ενδεχόμενο έρχεται σε άμεση αντίφαση με τη θεωρία της απελευθέρωσης των αγορών.

Όσον αφορά στον τρόπο με τον οποίο γίνεται η απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου, το μεγαλύτερο πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι οι σταυροειδείς ιδιοκτησίες¹⁸. Τα ΕΛ.ΠΕ είναι μέτοχος της ΔΕΠΑ σε ποσοστό 35% και η ΔΕΗ εν δυνάμει μέτοχος σε ποσοστό 30%, γεγονός το οποίο δημιουργεί προβλήματα στο σχέδιο διάσπασης της ΔΕΠΑ, δεδομένου ότι ο κερδοφόρος τομέας μεταφοράς θα μείνει υπό κρατικό έλεγχο. Στην περίπτωση αυτή είμαι αυτονόητο ότι τόσο η ΔΕΗ όσο και τα ΕΛ.ΠΕ θα απαιτήσουν οικονομικές αποζημιώσεις.

Εάν η ΔΕΗ αποκτήσει το 30% της ΔΕΠΑ, τότε θα αποκτήσει και έλεγχο πάνω στον ΔΕΣΦΑ, γεγονός το οποίο θα είχε σαν πιθανόν σαν αποτέλεσμα τη συνεργασία μεταξύ ΔΕΠΑ και ΔΕΗ όσον αφορά στη χρήση του φυσικού αερίου εις βάρος οποιουδήποτε μελλοντικού ανταγωνιστή τόσο της ΔΕΗ στην αγορά ηλεκτρισμού όσο και της ΔΕΠΑ στην αγορά φυσικού αερίου¹.

Σε περίπτωση που η ΔΕΗ δεν αποκτήσει το 30% της ΔΕΠΑ, αυτομάτως θα εγείρει θέμα οικονομικών αποζημιώσεων, δεδομένου ότι τόσα χρόνια η ΔΕΗ αναγκάστηκε να σηκώσει το βάρος της απορρόφησης του φυσικού αερίου, επειδή το δίκτυο δεν είχε αναπτυχθεί με αποτέλεσμα να μην υπάρχει κατανάλωση τη στιγμή που οι ρήτρες από τα συμβόλαια προμήθειας έπρεπε να πληρωθούν ανεξαρτήτως της απορρόφησης. Έτσι η ΔΕΗ στήριξε την ΔΕΠΑ (με σύμβαση 25ετούς διάρκειας για την απορρόφηση 1.480 εκατ. m³ αερίου ετησίως) με αντάλλαγμα από τη ΔΕΠΑ τις προνομιακές τιμές και μέρος των κερδών της³.

Ένα ακόμη πρόβλημα που δημιουργείται από την απελευθέρωση είναι το καθεστώς λειτουργίας των υφιστάμενων ΕΠΑ. Σύμφωνα και με το νέο νόμο, οι ΕΠΑ εξακολουθούν να έχουν ως αποκλειστικό προμηθευτή τη ΔΕΠΑ μέχρι το πέρας των συμβάσεών τους¹. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι θα μπορούν να αναζητήσουν άλλο προμηθευτή μετά από 10 χρόνια. Επιπλέον, ενώ έχουν το δικαίωμα από το 2008 να αγοράζουν φυσικό αέριο σε ποσότητες πέραν των συμφωνημένων με τη ΔΕΠΑ, από οποιοδήποτε προμηθευτή, το ενδεχόμενο αυτό θα αργήσει να λάβει χώρα εξαιτίας της μικρής ακόμα διείσδυσης του φυσικού αερίου στις περιοχές ευθύνης τους. Τέλος πρόβλημα πιθανόν να υπάρξει και με το καθεστώς ιδιοκτησίας τους, δεδομένου ότι το 51% των ΕΠΑ ανήκει στο ελληνικό δημόσιο.

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενες παραγράφους, οι νέοι εισαγωγείς φυσικού αερίου δεν πρόκειται να πραγματοποιήσουν επενδύσεις αλλά θα χρησιμοποιήσουν τις υποδομές του ΔΕΣΦΑ. Δεδομένου επίσης ότι η ΔΕΠΑ μπορεί να προσφέρει πολύ χαμηλές τιμές, καταλαβαίνουμε ότι οι νέοι εισαγωγείς θα εκδηλώσουν ενδιαφέρον να εισέλθουν στην αγορά μόνον όταν η ζήτηση αυξηθεί πέρα από τις ποσότητες με τις οποίες μπορεί να τροφοδοτήσει η ΔΕΠΑ την αγορά, ενώ επιπλέον θα κοιτάζουν να καλύψουν την αναξιοποίητη δυναμικότητα του υπάρχοντος αγωγού. Γύρω από αυτήν τη δυναμικότητα αναμένεται να αναπτυχθεί ο ανταγωνισμός. Και σε αυτή την περίπτωση ο καθοριστικός παράγοντας φαίνεται να είναι η αύξηση της ζήτησης του φυσικού αερίου.

Αναφορικά με τη συμβολή του LNG στην ανάπτυξη του ανταγωνισμού, μπορούμε να πούμε ότι μονάχα η ΔΕΠΑ, δηλαδή ο πρωταγωνιστής της αγοράς, έχει τη δυνατότητα να δεσμεύσει τα απαραίτητα κεφάλαια για την εισαγωγή και αποθήκευσή του. Αυτό σημαίνει ότι η ΔΕΠΑ έχει ακόμα ένα πλεονέκτημα το οποίο θα της επιτρέψει να καθορίσει την πορεία του ανταγωνισμού στην αγορά φυσικού αερίου.

Όσον αφορά στο κόστος του φυσικού αερίου, αυτό θα εξαρτηθεί από την τιμή κτήσης, τα τέλη χρήσης του δικτύου και το κόστος εξομάλυνσης του φορτίου. Δεδομένου ότι ο ΔΕΣΦΑ είναι υπεύθυνος για τη διαχείριση του συστήματος και την εξομάλυνση του φορτίου, γίνεται φανερό ότι οι δύο από τους τρεις παράγοντες καθορισμού του κόστους ορίζονται από το κράτος. Έτσι το μόνο πεδίο ανταγωνισμού είναι η τιμή κτήσης του φυσικού αερίου, κάτι στο οποίο η ΔΕΠΑ έχει σαφές πλεονέκτημα, δημιουργώντας προβλήματα στην αγορά φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού.

Όλα τα παραπάνω δεν αποτελούν παρά στρεβλώσεις και δυσλειτουργίες μιας αγοράς η οποία αδυνατεί να ακολουθήσει τις ευρωπαϊκές εξελίξεις, να προσαρμοστεί στο νέο πλαίσιο λειτουργίας και να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις του ανταγωνισμού της κοινής ευρωπαϊκής αγοράς. Επιπλέον, το γεγονός ότι η απελευθέρωση της αγοράς του φυσικού αερίου εξαρτάται από την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μεταξύ των δύο αγορών μεγάλη αλληλεξάρτηση, έτσι ώστε η

διατάραξη της λειτουργίας στη μία να έχει ολέθρια αποτελέσματα στην άλλη, αλλά και στην ελληνική οικονομία και στους πολίτες.

3.6 Η Εσωτερική Αγορά Υγρών Καυσίμων

3.6.1 Εισαγωγή

Σε αντίθεση με τις αγορές ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου, στην αγορά υγρών καυσίμων το κράτος είναι ένας από τους παίκτες του κλάδου και όχι ο βασικός πρωταγωνιστής. Κατέχει βέβαια σημαντικό κομμάτι της αγοράς, αλλά δεν είναι σε θέση να ορίζει τους κανόνες και να χειραγωγεί την αγορά.

Το κράτος κατέχει ποσοστό 35,4% της εταιρείας ΕΛ.ΠΕ. (Ελληνικά Πετρέλαια ΑΕ) η οποία δραστηριοποιείται στο κομμάτι της διύλισης. Τα ΕΛ.ΠΕ. ιδρύθηκαν το 1975 με την επωνυμία Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου (ΔΕΠ) με απώτερο στόχο την ανάπτυξη της βιομηχανίας πετρελαιοειδών στην χώρα μας. Όσον αφορά το κομμάτι της εμπορίας, το κράτος συμμετείχε μέσω των εμπορικών εταιρειών ΕΚΟ και ΕΛΔΑ, οι οποίες έχουν πλέον συγχωνευτεί³.

3.6.2 Η Δομή της Αγοράς

Στην περίπτωση της εσωτερικής αγοράς πετρελαιοειδών μιλάμε για τη δομή της αγοράς και όχι για την απελευθέρωσή της όπως στην περίπτωση του ηλεκτρισμού και του φυσικού αερίου, και αυτό διότι η αγορά αυτή έχει ήδη απελευθερωθεί από το 1992¹.

Όσον αφορά στο θεσμικό πλαίσιο, ο τρόπος λειτουργίας της αγοράς πετρελαιοειδών στην Ελλάδα καθορίζεται από το Ν. 3054/02, στις διατάξεις του οποίου υπάγεται κάθε δραστηριότητα που έχει σχέση με διύλιση, αποθήκευση, εμπορία, μεταφορά και διανομή πετρελαιοειδών. Ο νόμος αυτό τέθηκε σε ισχύ την 01/01/2003 καταργώντας τον προγενέστερο Ν. 1571/85 καθώς και όλες τις τροποποιήσεις του².

Σήμερα, η αγορά πετρελαιοειδών στην Ελλάδα αποτελείται από τρία επίπεδα, τα οποία είναι τα ακόλουθα³:

- ✚ Το επίπεδο διύλισης.
- ✚ Το επίπεδο εμπορίας.
- ✚ Το επίπεδο λιανικής.

Στο επίπεδο διύλισης, δραστηριοποιούνται τέσσερα διυλιστήρια, εκ των οποίων δύο είναι κρατικά και δύο ιδιωτικά. Κρατικά είναι τα Ελληνικά Διυλιστήρια

Ασπροπύργου (ΕΛΔΑ) καθώς και τα Διυλιστήρια Θεσσαλονίκης (ΕΚΟ), ενώ ιδιωτικά είναι τα Διυλιστήρια Κορίνθου (ΜΟΤΟΡ ΟΙΛ) και τα Διυλιστήρια Ελευσίνας (ΠΕΤΡΟΛΑ)³.

Στο επίπεδο εμπορίας, δραστηριοποιείται ένας αρκετά μεγάλος αριθμός εταιρειών, ο ρόλος των οποίων είναι να αγοράζουν έτοιμα προϊόντα από τα διυλιστήρια που βρίσκονται εντός της χώρας ή να τα εισάγουν από το εξωτερικό, τα οποία είτε αποθηκεύουν στις εγκαταστάσεις τους, είτε τα διοχετεύουν στην κατανάλωση μέσω των πρατηρίων³.

Στο επίπεδο λιανικής δραστηριοποιείται ένας πολύ μεγάλος αριθμός μεταπωλητών και πρατηρίων διάθεσης πετρελαιοειδών. Τα δε πρατήρια ανήκουν σε ιδιώτες οι οποίοι έχουν συνάψει συμβάσεις συνεργασίας με κάποια από τις εταιρείες εμπορίας³.

3.6.3 Το Υπόδειγμα του Porter στην Αγορά Υγρών Καυσίμων

Δεδομένου ότι η αγορά καυσίμων είναι πολυεπίπεδη, πολυεπίπεδος είναι και ο ανταγωνισμός που αναπτύσσεται μέσα σε αυτήν. Είναι λοιπόν απαραίτητο να γίνει εφαρμογή του υποδείγματος των δυνάμεων του ανταγωνισμού του Porter

σε κάθε επίπεδο της αγοράς, διότι έτσι μπορούν να εξαχθούν ασφαλέστερα συμπεράσματα σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στην αγορά.

3.6.4 Εφαρμογή του Υποδείγματος του Porter στο Επίπεδο Διύλισης

Στο επίπεδο αυτό, το υπόδειγμα του Porter θα εφαρμοστεί για εκείνο το κομμάτι της αγοράς το οποίο εκτείνεται από τη παραλαβή του αργού πετρελαίου και των υπολοίπων πρώτων υλών που είναι απαραίτητες για τη διύλιση, μέχρι και την παραγωγή και αποθήκευση των πετρελαιοειδών.

3.6.4.1 Η Απειλή των Νεοεισερχομένων

Οι νεοεισερχόμενοι στο επίπεδο αυτό είναι μεγαλοεπενδυτές οι οποίοι με την είσοδό τους στην αγορά εισάγουν νέα ικανότητα διύλισης, ενώ φιλοδοξούν να κερδίσουν και ένα σημαντικό μερίδιο της αγοράς. Το πόσο όμως θα επηρεάσουν τον ανταγωνισμό που λαμβάνει χώρα στο επίπεδο αυτό εξαρτάται από την αντίδραση των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων, αλλά και από τα εμπόδια εισόδου σε αυτόν, τα οποία σύμφωνα με τον Porter είναι η επίτευξη οικονομικών κλίμακας από τους ήδη υπάρχοντες στον κλάδο, τα απαιτούμενα

κεφάλαια για τη δραστηριοποίηση στον κλάδο, η διαφοροποίηση του προϊόντος, η πρόσβαση σε δίκτυα διανομής, τα πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων στον κλάδο λόγω της εμπειρίας τους και η κυβερνητική πολιτική.

Αναλώνοντας τα εμπόδια εισόδου στο επίπεδο της διύλισης, μπορούμε να πούμε ότι η **επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τους ήδη υπάρχοντες στον κλάδο** είναι γεγονός, λόγω κυρίως της πολυετούς δραστηριοποίησής τους. Οι οικονομίες κλίμακας αφορούν φυσικά τις μειωμένες τιμές που απολαμβάνει στις συμβάσεις προμηθειών και υπηρεσιών που λαμβάνουν.

Τα απαιτούμενα κεφάλαια για να εισέλθει κάποιος στο επίπεδο διύλισης αποτελούν ένα σημαντικό φραγμό εισόδου, δεδομένου ότι το κόστος κατασκευής και λειτουργίας μιας τέτοιας μονάδας είναι υπέρογκο.

Όσον αφορά τη **διαφοροποίηση του προσφερόμενου προϊόντος**, τα πετρελαιοειδή διατίθενται στην αγορά με συγκεκριμένες προδιαγραφές βάσει νομοθεσίας. Άρα δεν υπάρχει διαφοροποίηση και άρα ούτε εμπόδιο εισόδου λόγω αυτής για τους νεοεισερχόμενους.

Η πρόσβαση στο σύστημα μεταφοράς και διανομής, είναι σημαντικός φραγμός εισόδου δεδομένου ότι τα προϊόντα διατίθενται στην αγορά μέσω των εμπορικών επιχειρήσεων, εκ των οποίων κάποιες ελέγχονται από τους

υφιστάμενους στο επίπεδο αυτό, ενώ άλλες έχουν υπογράψει συμβάσεις μαζί τους. Ο νεοεισερχόμενος θα πρέπει είτε να ξεκινήσει διαδικασία προσηλυτισμού εμπορικών επιχειρήσεων, είτε να αναπτύξει το δικό του δίκτυο εμπορίας, με μεγάλο κόστος όμως και στις δύο περιπτώσεις.

Όσον αφορά τα **πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων**, μπορούμε να πούμε ότι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα κόστους που διαθέτουν, είναι οι συμβάσεις που έχουν υπογράψει για την προμήθεια του αργού πετρελαίου αλλά και για τη διάθεση των προϊόντων τους μέσω των εμπορικών επιχειρήσεων.

Η κυβερνητική πολιτική δεν μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί φραγμό εισόδου των νεοεισερχομένων, δεδομένου η κυβέρνηση δεν απαγορεύει την είσοδο νέων παικτών στα πλαίσια ανάπτυξης υγιούς ανταγωνισμού στο επίπεδο αυτό.

Όσον αφορά τέλος στην **αναμενόμενη αντίδραση** των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων, μπορούμε να πούμε ότι δεν αναμένεται ιδιαίτερα μεγάλη, δεδομένου ότι τόσο καιρό έχουν εδραιωθεί στην αγορά. Η μόνη περίπτωση να υπάρξει ισχυρή αντίδραση είναι ο νεοεισερχόμενος ξεκινήσει πόλεμο στη προσπάθειά του να βρει κανάλια διανομής.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι οι βασικοί φραγμοί εισόδου των νεοεισερχομένων στο επίπεδο αυτό είναι οι απαιτήσεις σε

κεφάλαια, η πρόσβαση στα κανάλια διανομής και τα πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων. Αυτοί οι φραγμοί εισόδου είναι αρκετά σημαντικοί ώστε να αποτρέψουν την είσοδο πιθανών ενδιαφερομένων στο επίπεδο αυτό.

3.6.4.2 Η Απειλή από Υποκατάστατα

Στην περίπτωση των πετρελαιοειδών, θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε ως υποκατάστατα το υγραέριο, την αιθανόλη και τα βιοκαύσιμα. Η αγορά και οι χρήσεις υγραερίου στην Ελλάδα είναι πάρα πολύ μικρές, ενώ της αιθανόλης σχεδόν μηδενικές. Από την άλλη τα βιοκαύσιμα βρίσκονται ακόμα σε στάδιο ανάπτυξης. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι υποκατάστατα για τα πετρελαιοειδή δεν υπάρχουν, καθιστώντας έτσι τη ζήτηση των πετρελαιοειδών ανελαστική.

3.6.4.3 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Αγοραστών

Οι αγοραστές όσον αφορά στον εξεταζόμενο κλάδο, δεν είναι άλλοι από τις εμπορικές επιχειρήσεις του επόμενου επιπέδου της αγοράς. Σύμφωνα με τον Porter, οι αγοραστές έχουν μεγάλη διαπραγματευτική ικανότητα όταν είναι

συγκεντρωμένοι, όταν αγοράζουν μεγάλες ποσότητες, όταν το προϊόν διατίθεται από όλους με τα ίδια χαρακτηριστικά και τέλος όταν οι αγοραστές έχουν τη δυνατότητα να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω.

Στο συγκεκριμένο επίπεδο, οι αγοραστές δεν παρουσιάζουν κάποιο **βαθμό συγκέντρωσης**. Εξαιτίας αυτού και η **κατανάλωσή** τους παραμένει σε επίπεδα που να μην τους αποδίδει διαπραγματευτική δύναμη. Επιπλέον, ο μεταξύ τους ανταγωνισμός περιορίζει ακόμα περισσότερο τη δύναμή τους.

Όσον αφορά στη **διαφοροποίηση του προϊόντος**, όλες οι εταιρείες παράγουν προϊόντα με τα ίδια χαρακτηριστικά δεδομένου ότι πρέπει να πληρούν συγκεκριμένες προδιαγραφές. Το γεγονός αυτό αποδίδει στους αγοραστές κάποια διαπραγματευτική δύναμη, αλλά ο μεταξύ τους ανταγωνισμός σε συνδυασμό με το ότι τα διυλιστήρια προσφέρουν τα προϊόντα τους σε παρόμοιες τιμές περιορίζει τη δύναμη αυτή.

Τέλος, οι εμπορικές επιχειρήσεις δεν έχουν τη δυνατότητα να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω**, δηλαδή να εισέλθουν στο επίπεδο της διύλισης δεδομένου ότι κάτι τέτοιο απαιτεί τρομακτικά κεφάλαια τα οποία οι περισσότερες από αυτές δεν διαθέτουν. Άρα ο παράγοντας αυτός δεν τους προσδίδει κάποια διαπραγματευτική δύναμη.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι αγοραστές (εμπορικές επιχειρήσεις) όχι μόνο δεν έχουν μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη έναντι των διωλιστηρίων, αλλά είναι και δέσμιες αυτών. Αυτό διότι η νομοθεσία υποχρεώνει τις εμπορικές επιχειρήσεις να κρατούν αποθέματα ασφαλείας για 90 ημέρες, αλλά επιτρέπει στα διωλιστήρια να κρατούν τα αποθέματα αυτά για λογαριασμό των πελατών τους³. Έτσι οι εμπορικές επιχειρήσεις αναγκάζονται να αγοράζουν μόνο από τα εγχώρια διωλιστήρια και να μην κάνουν εισαγωγές προϊόντων λόγω του κόστους που συνεπάγεται η διατήρηση αποθεμάτων για 90 ημέρες²¹.

3.6.4.4 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Προμηθευτών

Ως προμηθευτές των διωλιστηρίων θεωρούνται μόνο οι χώρες παραγωγής πετρελαίου ή οι μεγάλες πολυεθνικές που έχουν στην κατοχή τους κοιτάσματα πετρελαίου, διότι το πετρέλαιο είναι ο αναγκαίος πόρος για τη παραγωγή. Σύμφωνα με τον Porter, οι προμηθευτές αποκτούν μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη όταν ο βαθμός συγκέντρωσής τους είναι μεγάλος, όταν δεν υπάρχουν εναλλακτικοί προμηθευτές, όταν ο όγκος των αγορών των εμπορικών επιχειρήσεων είναι μικρός, όταν το προϊόν του προμηθευτή είναι πολύ σημαντικό για την παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων του κλάδου, όταν

το κόστος μετακίνησης σε άλλο προμηθευτή είναι μεγάλο και τέλος όταν οι προμηθευτές μπορούν να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός.

Όσον αφορά στο **βαθμό συγκέντρωσης των προμηθευτών**, μπορούμε να πούμε ότι είναι δεν είναι μεγάλος, δεδομένου ότι υπάρχουν αρκετές πολυεθνικές που έχουν στη κατοχή τους κοιτάσματα αλλά και πολλές χώρες παραγωγής πετρελαίου. Άρα ο παράγοντας αυτός δεν προσδίδει διαπραγματευτική δύναμη στους προμηθευτές.

Γνωρίζοντας ότι το πετρέλαιο δεν μπορούν να **υποκατασταθεί** από κανένα άλλο προϊόν, τα διυλιστήρια συνάπτουν συμβάσεις προμήθειας με τους προμηθευτές οι οποίες ενδεχομένως να περιέχουν οικονομικές ρήτρες και άρα κόστος μετακίνησης.

Τέλος, οι προμηθευτές του επιπέδου αυτού έχουν τη δυνατότητα να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός**, δηλαδή να κατασκευάσουν μονάδες διύλισης είτε μόνοι τους είτε σε συνεργασία με ελληνικές επιχειρήσεις και ομίλους, και να εισέλθουν ανταγωνιστικά στην αγορά. Όμως η δυνατότητά τους αυτή περιορίζεται από το γεγονός ότι η ελληνική αγορά είναι μικρή σε μέγεθος, ενώ ταυτόχρονα η ικανότητα πούλησης από τις ήδη υπάρχουσες εγκαταστάσεις υπερκαλύπτει τις ανάγκες της αγοράς, τουλάχιστον για τα βασικά προϊόντα που διακινούνται σε αυτήν¹.

Σύμφωνα με όλα όσα προαναφέρθηκαν γίνεται φανερό ότι η μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών του επιπέδου αυτού οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη μη δυνατότητα υποκατάστασης της πρώτης ύλης, δηλαδή του πετρελαίου.

3.6.4.5 Ο Ανταγωνισμός από τις Ήδη Υπάρχουσες Επιχειρήσεις

Ο τελευταίος παράγοντας τον οποίο πρέπει να εξετάσει κάθε νεοεισερχόμενος στο επίπεδο αυτό είναι ο υφιστάμενος σε αυτό ανταγωνισμός, καθώς η έντασή του μπορεί να επηρεάσει άμεσα την κερδοφορία των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τον Porter, η ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ υφιστάμενων επιχειρήσεων εξαρτάται από τον αριθμό των ανταγωνιστών αλλά και το μέγεθος τους, το ρυθμό ανάπτυξης της αγοράς, το σταθερό κόστος και το κόστος αποθήκευσης, τη διαφοροποίηση του προϊόντος και το κόστος μετακίνησης και τέλος από τα εμπόδια εξόδου που υπάρχουν στον κλάδο.

Εξετάζοντας τον **αριθμό των υφιστάμενων επιχειρήσεων καθώς και το μέγεθός τους**, βλέπουμε πως στην αγορά υπάρχουν μόνο 3 επιχειρήσεις με μεγάλο μερίδιο αγοράς. Αυτό, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι τιμές των προϊόντων των επιχειρήσεων αυτών είναι παρόμοιες μας οδηγεί στο

συμπέρασμα ότι επικρατεί καθεστώς ολιγοπωλίου στο επίπεδο αυτό, με αποτέλεσμα ο ανταγωνισμός να είναι ελάχιστο¹¹.

Ο **ρυθμός ανάπτυξης της αγοράς** μπορούμε να πούμε ότι εξαρτάται από τη ζήτηση που υπάρχει. Στην Ελλάδα αναμένεται αύξηση της ζήτησης τα επόμενα χρόνια, αλλά όχι σε βαθμό που να δικαιολογεί υψηλό ρυθμό ανάπτυξης της αγοράς και άρα ισχυρό ανταγωνισμό.

Όσον αφορά **στο σταθερό κόστος και στο κόστος αποθήκευσης**, μπορούμε να πούμε ότι οι παρόμοιες τιμές διάθεσης των προϊόντων και από τις τρεις εταιρείες δύλισης, ότι ο παράγοντας αυτός δεν αποτελεί αιτία όξυνσης του ανταγωνισμού. Αποτελεί όμως το μοναδικό **εμπόδιο εξόδου**.

Επιπλέον, τα πετρελαιοειδή **δεν διαφοροποιούνται** και προσφέρονται από όλες τις μονάδες δύλισης με τα ίδια ποιοτικά χαρακτηριστικά, το οποίο σημαίνει όξυνση του μεταξύ τους ανταγωνισμού. Οι παρόμοιες όμως τιμές των προϊόντων τους δείχνουν το αντίθετο.

Σύμφωνα λοιπόν με όλα τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι στο συγκεκριμένο επίπεδο της αγοράς δεν υπάρχει ουσιαστικός ανταγωνισμός. Οι τρεις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στο επίπεδο αυτό, έχουν επιβάλλει καθεστώς ολιγοπωλίου, ενώ με τη χειραγώγηση των τιμών διάθεσης των προϊόντων τους είναι σε θέση να κινούν τα νήματα της αγοράς.

3.6.5 Εφαρμογή του Υποδείγματος του Porter στο Επίπεδο Εμπορίας

Στο επίπεδο της εμπορίας πετρελαιοειδών, το υπόδειγμα του Porter θα εφαρμοστεί για εκείνο το κομμάτι της αγοράς το οποίο εκτείνεται από την «πόρτα» των δωλισητριών έως και την «πόρτα» των πρατηρίων λιανικής πώλησης.

3.6.5.1 Η Απειλή των Νεοεισερχομένων

Οι νεοεισερχόμενοι στο επίπεδο αυτό δεν είναι άλλοι από όλους τους εν δυνάμει εμπόρους, οι οποίοι με την είσοδό τους στον κλάδο εισάγουν νέα δυναμικότητα, ενώ φιλοδοξούν να κερδίσουν και ένα σημαντικό μερίδιο της αγοράς. Το πόσο όμως θα επηρεάσουν τον ανταγωνισμό που λαμβάνει χώρα στο επίπεδο αυτό εξαρτάται από την αντίδραση των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων, αλλά και από τα εμπόδια εισόδου σε αυτόν, τα οποία σύμφωνα με τον Porter είναι η επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τους ήδη υπάρχοντες στον κλάδο, τα απαιτούμενα κεφάλαια για τη δραστηριοποίηση στον κλάδο, η διαφοροποίηση του προϊόντος, η πρόσβαση σε δίκτυα διανομής, τα πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων στον κλάδο λόγω της εμπειρίας τους και η κυβερνητική πολιτική.

Αναλύοντας τα εμπόδια εισόδου στο επίπεδο εμπορίας υγρών καυσίμων, μπορούμε να πούμε ότι η **επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τους ήδη υπάρχοντες στον κλάδο** είναι γεγονός, λόγω κυρίως της πολυετούς δραστηριοποίησής τους. Οι οικονομίες κλίμακας αφορούν τις μειωμένες τιμές που απολαμβάνει στις συμβάσεις προμηθειών και υπηρεσιών που λαμβάνουν από άλλες επιχειρήσεις.

Τα απαιτούμενα κεφάλαια για να εισέλθει ένας νέος έμπορος πετρελαιοειδών στην αγορά αποτελούν ένα σημαντικό φραγμό εισόδου. Αυτό διότι το θεσμικό πλαίσιο εξαναγκάζει τους εμπόρους να διατηρούν αποθέματα ασφαλείας για την κάλυψη αναγκών 90 ημερών, αποθηκευτικούς χώρους, κατάλληλο τεχνολογικό εξοπλισμό για την ασφαλή αποθήκευση και ιδιόκτητα βυτιοφόρα για μέρος των πωλήσεών τους³.

Όσον αφορά τη **διαφοροποίηση του προσφερόμενου προϊόντος**, τα πετρελαιοειδή διατίθενται στην αγορά με συγκεκριμένες προδιαγραφές βάσει νομοθεσίας. Άρα δεν υπάρχει διαφοροποίηση και άρα ούτε εμπόδιο εισόδου στο επίπεδο αυτό για τους νεοεισερχόμενους.

Η πρόσβαση στο σύστημα μεταφοράς και διανομής, δηλαδή στο δίκτυο λιανικών πωλήσεων, είναι σημαντικός φραγμός εισόδου δεδομένου ότι οι πρατηριούχοι και οι διανομείς δεσμεύονται με αποκλειστικά συμβόλαια από τις άλλες εμπορικές εταιρείες³. Ο νεοεισερχόμενος θα πρέπει να ξεκινήσει

διαδικασία προσηλυτισμού πρατηριούχων - διανομέων, έχοντας γνώση ότι οι αντίπαλες εταιρείες θα αντιδράσουν με σφοδρότητα. Μια λύση είναι τα ελεύθερα πρατήρια, αλλά είναι πολύ λίγα στον αριθμό.

Όσον αφορά τα **πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων**, μπορούμε να πούμε ότι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα κόστους που διαθέτουν, είναι οι συμβάσεις που έχουν υπογράψει για την προμήθεια των πετρελαιοειδών από τα διυλιστήρια, αλλά και για τη μεταφορά τους στα πρατήρια.

Η κυβερνητική πολιτική δεν μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί φραγμό εισόδου των νεοεισερχομένων, δεδομένου η ίδια η κυβέρνηση επιδιώκει την είσοδο νέων παικτών στα πλαίσια ανάπτυξης του ανταγωνισμού..

Όσον αφορά τέλος στην **αναμενόμενη αντίδραση** των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων, μπορούμε να πούμε ότι αναμένεται μάλλον χλιαρή, δεδομένου ότι τόσο καιρό έχουν εδραιωθεί στην αγορά. Η μόνη περίπτωση να υπάρξει ισχυρή αντίδραση είναι ο νεοεισερχόμενος ξεκινήσει πόλεμο στη προσπάθειά του να βρει κανάλια διανομής.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι οι μοναδικοί φραγμοί εισόδου των νεοεισερχομένων στο επίπεδο είναι οι απαιτήσεις σε κεφάλαια και η πρόσβαση στα κανάλια διανομής. Παρόλο που οι φραγμοί

εισόδου δεν είναι πολλοί, εντούτοις είναι σημαντικοί ώστε να αποτρέψουν την είσοδο πιθανών ενδιαφερομένων στο επίπεδο αυτό.

3.6.5.2 Η Απειλή από Υποκατάστατα

Όπως και στο προηγούμενο επίπεδο, στην περίπτωση των πετρελαιοειδών τα υποκατάστατα είτε έχουν πολύ μικρό μερίδιο είτε βρίσκονται στο στάδιο ανάπτυξης. Αυτό σημαίνει ότι στην ουσία δεν υπάρχουν υποκατάστατα, καθιστώντας την απειλή από αυτά μηδενική.

3.6.5.3 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Αγοραστών

Οι αγοραστές όσον αφορά στο εξεταζόμενο επίπεδο, δεν είναι άλλοι από τους τελικούς διανομείς και τους πρατηριούχους. Σύμφωνα με τον Porter, οι αγοραστές έχουν μεγάλη διαπραγματευτική ικανότητα όταν είναι συγκεντρωμένοι, όταν αγοράζουν μεγάλες ποσότητες, όταν το προϊόν διατίθεται από όλους με τα ίδια χαρακτηριστικά και τέλος όταν οι αγοραστές έχουν τη δυνατότητα να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω.

Στο συγκεκριμένο επίπεδο, τόσο οι διανομείς όσο και οι πρατηριούχοι **δεν παρουσιάζουν κάποιο βαθμό συγκέντρωσης**. Εξαιτίας αυτού και η **κατανάλωσή τους παραμένει σταθερή σε χαμηλά επίπεδα**. Το αποτέλεσμα είναι να μην έχουν υψηλή διαπραγματευτική ικανότητα. Το μόνο που τους αποδίδει κάποια δύναμη είναι η δραστηριοποίηση πολλών εταιρειών στο επίπεδο της εμπορίας και ο μεταξύ τους ανταγωνισμός.

Όσον αφορά στη **διαφοροποίηση του προϊόντος**, όλες οι εταιρείες εμπορεύονται προϊόντα με τα ίδια χαρακτηριστικά δεδομένου ότι τα προμηθεύονται από τα ίδια διυλιστήρια και παράγονται με βάση συγκεκριμένες προδιαγραφές όπως προβλέπει η νομοθεσία. Αυτό δίνει μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη στους διανομείς και τους πρατηριούχους. Όμως η δύναμή τους αυτή περιορίζεται από το μεγάλο αριθμό τους και το μεταξύ τους ανταγωνισμό, εξαιτίας του οποίου δεν μπορούν να έχουν υπερβολικές απαιτήσεις.

Τέλος, τόσο οι διανομείς όσο και οι πρατηριούχοι δεν έχουν τη δυνατότητα να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω**, δηλαδή να εισέλθουν στο επίπεδο της εμπορίας δεδομένου ότι κάτι τέτοιο δεν επιτρέπεται από τη νομοθεσία³. Άρα δεν μπορούν να έχουν και μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι διανομείς και οι πρατηριούχοι δεν έχουν μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη

έναντι των εμπορικών επιχειρήσεων. Οι δύο αυτές κατηγορίες βρίσκονται σε μια φάση δυναμικής αλληλεξάρτησης δεδομένου ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των εμπορικών επιχειρήσεων περιορίζει τη δύναμή τους έναντι των πρατηριούχων και των διανομέων, αλλά και ο μεγάλος αριθμός διανομέων και πρατηριούχων σε συνδυασμό με το διασκορπισμό τους περιορίζει κατά πολύ τη δύναμή τους.

3.6.5.4 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Προμηθευτών

Ως προμηθευτές των εμπορικών επιχειρήσεων θεωρούνται τα διωλιστήρια. Σύμφωνα με τον Porter, οι προμηθευτές αποκτούν μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη όταν ο βαθμός συγκέντρωσής τους είναι μεγάλος, όταν δεν υπάρχουν εναλλακτικοί προμηθευτές, όταν ο όγκος των αγορών των εμπορικών επιχειρήσεων είναι μικρός, όταν το προϊόν του προμηθευτή είναι πολύ σημαντικό για την παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων του κλάδου, όταν το κόστος μετακίνησης σε άλλο προμηθευτή είναι μεγάλο και τέλος όταν οι προμηθευτές μπορούν να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός.

Όσον αφορά στο **βαθμό συγκέντρωσης των προμηθευτών** του επιπέδου, μπορούμε να πούμε ότι είναι μεγάλος, δεδομένου ότι έχουμε μόνο τέσσερα

διυλιστήρια εντός της ελληνικής επικράτειας. Άρα εξίσου μεγάλη είναι και η διαπραγματευτική τους δύναμη.

Γνωρίζοντας ότι τα πετρελαιοειδή δεν μπορούν να **υποκατασταθούν**, οι εμπορικές επιχειρήσεις συνάπτουν συμβάσεις με τους προμηθευτές οι οποίες ενδεχομένως να περιέχουν οικονομικές ρήτρες και άρα κόστος μετακίνησης γι' αυτούς.

Τέλος, όλοι οι προμηθευτές του επιπέδου αυτού έχουν τη δυνατότητα να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός**, δηλαδή να συστήσουν εταιρείες είτε μόνοι τους είτε σε συνεργασία με ελληνικές επιχειρήσεις και ομίλους, και να εισέλθουν ανταγωνιστικά στο επίπεδο εμπορίας πετρελαιοειδών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των ΕΛ.ΠΕ. όπου με τις εμπορικές ΕΚΟ και ΕΛΔΑ εισήλθε στο επίπεδο εμπορίας.

Σύμφωνα με όλα όσα προαναφέρθηκαν γίνεται φανερό ότι η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών είναι πολύ μεγάλη και άρα αντίστοιχα μεγάλη είναι και η απειλή που αυτοί συνιστούν για τους νεοεισερχόμενους στο επίπεδο του εμπορίου. Δεδομένου αφενός ότι δεν πρόκειται να κατασκευαστούν και άλλες εγκαταστάσεις διύλισης και αφετέρου ότι τα διυλιστήρια μπορούν δια νόμου να κρατούν τα αποθέματα των 90 ημερών για λογαριασμό των εμπορικών επιχειρήσεων υπό τον όρο να

προμηθεύονται από αυτούς, καθίσταται φανερή η μεγάλη διαπραγματευτική τους δύναμη.

3.6.5.5 Ο Ανταγωνισμός από τις Ήδη Υπάρχουσες Επιχειρήσεις

Ο τελευταίος παράγοντας τον οποίο πρέπει να εξετάσει κάθε νεοεισερχόμενος στο επίπεδο αυτό είναι ο υφιστάμενος σε αυτό ανταγωνισμός, καθώς η έντασή του μπορεί να επηρεάσει άμεσα την κερδοφορία των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τον Porter, η ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ υφιστάμενων επιχειρήσεων εξαρτάται από τον αριθμό των ανταγωνιστών αλλά και το μέγεθος τους, το ρυθμό ανάπτυξης της αγοράς, το σταθερό κόστος και το κόστος αποθήκευσης, τη διαφοροποίηση του προϊόντος και το κόστος μετακίνησης και τέλος από τα εμπόδια εξόδου που υπάρχουν στον κλάδο.

Εξετάζοντας τον **αριθμό των υφιστάμενων επιχειρήσεων καθώς και το μέγεθός τους**, βλέπουμε ότι όσον αφορά στον αριθμό αυτός είναι μεγάλος, ενώ κάποιες από τις επιχειρήσεις έχουν και αξιολογικό μέγεθος. Αυτό σημαίνει ότι η ένταση του ανταγωνισμού στο επίπεδο αυτό είναι μεγάλη.

Ο **ρυθμός ανάπτυξης της αγοράς** μπορούμε να πούμε ότι εξαρτάται από τη ζήτηση που υπάρχει. Στην Ελλάδα αναμένεται αύξηση της ζήτησης τα επόμενα

χρόνια, αλλά όχι σε βαθμό που να δικαιολογεί υψηλό ρυθμό ανάπτυξης της αγοράς και άρα όξυνση του ανταγωνισμού.

Όσον αφορά **στο σταθερό κόστος και στο κόστος αποθήκευσης**, μπορούμε να πούμε ότι εφόσον όλες οι εμπορικές επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες από το νόμο να έχουν στη κατοχή τους αποθηκευτικούς χώρους, βυτιοφόρα κτλ. ο παράγοντας αυτός δεν αποτελεί αιτία όξυνσης του ανταγωνισμού. Αποτελεί όμως το μοναδικό **εμπόδιο εξόδου**.

Επιπλέον, τα πετρελαιοειδή **δεν διαφοροποιούνται** και προσφέρονται από όλες τις εμπορικές επιχειρήσεις με τα ίδια ποιοτικά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα να **μην υπάρχει κόστος μετακίνησης** από τον ένα έμπορο στον άλλο και να αυξάνεται ο ανταγωνισμός.

Σύμφωνα λοιπόν με όλα τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι στο συγκεκριμένο επίπεδο, υπάρχει ανταγωνισμός, ο οποίος όμως δεν οφείλεται σε κανένα από τους παραπάνω παράγοντες. Οφείλεται δε αποκλειστικά στις τιμές διάθεσης των πετρελαιοειδών από τις εμπορικές επιχειρήσεις, οι οποίες βέβαια εξαρτώνται από τις τιμές που έθεσαν τα διυλιστήρια στις εμπορικές επιχειρήσεις για την προμήθεια των πετρελαιοειδών.

3.6.6 Εφαρμογή του Υποδείγματος του Porter στο Επίπεδο Λιανικής

Στο επίπεδο της λιανικής πώλησης πετρελαιοειδών, το υπόδειγμα του Porter θα εφαρμοστεί για εκείνο το κομμάτι της αγοράς το οποίο συνδέει την αγορά υγρών καυσίμων με τους τελικούς καταναλωτές.

3.6.6.1 Η Απειλή των Νεοεισερχομένων

Οι νεοεισερχόμενοι στον κλάδο δεν είναι άλλοι από όλους τους εν δυνάμει διανομείς και πρατηριούχους, οι οποίοι με την εισοδό τους στο επίπεδο εισάγουν νέα δυναμικότητα, ενώ φιλοδοξούν να κερδίσουν και ένα σημαντικό μερίδιο της αγοράς. Το πόσο όμως θα επηρεάσουν τον ανταγωνισμό που λαμβάνει χώρα στο επίπεδο αυτό εξαρτάται από την αντίδραση των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων, αλλά και από τα εμπόδια εισόδου σε αυτόν, τα οποία σύμφωνα με τον Porter είναι η επίτευξη οικονομιών κλίμακας από τους ήδη υπάρχοντες στον κλάδο, τα απαιτούμενα κεφάλαια για τη δραστηριοποίηση στον κλάδο, η διαφοροποίηση του προϊόντος, η πρόσβαση σε δίκτυα διανομής, τα πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων στον κλάδο λόγω της εμπειρίας τους και η κυβερνητική πολιτική.

Αναλόγως τα εμπόδια εισόδου στο επίπεδο εμπορίας υγρών καυσίμων, μπορούμε να πούμε ότι από τη στιγμή που οι πρατηριούχοι και οι διανομείς είναι ανεξάρτητοι, πολλοί στον αριθμό, διεσπαρμένοι, και εμπορεύονται

μικροποσότητες, δεν έχει νόημα να μιλάμε για **οικονομίες κλίμακας**. Άρα ο παράγοντας αυτός δεν αποτελεί εμπόδιο εισόδου.

Τα απαιτούμενα κεφάλαια για να εισέλθει ένας νέος διανομέας – πρατηριούχος σε αυτό το επίπεδο της αγοράς, δεν είναι μεγάλα και άρα δεν αποτελούν φραγμό εισόδου.

Όσον αφορά τη **διαφοροποίηση του προσφερόμενου προϊόντος**, τα πετρελαιοειδή διατίθενται στην αγορά με συγκεκριμένες προδιαγραφές βάσει της ισχύουσας νομοθεσίας. Άρα, εφόσον δεν υπάρχει διαφοροποίηση, δεν υπάρχει και εμπόδιο εισόδου στο επίπεδο αυτό της αγοράς για τους νεοεισερχόμενους.

Καθότι οι πρατηριούχοι και οι διανομείς αποτελούν το τελικό σταθμό του συστήματος διανομής των πετρελαιοειδών, **δεν τίθεται θέμα πρόσβασης στο σύστημα μεταφοράς και διανομής** και άρα αυτός ο παράγοντας δεν αποτελεί φραγμό εισόδου.

Όσον αφορά τα **πλεονεκτήματα κόστους των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων**, μπορούμε να πούμε ότι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα κόστους που διαθέτουν, είναι οι συμβάσεις που έχουν υπογράψει για την προμήθεια των πετρελαιοειδών από τις εμπορικές επιχειρήσεις.

Η κυβερνητική πολιτική δεν μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί φραγμό εισόδου των νεοεισερχομένων, δεδομένου ότι οποιοσδήποτε μπορεί να ξεκινήσει διαδικασίες και να πάρει άδεια για πρατήριο υγρών καυσίμων.

Όσον αφορά τέλος στην **αναμενόμενη αντίδραση** των ήδη υφιστάμενων επιχειρήσεων, μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι δεν θα υπάρξει αντίδραση δεδομένου ότι υπάρχουν πάρα πολλοί που δραστηριοποιούνται ήδη στο χώρο.

Συνοψίζοντας όλα τα παραπάνω, μπορούμε να πούμε ότι ουσιαστικά δεν υπάρχουν φραγμοί εισόδου για τους νεοεισερχομένους στο επίπεδο αυτό της αγοράς. Το μόνο που μπορεί να δυσκολέψει τους ενδιαφερομένους είναι η έκδοση της άδειας.

3.6.6.2 Η Απειλή από Υποκατάστατα

Καθότι δεν υπάρχουν ουσιαστικά υποκατάστατα για τα πετρελαιοειδή, καθίσταται φανερό ότι και σε αυτό το επίπεδο της αγοράς δεν υπάρχει ο κίνδυνος που σχετίζεται με αυτά.

3.6.6.3 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Αγοραστών

Οι αγοραστές όσον αφορά στον εξεταζόμενο κλάδο, δεν είναι άλλοι από τους τελικούς καταναλωτές. Σύμφωνα με τον Porter, οι αγοραστές έχουν μεγάλη διαπραγματευτική ικανότητα όταν είναι συγκεντρωμένοι, όταν αγοράζουν μεγάλες ποσότητες, όταν το προϊόν διατίθεται από όλους με τα ίδια χαρακτηριστικά και τέλος όταν οι αγοραστές έχουν τη δυνατότητα να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω.

Στο συγκεκριμένο επίπεδο, **οι αγοραστές είναι διεσπαρμένοι και παρουσιάζουν μικρή κατανάλωση**, ενώ έχουν και τη δυνατότητα να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα πίσω**, δηλαδή να ανοίξουν δικό τους πρατήριο ή σημείο διανομής. Τα δε προσφερόμενα προϊόντα έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά (**χαμηλό βαθμό διαφοροποίησης**) δεδομένου ότι παράγονται με βάση συγκεκριμένες προδιαγραφές. Δεδομένου όμως του μεγάλου αριθμού των καταναλωτών αλλά και των πρατηρίων καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι στο συγκεκριμένο επίπεδο οι καταναλωτές δεν έχουν καμιά διαπραγματευτική δύναμη έναντι των διανομέων – πρατηριούχων.

3.6.6.4 Η Διαπραγματευτική Δύναμη των Προμηθευτών

Ως προμηθευτές των πρατηριούχων και των διανομέων θεωρούνται οι εμπορικές επιχειρήσεις του δευτέρου επιπέδου της αγοράς, καθότι σύμφωνα με

το θεσμικό πλαίσιο, οι πρατηριούχοι και οι διανομείς απαγορεύεται να προμηθευτούν τα πετρελαιοειδή απευθείας από τα διυλιστήρια [3]. Σύμφωνα με τον Porter, οι προμηθευτές αποκτούν μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη όταν ο βαθμός συγκέντρωσής τους είναι μεγάλος, όταν δεν υπάρχουν εναλλακτικοί προμηθευτές, όταν ο όγκος των αγορών των εμπορικών επιχειρήσεων είναι μικρός, όταν το προϊόν του προμηθευτή είναι πολύ σημαντικό για την παραγωγική διαδικασία των επιχειρήσεων του κλάδου, όταν το κόστος μετακίνησης σε άλλο προμηθευτή είναι μεγάλο και τέλος όταν οι προμηθευτές μπορούν να ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός.

Όσον αφορά στο **βαθμό συγκέντρωσης των προμηθευτών**, στο επίπεδο αυτό δραστηριοποιούνται πολλοί προμηθευτές με αποτέλεσμα, ο παράγοντας αυτός να μην τους προσδίδει διαπραγματευτική δύναμη. Ακριβώς για τον ίδιο λόγο, ούτε και το γεγονός ότι τα πετρελαιοειδή δεν μπορούν να **υποκατασταθούν**, δεν τους προσδίδει διαπραγματευτική δύναμη.

Τέλος, οι προμηθευτές του επιπέδου αυτού δεν έχουν τη δυνατότητα να **ολοκληρωθούν κάθετα προς τα εμπρός**, δηλαδή να ανοίξουν πρατήρια και σημεία διανομής, λόγω του θεσμικού πλαισίου. Όμως λόγω του ότι μπορούν και καθορίζουν τις τιμές των προϊόντων που πουλάνε στους διανομείς και τους πρατηριούχους, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι το θεσμικό πλαίσιο απαγορεύει στους πρατηριούχους και τους διανομείς να απευθυνθούν στα διυλιστήρια, καθώς και το ότι συνάπτουν με τους πρατηριούχους και τους

διανομείς συμβόλαια αποκλειστικής συνεργασίας, αποκτούν έμμεσα μεγάλη διαπραγματευτική δύναμη.

Σύμφωνα με όλα όσα προαναφέρθηκαν γίνεται φανερό ότι η διαπραγματευτική δύναμη των προμηθευτών είναι αρκετή και οφείλεται αποκλειστικά στις ρυθμίσεις του θεσμικού πλαισίου που ορίζει τους κανόνες λειτουργίας της αγοράς

3.6.6.5 Ο Ανταγωνισμός από τις Ήδη Υπάρχουσες Επιχειρήσεις

Ο τελευταίος παράγοντας τον οποίο πρέπει να εξετάσει κάθε νεοεισερχόμενος στο επίπεδο αυτό είναι ο υφιστάμενος σε αυτό ανταγωνισμός, καθώς η έντασή του μπορεί να επηρεάσει άμεσα την κερδοφορία των επιχειρήσεων. Σύμφωνα με τον Porter, η ένταση του ανταγωνισμού μεταξύ υφιστάμενων επιχειρήσεων εξαρτάται από τον αριθμό των ανταγωνιστών αλλά και το μέγεθος τους, το ρυθμό ανάπτυξης της αγοράς, το σταθερό κόστος και το κόστος αποθήκευσης, τη διαφοροποίηση του προϊόντος και το κόστος μετακίνησης και τέλος από τα εμπόδια εξόδου που υπάρχουν στον κλάδο.

Εξετάζοντας τον **αριθμό των υφιστάμενων επιχειρήσεων καθώς και το μέγεθός τους**, βλέπουμε ότι πρόκειται για πολλές μικρές επιχειρήσεις γεγονός

που αυξάνει τον ανταγωνισμό μεταξύ τους. Ο δε **ρυθμός ανάπτυξης της αγοράς** αναμένεται να αυξηθεί όπως άλλωστε και η ζήτηση, αλλά όχι σε βαθμό που να δικαιολογεί όξυνση του ανταγωνισμού.

Όσον αφορά **στο σταθερό κόστος και στο κόστος αποθήκευσης**, μπορούμε να πούμε ότι το υφίστανται όλοι όσοι δραστηριοποιούνται στον κλάδο και άρα δεν αποτελεί παράγοντα όξυνσης του ανταγωνισμού. Τέλος, το γεγονός ότι τα πετρελαιοειδή **δεν διαφοροποιούνται** και προσφέρονται από όλους με τα ίδια ποιοτικά χαρακτηριστικά αποτελεί παράγοντα όξυνσης του ανταγωνισμού.

Σύμφωνα λοιπόν με όλα τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι στο συγκεκριμένο επίπεδο, υπάρχει ανταγωνισμός, ο οποίος όμως οφείλεται στον μεγάλο αριθμό των επιχειρήσεων και στο ότι όλοι προσφέρουν προϊόντα με τα ίδια χαρακτηριστικά. Ο ανταγωνισμός βέβαια αυτός βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στις τιμές διάθεσης των πετρελαιοειδών.

3.6.7 Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας όλα όσα αναφέρθηκαν στις προηγούμενες ενότητες σχετικά με τη λειτουργία της αγοράς υγρών καυσίμων στην Ελλάδα, αλλά και από την ανάλυση με βάση το υπόδειγμα του Porter στα τρία επίπεδά της, καταλήγουμε

το συμπέρασμα ότι η λειτουργία της είναι σχετικά ικανοποιητική, όμως παρουσιάζει και αυτή κάποιες στρεβλώσεις και δυσλειτουργίες οι οποίες θα πρέπει να εξαλειφθούν.

Ο ανταγωνισμός στην αγορά, αναπτύσσεται στο επίπεδο της εμπορίας και των λιανικών πωλήσεων και όχι στον τομέα της διύλισης, όπου από ότι φαίνεται επικρατούν συνθήκες ολιγοπωλίου. Η αιτία είναι το θεσμικό πλαίσιο το οποίο υποχρεώνει τις εμπορικές επιχειρήσεις να κρατούν αποθέματα 90 ημερών στην Ελλάδα. Αυτές προτιμούν να στραφούν στα ελληνικά διυλιστήρια αντί να εισάγουν έτοιμα προϊόντα από το εξωτερικό καθότι στην περίπτωση αυτή το κόστος αποθήκευσης των αποθεμάτων είναι υπέρογκο. Η κατάργηση ή αναθεώρηση αυτής της διάταξης είναι σίγουρο ότι θα οδηγούσε αυξημένο ανταγωνισμό στο επίπεδο της διύλισης.

Επιπλέον, το γεγονός ότι το θεσμικό πλαίσιο απαγορεύει στους διανομείς και πρατηριούχους την πρόσβαση στα διυλιστήρια για την απευθείας προμήθεια, τους καθιστά στην ουσία δέσμιους των εμπορικών επιχειρήσεων ενώ περιορίζει και την έκταση του ανταγωνισμού. Κατάργηση και αυτής της διάταξης θα οδηγούσε σίγουρα σε μεγαλύτερο ανταγωνισμό στην αγορά.

Πέραν όσων αναφέρθηκαν, η επιτροπή ανταγωνισμού προτείνει μια σειρά από μέτρα για την ενίσχυση του ανταγωνισμού¹². Τα κυριότερα από αυτά τα μέτρα είναι η συνολική εποπτεία της αγοράς και της εξέλιξης των τιμών σε όλα τα

επίπεδα της αγοράς, η ανακοίνωση των τιμών διυλιστηρίου από την προηγούμενη μέρα, η μεγαλύτερη διαφάνεια στην τιμολογιακή και εκπωτική πολιτική των εταιρειών εμπορίας, η απελευθέρωση του οραρίου των πρατηρίων υγρών καυσίμων, η αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου που χαρακτηρίζει την αδειοδότηση των πρατηρίων, η είσοδος στο επίπεδο λιανικής και άλλων παικτών όπως τα σούπερ - μάρκετ κτλ.

Επιπλέον, ένα πολύ σημαντικό βήμα για την εξυγίανση της αγοράς υγρών καυσίμων, είναι η λήψη μέτρων για την καταπολέμηση της νοθείας και του παράνομου εμπορίου, οι επιπτώσεις των οποίων στοιχίζουν και στην ανταγωνιστικότητα της αγοράς αλλά και στην οικονομία του κράτους.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι η κατασκευή του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη θα κινήσει κατά πάσα πιθανότητα το ενδιαφέρον των μεγάλων ξένων εταιρειών, οι οποίες θα θελήσουν να δραστηριοποιηθούν στην ελληνική αγορά υγρών καυσίμων, αλλάζοντας έτσι τους υπάρχοντες συσχετισμούς δυνάμεων σε όλα τα επίπεδα αυτής. Έτσι λοιπόν δεν αποκλείεται να δούμε τα επόμενα χρόνια όξυνση του ανταγωνισμού σε όλα τα επίπεδα της ελληνικής αγοράς υγρών καυσίμων.

Πηγές - Αναφορές 3^ο Κεφαλαίου

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

1. IEA, Energy Policies of IEA Countries - Greece, 2006

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

2. Νικόλαος Β. Γεωργόπουλος, “Στρατηγικό μάντζιμεντ”, Εκδόσεις Μπένου 2004
3. ICAP, Ο ελληνικός ενεργειακός τομέας, 1999
4. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ελλάδα - Η Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2002
5. Κωσταντίνα Ξένου, “Απελευθέρωση του κλάδου ηλεκτρικής ενέργειας”, Διπλωματική Εργασία Πανεπιστημίου Πειραιώς
6. Σπύρος Παλαιογιάννης, “Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα και ο ρόλος του φυσικού αερίου”, Παρατηρητήριο της ενέργειας, Τεύχος 2, Μάρτιος 2001
7. Ευάγγελος Λεκατσάς, “Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού και το πρόβλημα της επενδυτικής απραξίας”, Παρατηρητήριο της ενέργειας, Τεύχος 5, Μάρτιος 2002
8. Νίκος Μπατιστάτος, “Εθνική ενεργειακή πολιτική”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 9, Ιούλιος 2003
9. Σπύρος Παλαιογιάννης, “Η πορεία προς την απελευθέρωση των αγορών ενέργειας στην Ευρώπη και την Ελλάδα”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 12, Νοέμβριος 2004

10. Δημήτριος Μαυράκης, Νικόλαος Κοντινάκης, “Εμπόδια στην ανάπτυξη της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας”, Πρακτικά διημερίδας ΤΕΕ Λιγνίτης και Φυσικό Αέριο στην Ηλεκτροπαραγωγή της Χώρας, 9 - 10/06/2005
11. Επιτροπή Ανταγωνισμού, “Δημόσια Διαβούλευση της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τα Προτεινόμενα Μέτρα Ενίσχυσης του Ανταγωνισμού στον Κλάδο Αγοράς και Εμπορίας Πετρελαιοειδών”, Ιανουάριος 2007
12. Επιτροπή Ανταγωνισμού, “Προτεινόμενα Μέτρα Ενίσχυσης του Ανταγωνισμού στον Κλάδο Αγοράς και Εμπορίας Πετρελαιοειδών”, Ιανουάριος 2007
13. Χρύσα Λιάγκου, “Η δυναμική της ΔΕΗ κινεί το άρμα της απελευθέρωσης”, Καθημερινή, 18/09/2005
14. Γ. Αγγελής, “Συγκρούσεις και παρασκήνιο στο μέτωπο της ενέργειας”, Ελευθεροτυπία, 25/09/2005
15. Κ. Ν. Σταμπολη, “Στις ελληνικές καλένδες η ηλεκτρική απελευθέρωση”, Καθημερινή, 07/08/2005
16. Κ. Ν. Σταμπολη, “Θετικές οι προοπτικές ανάπτυξης της αγοράς φυσικού αερίου”, Καθημερινή, 25/09/2005
17. Κ. Ν. Σταμπολη, “Αλήθειες, ανακρίβειες και παρερμηνείες για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας”, Καθημερινή, 11/12/2005
18. Χρύσα Λιάγκου, “Η διχοτόμηση της ΔΕΠΑ προκαλεί παρενέργειες σε ΕΛΠΕ, ΔΕΗ και Δημόσιο”, Καθημερινή, 24/12/2005

19. Μιχάλης Καϊταντζίδης, “Τα μεγάλα παιχνίδια με τα κοιτάσματα λιγνίτη”,
Ελευθεροτυπία, 01/10/2006
20. Χρύσα Λιάγκου, “Ισχυρός ανταγωνιστικός πόλος στον ηλεκτρισμό”,
Καθημερινή, 01/10/2006
21. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Η εμπορία καυσίμων”, Το Βήμα, 16/04/2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

4 ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

4.1 Περίληψη

Στο κεφάλαιο αυτό, γίνεται συνολική θεώρηση του περιβάλλοντος, στο οποίο λειτουργεί το κράτος - οργανισμός. Περιγράφονται οι ευκαιρίες και οι απειλές, όπως προκύπτουν από τα δύο κεφάλια που προηγήθηκαν, τις οποίες το κράτος - οργανισμός πρέπει να αντιμετωπίσει. Στη συνέχεια γίνεται ανάλυση του εσωτερικού περιβάλλοντος του κράτους - οργανισμού με βάση τους πόρους που αυτό διαθέτει και αναλύονται οι δυνάμεις και αδυναμίες που προκύπτουν. Τέλος εξάγονται τα ανάλογα συμπεράσματα.

4.2 Εισαγωγή

Η διαδικασία που λαμβάνει χώρα στο κεφάλαιο αυτό είναι από τις σημαντικότερες για την ανάπτυξη και διαμόρφωση της ενεργειακής στρατηγικής. Με τον εντοπισμό των ευκαιριών και απειλών που προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον, αλλά και των δυνάμεων - αδυναμιών που οφείλονται στο εσωτερικό περιβάλλον, έχουμε συγκέντρωση της διαθέσιμης

πληροφορίας, ολοκληρωμένη απεικόνιση του περιβάλλοντος στο οποίο λειτουργεί το κράτος οργανισμός, αλλά και ένα υπόδειγμα για την κατανόηση και τη διαχείρισή του. Η διαδικασία αυτή είναι γνωστή στη βιβλιογραφία¹ και σαν ανάλυση ΔΑΕΑ (Δυνάμεων - Αδυναμιών - Ευκαιριών - Απειλών). Με βάση τη διαδικασία αυτή εξάγονται συμπεράσματα τα οποία είναι απαραίτητα για το σχεδιασμό της ενεργειακής στρατηγικής.

4.3 Ευκαιρίες - Απειλές

4.3.1 Ευκαιρίες

Οι ευκαιρίες για την Ελλάδα που παρουσιάζονται από το εξωτερικό περιβάλλον είναι οι ακόλουθες:

- ✓ Η ενίσχυση του ρόλου της Ελλάδας στην ευρύτερη περιοχή μέσω του αγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη.
- ✓ Η δυνατότητα ανεύρεσης εναλλακτικών προμηθευτών πετρελαίου μέσω του ανωτέρω αγωγού.
- ✓ Η ενίσχυση του ρόλου της Ελλάδας στην ευρύτερη περιοχή μέσω του σχεδιαζόμενου αγωγού Τουρκίας - Ελλάδας - Ιταλίας.

- ✓ Η δυνατότητα ανεύρεσης εναλλακτικών προμηθευτών φυσικού αερίου μέσω του ανωτέρω αγωγού.
- ✓ Μεγάλη διαθεσιμότητα του φυσικού αερίου σε παγκόσμιο επίπεδο, λόγω του μικρού χρονικού διαστήματος αξιοποίησής του.
- ✓ Η δυνατότητα διαπραγμάτευσης νέων σημαντικών ενεργειακών συμφωνιών.
- ✓ Η ολοκλήρωση της ενεργειακής κοινότητας της ΝΑ Ευρώπης, που δημιουργεί μια τεράστια επενδυτική αγορά στην οποία μπορεί να δραστηριοποιηθεί η Ελλάδα.
- ✓ Η διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου.
- ✓ Η δυνατότητα των ελληνικών ενεργειακών επιχειρήσεων να συνάψουν συμμαχίες με τις αντίστοιχες ευρωπαϊκές.

4.3.2 Απειλές

Οι απειλές για την Ελλάδα που παρουσιάζονται από το εξωτερικό περιβάλλον είναι οι ακόλουθες:

- ✓ Η πιθανή μείωση των κοινοτικών ενισχύσεων για την υλοποίηση των ενεργειακών έργων.

- ✓ Η διεθνής τάση για αύξηση των τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου.
- ✓ Η επικείμενη εξάντληση των παγκόσμιων ενεργειακών αποθεμάτων.
- ✓ Η ολοένα αυστηρότερη κοινοτική περιβαλλοντική νομοθεσία, σε συνδυασμό με τις διεθνείς περιβαλλοντικές συμφωνίες και τους περιορισμούς που αυτοί επιβάλλουν.
- ✓ Η ύπαρξη μέχρι τώρα ενός μόνο διαθέσιμου προμηθευτή φυσικού αερίου, αλλά και η πιθανότητα να αποκτήσει αυτός πρόσβαση στο νέο αγωγό φυσικού αερίου.
- ✓ Ο κίνδυνος διακοπής της τροφοδοσίας, λόγω πολιτικής αστάθειας και ένοπλων συγκρούσεων που λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη περιοχή όπου βρίσκονται τα κοιτάσματα και από όπου διέρχονται οι αγωγοί μεταφοράς.
- ✓ Οι ρήτρες take or pay οι οποίες περιέχονται σε κάθε συμβόλαιο προμήθειας φυσικού αερίου, ιδιαίτερα τώρα που η ζήτηση είναι ακόμα μικρή.
- ✓ Η ολοκλήρωση της ενεργειακής κοινότητας της ΝΑ Ευρώπης, που δημιουργεί μια τεράστια αγορά με πολλούς εν δυνάμει ανταγωνιστές.
- ✓ Η ολοκλήρωση της ενεργειακής κοινότητας της ΝΑ Ευρώπης, η οποία μπορεί να αποτελέσει πεδίο φτηνής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και εισαγωγής της στην Ελλάδα.
- ✓ Ο κίνδυνος εξαγοράς των ελληνικών ενεργειακών επιχειρήσεων από τους ευρωπαϊκούς κολοσσούς.
- ✓ Η μη ολοκλήρωση της απελευθέρωσης των αγορών ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου.

- ✓ Η ελλιπής προετοιμασία των ελληνικών ενεργειακών επιχειρήσεων όσον αφορά στη λειτουργία σε περιβάλλον απελευθερωμένων αγορών.

4.4 Εσωτερικό Περιβάλλον

4.4.1 Εισαγωγή

Όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο κεφάλαιο, η ανάλυση του εσωτερικού περιβάλλοντος του κράτους οργανισμού περιορίζεται στον εντοπισμό των πόρων που αυτό διαθέτει, αλλά και των δυνάμεων και αδυναμιών που προκύπτουν από αυτούς. Ο βασικός όμως στόχος της διαδικασίας αυτής είναι να αποκαλυφθεί ο τρόπος με τον οποίο μπορεί το κράτος - οργανισμός να ανταποκριθεί στις αλλαγές που προκύπτουν από το εξωτερικό περιβάλλον.

4.4.2 Ανάλυση Πόρων

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία², οι πόροι που διαθέτει μια επιχείρηση, μπορούν να χωριστούν σε υλικούς όπως οι χρηματοοικονομικοί, οι φυσικοί, οι

ανθρώπινοι και οι οργανωτικοί, αλλά και σε άυλους όπως οι τεχνολογικοί, οι καινοτομικοί και η φήμη.

Στην προκειμένη περίπτωση, οι κυριότεροι πόροι που διαθέτει το κράτος - οργανισμός για να ανταπεξέλθει στις αλλαγές και προκλήσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος είναι οι ακόλουθοι:

- ✚ Χρηματοοικονομικοί, στους οποίους περιλαμβάνονται όλα τα κεφάλαια, είτε ίδια είτε από κοινοτικές ενισχύσεις, τα οποία έχει στη διάθεσή του το κράτος - οργανισμός για τη χρηματοδότηση ενεργειακών έργων.
- ✚ Φυσικοί πόροι, στους οποίους περιλαμβάνονται τα ενεργειακά αποθέματα στερεών καυσίμων, πετρελαίου, φυσικού αερίου, αλλά και το υπάρχον δυναμικό των ΑΠΕ.
- ✚ Οργανωτικοί πόροι, στους οποίους περιλαμβάνονται όλες οι αρχές και οι υπηρεσίες του κράτους - οργανισμού (π.χ. ΡΑΕ, ΔΕΣΜΗΕ κτλ.) που είναι επιφορτισμένες με τον προγραμματισμό, τον έλεγχο και το συντονισμό των δράσεων στον ενεργειακό τομέα, το θεσμικό πλαίσιο και οι ενεργειακές επιχειρήσεις που βρίσκονται υπό τον έλεγχό του.
- ✚ Καινοτομικοί πόροι, στους οποίους περιλαμβάνονται τα ερευνητικά κέντρα που διαθέτει το κράτος - οργανισμός.

Από τη μελέτη και ανάλυση των ανωτέρω πόρων προκύπτουν οι δυνάμεις και οι αδυναμίες που περιγράφονται στις ακόλουθες παραγράφους. Αξίζει τέλος να αναφερθεί ότι τη μεγαλύτερη επίδραση στην ανάπτυξη δυνάμεων και αδυναμιών έχουν οι οργανωτικοί και οι φυσικοί πόροι.

4.4.3 Δυνάμεις

Οι δυνάμεις της Ελλάδας, οι οποίες οφείλονται στο εσωτερικό της περιβάλλον είναι οι ακόλουθες:

- ✓ Τα κεφάλαια που διαθέτει μέσω επιδοτήσεων για την ανάπτυξη ενεργειακών έργων και υποδομών.
- ✓ Η σημαντική εγκατεστημένη ικανότητα διύλισης στην Ελλάδα, καθώς και οι μεγάλης έκτασης υποδομές για την υποδοχή και χρήση του.
- ✓ Τα σημαντικά αποθέματα στερεών καυσίμων που υπάρχουν στην ελληνική επικράτεια.
- ✓ Η μεγάλη εμπειρία στην αξιοποίηση των στερεών καυσίμων.
- ✓ Το υψηλό ηλιακό δυναμικό στο σύνολο σχεδόν της χώρας.
- ✓ Η μεγάλη εμπειρία στην αξιοποίηση του ηλιακού δυναμικού.
- ✓ Η ύπαρξη βιομηχανίας παραγωγής ηλιακών συστημάτων στην ελληνική επικράτεια.

- ✓ Το υψηλό αιολικό δυναμικό σε αρκετές περιοχές της χώρας.
- ✓ Η μεγάλη εμπειρία από την εγκατάσταση και χρήση αιολικών συστημάτων.
- ✓ Το μεγάλο ανεκμετάλλευτο μέχρι στιγμής δυναμικό βιομάζας.
- ✓ Το σημαντικό δυναμικό γεωθερμίας (χαμηλής ενθαλπίας στη κεντρική και βόρεια Ελλάδα, υψηλής ενθαλπίας στη Μύλο και τη Νίσορο και μέσης ενθαλπίας στη Μυτιλήνη, τη ΒΑ Μακεδονία και τη Θράκη).
- ✓ Η εμπειρία στη χρήση και αξιοποίηση της γεωθερμίας.
- ✓ Η εμπειρία στην εκμετάλλευση και διαχείριση της υδροηλεκτρικής ενέργειας.

4.4.4 Αδυναμίες

Οι αδυναμίες της Ελλάδας, οι οποίες οφείλονται στο εσωτερικό της περιβάλλον είναι οι ακόλουθες:

- ✓ Η αργή απορρόφηση των επιδοτήσεων για τα ενεργειακά έργα.
- ✓ Η μεγάλη εξάρτηση από το πετρέλαιο.
- ✓ Τα πολύ μικρά αποθέματα πετρελαίου.
- ✓ Τα πολύ μικρά αποθέματα φυσικού αερίου.
- ✓ Η αργή διείσδυση του φυσικού αερίου στην ελληνική αγορά και η ασύμμετρη ανάπτυξη του δικτύου στην ελληνική επικράτεια.

- ✓ Η μεγάλη εξάρτηση από τους προμηθευτές φυσικού αερίου.
- ✓ Η μεγάλη εξάρτηση από το ρυπογόνο λιγνίτη
- ✓ Η μικρή εμπειρία στις εφαρμογές του φυσικού αερίου.
- ✓ Η μικρή διείσδυση των ΑΠΕ.
- ✓ Το ανεπαρκές θεσμικό πλαίσιο.
- ✓ Η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού.
- ✓ Η απουσία ελληνικής βιομηχανίας για την κατασκευή ανεμογεννητριών.
- ✓ Η μικρή εμπειρία στην αξιοποίηση της βιομάζας
- ✓ Η μικρή διείσδυση της βιομάζας στην ελληνική αγορά.
- ✓ Η μη συστηματική χαρτογράφηση του γεωθερμικού δυναμικού.
- ✓ Η έλλειψη ενός μακροχρόνιου ενεργειακού σχεδιασμού.
- ✓ Η έλλειψη μιας κεντρικής υπηρεσίας για το σχεδιασμό των δράσεων στον ενεργειακό τομέα.
- ✓ Η έλλειψη οργάνωσης, προγραμματισμού, συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ των αρμοδίων υπηρεσιών και φορέων.
- ✓ Οι αντιδράσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης.
- ✓ Η ελλιπής έρευνα σχετικά με την ανάπτυξη νέων ενεργειακών τεχνολογιών και τη βελτίωση της απόδοσης των υπαρχόντων.
- ✓ Οι ελλείψεις διασυνδέσεις του ελληνικού ενεργειακού συστήματος.
- ✓ Η έλλειψη εφεδρικού παραγωγικού δυναμικού η οποία θα γίνει εντονότερη τα επόμενα χρόνια.
- ✓ Η συνεχής τάση για αύξηση της ζήτησης από τα νοικοκυριά και τις βιομηχανίες.

4.5 Συμπεράσματα

Στην ανάλυση που προηγήθηκε, συγκεντρώθηκαν όλοι εκείνοι οι παράγοντες, οι οποίοι καθορίζουν το "επιχειρησιακό" περιβάλλον στο χώρο της ενέργειας. Οι παράγοντες αυτοί θα επηρεάσουν την κατεύθυνση προς την οποία θα δράσει το κράτος - οργανισμός, θα καθορίσουν τη μελλοντική σύσταση των καυσίμων στο ελληνικό ενεργειακό ισοζύγιο καθώς και τις εξελίξεις στην ενεργειακή αγορά του ηλεκτρισμού αλλά και του φυσικού αερίου.

Έχουμε λοιπόν εισέλθει σε μια εποχή όπου το φυσικό αέριο θα καταλαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερο ποσοστό στο ελληνικό ενεργειακό ισοζύγιο, υποβοηθούμενο από την αύξηση των τιμών του πετρελαίου, τις περιβαλλοντικές συνθήκες που απαιτούν τη χρήση καυσίμων με μειωμένη παραγωγή ρύπων και την ανάγκη απεξάρτησης από το πετρέλαιο. Έτσι λοιπόν, το φυσικό αέριο αναμένεται να αναπτυχθεί εις βάρος κυρίως των στερεών καυσίμων λόγω του μεγάλου ποσοστού των εκπεμπόμενων ρύπων που αυτά εκπέμπουν.

Το παράδοξο όμως είναι ότι η μεγάλη αυτή διείσδυση που θα έχει το φυσικό αέριο στο ενεργειακό σύστημα της Ελλάδας, θα απορροφηθεί κυρίως από την ηλεκτροπαραγωγή, η οποία έχει μικρότερο βαθμό απόδοσης από ότι οι οικιακές και βιομηχανικές χρήσεις, τη στιγμή μάλιστα που οι τιμές του φυσικού αερίου,

παρασυρόμενες από τις τιμές του πετρελαίου, αυξάνονται συνεχώς σε παγκόσμιο επίπεδο. Για λόγους ασφαλείας λοιπόν, θα ήταν καλό το ποσοστό συμμετοχής του φυσικού αερίου στην ηλεκτροπαραγωγή της χώρας να μην ανέβει σε ποσοστό που να θέσει σε κίνδυνο τον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι η διείσδυση του φυσικού αερίου αυξάνει και την ενεργειακή εξάρτηση της χώρας.

Οι ΑΠΕ θα συνεχίσουν να αναπτύσσονται καθότι δεν επηρεάζονται από τις ανταγωνιστικές συνθήκες που αναπτύσσονται στην αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ ταυτόχρονα θα πρέπει να καλυφθούν και οι υποχρεώσεις της Ελλάδας έναντι της ΕΕ σχετικά με τη διείσδυση των ΑΠΕ (οδηγία 2001/77/ΕΚ) όπως προβλέπεται και από το Ν.3468/2006. Φυσικά, κάθε αύξηση του ποσοστού διείσδυσης των ΑΠΕ στην ηλεκτροπαραγωγή θα γίνεται και αυτή εις βάρος των στερεών καυσίμων, το ποσοστό των οποίων θα μειώνεται αντίστοιχα. Φυσικά αναμένεται να αυξηθούν και οι θερμικές και οι υβριδικές χρήσεις των ΑΠΕ, καθώς και οι χρήσεις εξοικονόμησης ενέργειας.

Η ποσοστιαία συμμετοχή των στερεών καυσίμων στο ενεργειακό ισοζύγιο θα μειωθεί σταδιακά, παραχωρώντας τη θέση της κυρίως στο φυσικό αέριο αλλά και τις ΑΠΕ. Το γεγονός αυτό αναμένεται να ανατραπεί μακροπρόθεσμα λόγω της αύξησης των τιμών του φυσικού αερίου σε παγκόσμιο επίπεδο, της ανάπτυξης των καθαρών τεχνολογιών άνθρακα οι οποίες θα εμφανίζουν

αυξημένη ενεργειακή απόδοση και χαμηλά ποσοστά ρύπων, καθώς και της μεγάλης διαθεσιμότητας των στερεών καυσίμων στην Ελλάδα.

Τέλος, η ποσοστιαία συμμετοχή του πετρελαίου στο ενεργειακό ισοζύγιο αναμένεται να μειωθεί τις επόμενες δεκαετίες, παρασέρνοντας ταυτόχρονα προς τα κάτω και την εξάρτηση της χώρας από αυτό, αλλά βέβαια όχι πάρα πολύ. Η δε μείωση της συμμετοχής του πετρελαίου θα είναι το αποτέλεσμα της μεγάλης διείσδυσης του φυσικού αερίου αλλά και της ολοένα και μεγαλύτερης χρήσης των βιοκαυσίμων και του LNG στο ενεργειακό μείγμα της χώρας.

Όσον αφορά στις ενεργειακές αγορές, στη μεν αγορά ηλεκτρισμού, το γεγονός ότι η απελευθέρωση της αγοράς αποτελεί κρατική πολιτική, το θεσμικό πλαίσιο εγγυάται για αρκετά χρόνια το εισόδημα των παραγωγών, η ασφάλεια της παροχής με φυσικό αέριο ενισχύεται με την κατασκευή του νέου αγωγού φυσικού αερίου, η ζήτηση αυξάνεται συνεχώς ενώ υπάρχει έλλειψη εμπορικών συναλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας και έλλειψη παραγωγικού δυναμικού, αποτελούν παράγοντες που μπορούν να υπερνικήσουν ολοκληρωτικά την έλλειψη brand name, τον ανταγωνισμό της ΔΕΗ, καθώς και την απειλή εισόδου άλλων παραγωγών από την ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Ευρώπης, και να επιτρέψουν την είσοδο νέων παραγωγών στην αγορά. Σε κάθε περίπτωση όμως, λαμβάνοντας υπόψη όσα αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι νέοι παραγωγοί αναμένεται να δράσουν συμπληρωματικά ως προς τη ΔΕΗ και κατόπιν σαν δορυφόροι της.

Στη δε αγορά φυσικού αερίου, η κρατική πολιτική που για μια ακόμη φορά επιδιώκει την απελευθέρωση της αγοράς, η ασφάλεια της παροχής μέσω των νέων διασυνδέσεων που προγραμματίζονται, η αύξηση της ζήτησης από τη βιομηχανία και τα νοικοκυριά, η εξάρτηση της ηλεκτροπαραγωγής από αυτό και η αδρανής δυναμικότητα του υφιστάμενου δικτύου, αποτελούν παράγοντες που μπορούν να υπερνικήσουν ολοκληρωτικά την έλλειψη brand name, τον ανταγωνισμό της ΔΕΠΑ, την αύξηση των τιμών του φυσικού αερίου σε διεθνές επίπεδο και την απειλή εισόδου άλλων παραγωγών από την ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Ευρώπης, και να επιτρέψουν την είσοδο νέων εισαγωγέων στην αγορά. Όμως και σε αυτή την περίπτωση λόγω των στρεβλώσεων που αναπτύχθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, οι νέοι εισαγωγείς θα λειτουργήσουν και εδώ συμπληρωματικά ως προς τη ΔΕΠΑ και κατόπιν ως δορυφόροι της.

Από τον τρόπο που κινούνται τα πράγματα στις αγορές ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου, φαίνεται ότι οι κρατικές επιχειρήσεις θα διατηρήσουν την κυρίαρχη θέση τους στην αγορά, ενώ οι νεοεισερχόμενοι θα καταλάβουν ένα μικρό μερίδιο αυτής. Κάτι τέτοιο προφανώς δεν συμβαδίζει με την όλη λογική της απελευθέρωσης των αγορών, σύμφωνα με την οποία στην αγορά πρέπει να δραστηριοποιούνται αρκετοί παίκτες, αλλά λαμβάνοντας υπόψη ότι σε ευρωπαϊκό επίπεδο η τάση που κυριαρχεί είναι η συγκέντρωση και συσπείρωση των εταιρειών ενέργειας και επίσης ότι η ολοκλήρωση της ενεργειακής κοινότητας της ΝΑ Ευρώπης θα μετατρέψει την ευρύτερη περιοχή σε ένα μεγάλο πεδίο αναμέτρησης των ευρωπαϊκών ενεργειακών κολοσσών, θα ήταν

καλό για την Ελλάδα να έχει κάποιες ισχυρές ενεργειακές επιχειρήσεις που να μπορούν να αντισταθούν σε περίπτωση εξαγοράς αλλά και να επεκταθούν διασφαλίζοντας την επιβίωση και τη κερδοφορία τους.

Συνολικά λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι το κράτος - οργανισμός θα συνεχίσει να πρωταγωνιστεί στις εξελίξεις, να προωθεί την ενεργειακή ασφάλεια μέσω νέων ενεργειακών διασυνδέσεων, να διατηρεί τον παρεμβατικό του ρόλο (το κράτος ελέγχει μέρος της ΔΕΠΑ και της ΔΕΗ), διασφαλίζοντας έτσι τη προσφορά ενέργειας η οποία αποτελεί κοινωνική υπηρεσία που δεν πρέπει να διαταράσσεται από τα κερδοσκοπικά παιχνίδια των παραγωγών και των εισαγωγέων, και τέλος να προσπαθεί να αντεπεξέλθει στον ευρωπαϊκό ανταγωνισμό.

Πηγές - Αναφορές 4^ο Κεφαλαίου

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

1. Νικόλαος Β. Γεωργόπουλος, “Στρατηγικό μάνατζμεντ”, Εκδόσεις Μπένου
2004
2. Βασίλης Μ. Παπαδάκης, “Στρατηγική των Επιχειρήσεων”, Εκδόσεις Μπένου
2002
3. ΓΤΕΤ, Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση στην Ελλάδα - Ενέργεια, 2004

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

5 ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

5.1 Περίληψη

Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα βασικά στοιχεία που απαρτίζουν μια ενεργειακή στρατηγική και στη συνέχεια γίνονται προτάσεις σχετικά με τη διαμόρφωση μιας ελληνικής ενεργειακής στρατηγικής λαμβάνοντας υπόψη όλους τους παράγοντες που θα επηρεάσουν τις μελλοντικές εξελίξεις στο χώρο της ενέργειας αλλά και τις ιδιαιτερότητες του ελληνικού ενεργειακού συστήματος.

5.2 Περί Ενεργειακής Στρατηγικής

Όπως κάθε στρατηγική, έτσι και η ενεργειακή αποτελείται από επιμέρους στρατηγικές κινήσεις και επιλογές συνδυασμένες έτσι ώστε να αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο. Επιπλέον, πρέπει να περάσει από τρία στάδια, τα οποία είναι² η διαμόρφωση, η υλοποίηση και η αξιολόγηση. Όσον αφορά λοιπόν στη διαμόρφωση ενεργειακής πολιτικής, τα κράτος θα πρέπει:

- ✚ Να έχει μια σαφή εικόνα για το τι θέλει να επιτύχει (ξεκάθαρο όραμα - αποστολή).
- ✚ Να αξιολογήσει τόσο το εξωτερικό όσο και το εσωτερικό περιβάλλον (ευκαιρίες - απειλές, δυνάμεις - αδυναμίες).
- ✚ Να ξεκαθαρίσει τους σκοπούς και τους στόχους του.
- ✚ Να χρησιμοποιήσει και να συνδυάσει τόσο τα μέσα όσο και τους πόρους που διαθέτει για να επιτύχει τους σκοπούς του.
- ✚ Να ορίσει τις πολιτικές (βραχυπρόθεσμες κινήσεις τακτικής) με τις οποίες θα διαμορφώσει το σχέδιο δράσης για την υλοποίηση της επιλεχθείσας στρατηγικής.

Το επόμενο στάδιο αφορά την υλοποίηση της επιλεχθείσας στρατηγικής αλλά και των πολιτικών που έχουν οριστεί από το κράτος. Έτσι λοιπόν θα πρέπει:

- ✚ Να αναπτυχθούν προγράμματα με τα οποία θα επιτευχθεί το σχέδιο δράσης που διαμορφώθηκε από τις πολιτικές που ορίστηκαν.
- ✚ Να αναπτυχθούν προϋπολογισμοί, δηλαδή να υπολογιστεί η χρηματική αξία των προγραμμάτων.
- ✚ Να οριστούν οι διαδικασίες πραγμάτωσης των προγραμμάτων.

Το τελευταίο στάδιο αφορά την αξιολόγηση και τον έλεγχο των αποτελεσμάτων της στρατηγικής που υλοποιήθηκε. Με τη σύγκριση των πραγματικών αποτελεσμάτων με τα επιθυμητά, εξάγονται συμπεράσματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των πολιτικών, των προγραμμάτων και των διαδικασιών,

με αποτέλεσμα τη λήψη διορθωτικών μέτρων και τον ανασχεδιασμό τους και πολύ πιθανόν και την αναμόρφωση της αρχικής στρατηγικής.

5.3 Κινητήριες Δυνάμεις της Περιόδου

Πριν από την ανάπτυξη και το σχεδιασμό οποιασδήποτε στρατηγικής στον ενεργειακό τομέα, είναι απαραίτητο να εντοπιστούν όλοι εκείνοι οι παράγοντες (κινητήριες δυνάμεις - drivers) που θα καθορίσουν τη δυναμική των μελλοντικών εξελίξεων στο χώρο της ενέργειας. Οι κυριότεροι από αυτούς τους παράγοντες είναι οι ακόλουθοι:

- ✚ Η αύξηση της ζήτησης για ενέργεια σε παγκόσμιο επίπεδο

Η αύξηση της ζήτησης για ενέργεια τόσο από τα ανεπτυγμένα κράτη όσο και από τα αναπτυσσόμενα, προκαλεί έντονη πίεση στο παγκόσμιο σύστημα παραγωγής ενέργειας, το οποίο μπορεί και αντεπεξέρχεται σχεδόν οριακά.

Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την άνοδο των τιμών του πετρελαίου και του φυσικού αερίου, δημιουργεί εκρηκτικές συνθήκες οι οποίες οδηγούν σε εκτεταμένες ανά την υφήλιο γεωπολιτικές συγκρούσεις με απώτερο στόχο τον έλεγχο των ενεργειακών αποθεμάτων. Οι εντάσεις αυτές καθορίζουν και

το ευρύτερο πλαίσιο άσκησης της ενεργειακής πολιτικής κάθε κράτους και γι' αυτό πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο σχεδιασμό της.

✚ Η συγκρότηση μιας κοινής ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής

Η συγκρότηση μιας κοινής ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής, βρίσκεται αυτή τη στιγμή σε εξέλιξη, όπως φαίνεται και με την έκδοση της αντίστοιχης πράσινης βίβλου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι βασικοί άξονες της πολιτικής αυτής θα είναι η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και η συνέργεια με τις άλλες πολιτικές της ΕΕ. Έτσι λοιπόν αναμένεται ότι οι οδηγίες της ΕΕ θα αποτελούν στο μέλλον παράγοντες καθορισμού της ενεργειακής πολιτικής των κρατών μελών και όχι απλούς στόχους.

✚ Η προστασία του περιβάλλοντος

Η ενέργεια και το περιβάλλον βρίσκονται σε καθεστώς δυναμικής αλληλοσυσχέτισης. Οι ενεργειακές χρήσεις θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα όρια του περιβάλλοντος εάν θέλουμε να μιλάμε για ένα βιώσιμο μέλλον. Τα περιβαλλοντικά προβλήματα δεν γνωρίζουν σύνορα, ενώ ακόμα και τα ισχυρότερα κράτη αδυνατούν να τα διαχειριστούν από μόνα τους. Έτσι λοιπόν, η προστασία του περιβάλλοντος αναμένεται να είναι από τους σημαντικότερους παράγοντες καθορισμού της ενεργειακής πολιτικής των κρατών. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί

ήδη τον τρίτο άξονα της ήδη εφαρμοζόμενης ενεργειακής πολιτικής, ενώ διεθνείς δεσμεύσεις όπως το Πρωτόκολλο του Κιότο αναμένεται να έχουν πολύ σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής.

✚ Η ανάπτυξη των διακρατικών ενεργειακών δικτύων

Η ανάπτυξη των διακρατικών ενεργειακών δικτύων, σχετίζεται με την δημιουργία συνθηκών ασφαλείας αλλά και ισορροπίας όσον αφορά στις ενεργειακές αγορές. Παρόλο που αυτή η ενεργειακή αλληλοεξάρτηση των μέσω των δικτύων δείχνει να προάγει αρχικώς το διάλογο και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών, στην πραγματικότητα μπορεί να αποδειχτεί δικοπο μαχαίρι δεδομένου ότι πολλά κράτη δύνανται να χρησιμοποιήσουν την ενέργεια σαν μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Έτσι, τα κράτη που διαθέτουν ενεργειακές πηγές και όσα καθίστανται χώρες διαμετακόμισης έχουν τη δυνατότητα να εκβιάσουν και να επιβάλλουν τις απόψεις τους. Η περαιτέρω ανάπτυξη των δικτύων τα επόμενα χρόνια θεωρείται δεδομένη, με κίνδυνο όμως να αυξηθεί η αστάθεια και οι διακρατικές αντιπαλότητες

✚ Η συγκέντρωση των ενεργειακών εταιρειών

Η απελευθέρωση των αγορών σύμφωνα με τις κοινοτικές οδηγίες οδηγεί στη συγκέντρωση των ενεργειακών εταιρειών, επειδή επιτρέπει στους

ενεργειακούς κολοσσούς να προβούν σε εξαγορές και συγχωνεύσεις. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζουν την επέκτασή τους σε νέες αγορές αλλά και την κερδοφορία τους. Οι μικρότερες δε εθνικές επιχειρήσεις είναι αμφίβολο αν θα κατορθώσουν να επιβιώσουν. Αυτή τη στιγμή λοιπόν, ο ενεργειακός τομέας στην ΕΕ βρίσκεται σε πλήρη αναδιάρθρωση η οποία δεν αποκλείεται να οδηγήσει σε καταστάσεις ολιγοπωλίου με όλες τις αρνητικές συνέπειες που αυτό συνεπάγεται.

5.4 Οι Ελληνικές Ιδιαιτερότητες

Το ελληνικό ενεργειακό σύστημα χαρακτηρίζεται από αρκετές ιδιαιτερότητες, εκ των οποίων κάποιες αποτελούν σημαντικές στρεβλώσεις και δυσλειτουργίες, ενώ άλλες αποτελούν μεγάλα πλεονεκτήματα. Οι κυριότερες από αυτές τις ιδιαιτερότητες είναι οι ακόλουθες^{1&3}:

- ✚ Οι αμελητέες εξαγωγές, η μεγάλη ενεργειακή εξάρτηση που οφείλεται στα υγρά καύσιμα και η μεγάλη ενεργειακή ένταση.
- ✚ Η αύξηση της ζήτησης με ρυθμό μεγαλύτερο από το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ, γεγονός το οποίο συνίσταται μεγάλη σπατάλη ενέργειας.
- ✚ Η ύπαρξη πληθώρας απομονωμένων νησιών χωρίς δυνατότητα τροφοδότησης από την ηπειρωτική χώρα.

- ✚ Η συγκέντρωση του παραγωγικού δυναμικού στο βορρά και των υψηλών φορτίων στο νότο και η ανεπαρκής ανάπτυξη του συστήματος μεταφοράς.
- ✚ Η απομόνωση από τα μεγάλα ευρωπαϊκά δίκτυα.
- ✚ Τα μεγάλα λιγνιτικά κοιτάσματα που διαθέτει η χώρα.
- ✚ Το μεγάλο αλλά αναξιοποίητο δυναμικό ηλεκτροπαραγωγής από ΑΠΕ.
- ✚ Η σημαντική γεωπολιτική της θέση, η οποία διαφοροποιεί τους όρους ασφάλειας του εφοδιασμού και καθιστά την ενέργεια μέσο σύσφιξης των σχέσεων και συνεργασίας με τα γειτονικά κράτη.

5.5 Προτάσεις για μια Ελληνική Ενεργειακή Στρατηγική

5.5.1 Γενικά

Η Ελλάδα καλείται να αντιμετωπίσει στο άμεσο μέλλον τρεις πολύ μεγάλες προκλήσεις όσον αφορά στον ενεργειακό της τομέα. Οι τρεις αυτές προκλήσεις είναι η συμμόρφωση με τους στόχους και τις οδηγίες της κοινοτικής ενεργειακής πολιτικής καθώς και η αξιοποίηση των αντίστοιχων προγραμμάτων, η αναθεώρηση του ενεργειακού της μείγματος και τέλος η αναθεώρηση του γεωπολιτικού της ρόλου και η ενίσχυση της θέσης της στα Βαλκάνια και την ευρύτερη περιοχή. Με βάση λοιπόν όσα έχουν αναπτυχθεί

μέχρι τώρα, καθίσταται φανερό ότι η διαμόρφωση μιας ενεργειακής στρατηγικής αποτελεί μονόδρομο για την Ελλάδα.

5.5.2 Όραμα της Ελληνικής Ενεργειακής Στρατηγικής

Πριν από τη διαμόρφωση οποιασδήποτε στρατηγικής είναι σημαντικό να γνωρίζουμε το όραμά της, δηλαδή την αιτία της ύπαρξής της. Όπως είναι λογικό μια ενεργειακή στρατηγική θα πρέπει γενικά να στοχεύει στην κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της χώρας (επάρκεια) και στην προστασία του ενεργειακού τομέα από τις διεθνείς κρίσεις.

Όμως, η ίδια η φύση του ενεργειακού τομέα (σημαντικό κοινωνικό αγαθό και οικονομικός πόρος), καθιστά φανερό ότι μια ενεργειακή στρατηγική θα πρέπει να εξυπηρετεί με τον καλύτερο τρόπο και τα συμφέροντα των πολιτών. Έτσι λοιπόν, κατά το σχεδιασμό μιας σωστής ενεργειακής στρατηγικής, θα πρέπει να συμπεριληφθούν και κριτήρια όπως το κόστος της ενέργειας για τους πολίτες και η προστασία του περιβάλλοντος.

5.5.3 Ελληνική Ενεργειακή Στρατηγική

Μέχρι στιγμής, η ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας εκτός από αναποτελεσματική παραμένει και ανεφάρμοστη σε ένα μεγάλο μέρος της, ενώ και η λειτουργία των ενεργειακών αγορών της χώρας παραμένει προβληματική. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι στην περίπτωση της Ελλάδας το ζητούμενο δεν είναι απλά ένας μακροπρόθεσμος ενεργειακός σχεδιασμός. Αυτό το οποίο είναι αναγκαίο, είναι μια ολοκληρωμένη και πολυεπίπεδη ενεργειακή στρατηγική η οποία να αναπτύσσεται βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα αλλά και μακροπρόθεσμα.

Τα διάφορα αυτά επίπεδα του ενεργειακού σχεδιασμού δεν θα είναι ανεξάρτητα το ένα από το άλλο. Η επιτυχία των πολιτικών και των δράσεων που θα λάβουν χώρα σε κάθε επίπεδο αποτελούν το αναγκαίο υπόβαθρο για την υλοποίηση των στόχων του επόμενου επιπέδου και εν τέλει για την επιτυχία ολόκληρης της στρατηγικής. Από την άλλη, οι μακροπρόθεσμοι στόχοι είναι που καθορίζουν τις πολιτικές και τις δράσεις που θα λάβουν χώρα βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα, καθότι μόνο αυτοί μπορούν να επηρεάσουν το ενεργειακό ισοζύγιο. Εν ολίγοις, η διαμόρφωση αυτής της ενεργειακής στρατηγικής έχει τη μορφή ενός αλγόριθμου όπου οι στόχοι του κάθε επιπέδου αποτελούν τη βάση για το σχεδιασμό των πολιτικών που λαμβάνουν χώρα στο προηγούμενο επίπεδο.

5.5.3.1 Βραχυπρόθεσμο Επίπεδο Σχεδιασμού

Στο βραχυπρόθεσμο επίπεδο σχεδιασμού, δηλαδή σε χρονικό διάστημα 1 - 2 ετών, τα σημαντικότερα ζητήματα γύρω από τα οποία πρέπει να αναπτυχθεί η ενεργειακή στρατηγική είναι τα ακόλουθα:

- ✚ Η απελευθέρωση των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου.

Με την απελευθέρωση των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, η Ελλάδα συμμορφώνεται με τις αντίστοιχες κοινοτικές οδηγίες, καθώς και με τις απαιτήσεις για την ανάπτυξη ανταγωνισμού στον ενεργειακό τομέα. Φυσικά, θα πρέπει να αναπτυχθούν δράσεις και πολιτικές οι οποίες να άρουν όλες τις στρεβλώσεις που εμφανίζουν οι δύο αυτές αγορές, έτσι ώστε τα καθίσταται δυνατόν να αναπτυχθεί υγιής ανταγωνισμός, ο οποίος θα επιφέρει όχι μόνο καλύτερες υπηρεσίες και τιμές για τους καταναλωτές αλλά και καλύτερη αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων.

- ✚ Η τιμολόγηση της ηλεκτρικής ενέργειας και του φυσικού αερίου.

Η τιμολόγηση της ηλεκτρικής ενέργειας αλλά και του φυσικού αερίου είναι μια πάρα πολύ σημαντική παράμετρος όσον αφορά στην ανάπτυξη του ανταγωνισμού στις δύο ενεργειακές αγορές. Αποτελεί το κίνητρο για τη δραστηριοποίηση νέων παικτών στις αγορές, και καθορίζει την κερδοφορία των επιχειρήσεων του κλάδου. Έτσι λοιπόν, οι πολιτικές που θα

αναπτυχθούν δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζουν την τιμολόγηση σαν μέσο κοινωνικής πολιτικής αλλά σαν παράγοντα ανάπτυξης και όξυνσης του ανταγωνισμού.

✚ Η ενίσχυση και επέκταση του συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Η ενίσχυση και η επέκταση του συστήματος μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, είναι δύο επεμβάσεις απαραίτητες για τη βελτίωση της αξιοπιστίας του συστήματος, για την καλύτερη χωροθέτηση και υποδοχή των νέων θερμικών σταθμών και σταθμών ΑΠΕ στο δίκτυο, για την ενίσχυση των διασυνδέσεων με τα γειτονικά κράτη και για τη συνένωση του ηπειρωτικού δικτύου με τα δίκτυα των νησιών αλλά και των δικτύων των νησιών μεταξύ τους. Οι πολιτικές και οι δράσεις που θα αναπτυχθούν προς αυτήν την κατεύθυνση θα πρέπει να έχουν ως στόχο τη κάλυψη της ζήτησης και την ασφάλεια της τροφοδοσίας.

✚ Η επέκταση του συστήματος φυσικού αερίου.

Η επέκταση του συστήματος φυσικού αερίου αλλά και της χρήσης του είναι αναγκαίο να λάβει χώρα, δεδομένου ότι πάνω σε αυτήν βασίζεται η απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου και η δημιουργία ανταγωνισμού σε αυτήν. Χωρίς περαιτέρω ανάπτυξη της αγοράς δεν μπορεί να υπάρξει δραστηριοποίηση προμηθευτών και άρα απελευθέρωση. Οι πολιτικές

ανάπτυξης της αγοράς θα πρέπει να περιλαμβάνουν επέκταση της χρήσης του στο δημόσιο τομέα, στις μεταφορές και τη βιομηχανία, κίνητρα για τους οικιακούς καταναλωτές, ελκυστική τιμολόγηση, φοροαπαλλαγές κτλ.

✚ Η διαχείριση της ζήτησης ενέργειας.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, οι στρατηγικές επεμβάσεις στη ζήτηση ενέργειας δεν σημαίνουν κάλυψη αυτής και συνεπώς ολοένα και μεγαλύτερη προσφορά ενέργειας, δεδομένου ότι οι διεθνείς συνθήκες δείχνουν αυτή η τακτική δεν μπορεί να εφαρμοστεί εσασεί. Εξάλλου, η ενέργεια είναι το μοναδικό αγαθό για το οποίο πρέπει να επιδιώκουμε τη μείωση της ζήτησης και όχι την αύξηση. Έτσι πρέπει να αναπτυχθούν πολιτικές οι οποίες να στοχεύουν στη μείωση της κατανάλωσης, ενώ θα πρέπει να προωθούν την εξοικονόμηση ενέργειας σε όλους τους τομείς (κτιριακό, βιομηχανία, μεταφορές), την ενεργειακή αποδοτικότητα, τη φορολόγηση της ενέργειας, τη διαμόρφωση ενεργειακής συνείδησης στους Έλληνες, καθώς και την ανάπτυξη και προώθηση νέων και λιγότερο ενεργοβόρων τεχνολογιών.

✚ Η αντιμετώπιση των στρεβλώσεων της αγοράς υγρών καυσίμων.

Στην αγορά υγρών καυσίμων, είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν πολιτικές και δράσεις οι οποίες θα στοχεύουν στην πλήρη απελευθέρωση της αλλά και

στην ανάπτυξη του ανταγωνισμού σε όλα τα επίπεδα αυτής. Ιδιαίτερα θα πρέπει να αναθεωρηθεί το θεσμικό πλαίσιο έτσι ώστε να αρθούν οι περιορισμοί για τα αποθέματα των 90 ημερών που είναι υποχρεωμένες να κρατάνε οι εμπορικές επιχειρήσεις, αλλά και οι απαγορεύσεις σχετικά με την πρόσβαση των πρατηριούχων στα διυλιστήρια. Επιπλέον χρειάζονται πολιτικές για την πάταξη του λαθρεμπορίου, της νοθείας και την ανάπτυξη μηχανισμού ελέγχου στην αγορά.

5.5.3.2 Μεσοπρόθεσμο Επίπεδο Σχεδιασμού

Στο μεσοπρόθεσμο επίπεδο σχεδιασμού, δηλαδή σε χρονικό διάστημα 3 - 6 ετών, τα σημαντικότερα ζητήματα γύρω από τα οποία πρέπει να αναπτυχθεί η ενεργειακή στρατηγική είναι τα ακόλουθα:

- ✚ Η επάρκεια των επενδύσεων στον ενεργειακό τομέα.

Η επάρκεια των επενδύσεων στο άμεσο μέλλον είναι πάρα πολύ κρίσιμο ζήτημα της ενεργειακής στρατηγικής, καθότι συνεισφέρει στην κάλυψη της ζήτησης και προστατεύει την οικονομία από τις επιπτώσεις των διακοπών στην παροχή ενέργειας. Η επάρκεια αυτή συνδέεται άμεσα με την απελευθέρωση των αγορών ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου καθώς και με

την επιτάχυνση των ιδιωτικών επενδύσεων οι οποίες είναι απαραίτητες για να καλύψουν τις ελλείψεις στο παραγωγικό δυναμικό. Φυσικά, πρέπει να αναπτυχθούν κατάλληλες πολιτικές για την προσέλκυση επενδύσεων, οι οποίες να παρέχουν κίνητρα όπως οι επιδοτήσεις, η μειωμένη φορολόγηση, η μείωση της γραφειοκρατίας, η τιμολόγηση κτλ.

- ✚ Η ενίσχυση των διασυνδέσεων του συστήματος ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας.

Οι διασυνδέσεις του ελληνικού συστήματος ηλεκτρικής ενέργειας με τις γειτονικές χώρες είναι σημαντικές διότι συμβάλλουν στην απρόσκοπτη παροχή ενέργειας στους πολίτες, στην αξιοπιστία του συστήματος, στη διατήρηση των υδραυλικών αποθεμάτων, στην αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων και καταστροφών, στη δυνατότητα ανταλλαγών όταν υπάρχει ετεροχρονισμός του φορτίου και στην ανάπτυξη του ανταγωνισμού στην αγορά λόγω εμπορίας. Η περαιτέρω ενίσχυσή τους αποτελεί μονόδρομο για την ελληνική ενεργειακή στρατηγική.

- ✚ Η υλοποίηση των υποδομών για τη διασύνδεση του συστήματος φυσικού αερίου.

Η σημασία της διασύνδεσης του ελληνικού συστήματος φυσικού αερίου με αυτά της Τουρκίας και της Ιταλίας είναι σε γενικές γραμμές η δημιουργία

ενός εναλλακτικού δρόμου εφοδιασμού, γεγονός το οποίο συμβάλλει θετικά στην ασφάλεια του εφοδιασμού αλλά και στη δημιουργία συνθηκών για την ανάπτυξη ανταγωνισμού στην αγορά φυσικού αερίου. οι διασυνδέσεις αυτές θεωρούνται βασική στρατηγική επιλογή για την Ελλάδα. Φυσικά θα ήταν συνετό να προωθηθούν και άλλες συνδέσεις τόσο μέσω ξηράς όσο και μέσω θαλάσσης.

- ✚ Η υλοποίηση των υποδομών για την κατασκευή του πετρελαιοαγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη (BAP).

Η σημασία της κατασκευής του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη, είναι η δημιουργία ενός εναλλακτικού δρόμου εφοδιασμού ο οποίος συμβάλλει στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και έχει τεράστια οικονομικά οφέλη για τη χώρα. Η υλοποίησή του αποτελεί βασική στρατηγική επιλογή για την Ελλάδα.

5.5.3.3 Μακροπρόθεσμο Επίπεδο Σχεδιασμού

Στο μακροπρόθεσμο επίπεδο σχεδιασμού, δηλαδή σε χρονικό διάστημα 7 - 20 ετών, τα σημαντικότερα ζητήματα γύρω από τα οποία πρέπει να αναπτυχθεί η ενεργειακή στρατηγική είναι τα ακόλουθα:

- ✚ Η συσχέτιση του ελληνικού ενεργειακού συστήματος με το διεθνές περιβάλλον.

Πολύ σημαντική παράμετρος για την επιτυχία της ενεργειακής στρατηγικής είναι η παρακολούθηση του τι λαμβάνει χώρα διεθνώς στον ενεργειακό τομέα, τόσο από την πλευρά της διαθεσιμότητας των ενεργειακών πόρων όσο και από πλευράς τιμών. Η κατανόηση των γεωπολιτικών συνθηκών που επικρατούν κάθε στιγμή στο χώρο της ενέργειας, δηλαδή του εξωτερικού περιβάλλοντος, συμβάλλει στην ανάπτυξη ευέλικτων πολιτικών και δράσεων, οι οποίες μπορούν να προστατέψουν τον ελληνικό ενεργειακό τομέα από τις επιπτώσεις των διεθνών συγκρούσεων και αναταράξεων.

- ✚ Η επάρκεια των πρωτογενών πηγών ενέργειας.

Είναι γνωστό ότι η Ελλάδα δεν διαθέτει επαρκείς ενεργειακούς πόρους για να καλύψει τις ανάγκες της. Ο κυριότερος ενεργειακός πόρος που διαθέτει η Ελλάδα είναι ο λιγνίτης, ο οποίος εμφανίζει πολλά πλεονεκτήματα από στρατηγικής απόψεως, όπως ότι συμβάλλει θετικά στην ασφάλεια της τροφοδοσίας και την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της χώρας, παρουσιάζει σταθερή τιμή σε αντίθεση με τα άλλα καύσιμα οι τιμές των οποίων υφίστανται έντονες διακυμάνσεις και συνεισφέρει στην περιφερειακή ανάπτυξη και στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Καθίσταται

λοιπόν αυτονόητο ότι μια σωστά σχεδιασμένη ενεργειακή στρατηγική θα πρέπει να έχει στις πρώτες επιλογές της το λιγνίτη.

Επίσης η Ελλάδα διαθέτει υψηλό δυναμικό ΑΠΕ το οποίο παραμένει σε μεγάλο βαθμό αναξιοποίητο. Στα πλαίσια λοιπόν της ασφάλειας της τροφοδοσίας επιβάλλεται η περαιτέρω εκμετάλλευσή του, γεγονός που συνεπάγεται την ανάπτυξη πολιτικών για την ανάπτυξη ισχυρού θεσμικού πλαισίου, την απλοποίηση των αδειοδοτικών διαδικασιών, την ανάπτυξη χωροταξικού σχεδιασμού, την ενίσχυση των δικτύων, την υλοποίηση των κοινοτικών στόχων, τη προσέλκυση επενδύσεων, τη διείσδυση των εφαρμογών ΑΠΕ στον οικιακό και βιομηχανικό τομέα, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών και τη δημιουργία εσόδων για τους δήμους με τη μορφή ανταποδοτικών τελών.

Στην περίπτωση των υδάτινων πόρων, οι πολιτικές ανάπτυξης θα πρέπει να σχεδιαστούν με προσοχή, λόγω του ότι οι πόροι αυτοί δεν προσφέρονται σε αφθονία. Πολύ σημαντικό θα ήταν επίσης προωθηθούν πολιτικές τόσο για τη στήριξη της βιοκαλλιέργειας και την παραγωγή βιοενέργειας ως μια ακόμα εναλλακτική μορφή ενέργειας, όσο και για τη συμπαραγωγή σε τοπικό επίπεδο. Τέλος, θα ήταν καλό για την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας να αναπτυχθούν πολιτικές με στόχο την έρευνα και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων στον ελλαδικό χώρο, καθότι ενδέχεται να υπάρχουν σημαντικά κοιτάσματα στη Δυτικά και Βόρεια Ελλάδα.

- ✚ Η βελτιστοποίηση του ενεργειακού της μείγματος.

Με τον όρο ενεργειακό μείγμα, εννοούμε τη σύνθεση των ενεργειακών πηγών της χώρας. Καμιά ενεργειακή πηγή και κανένα καύσιμο δεν αποτελεί τη λύση για το ενεργειακό πρόβλημα της Ελλάδας. Ο λιγνίτης είναι διαθέσιμος, φτηνός αλλά ρυπογόνος. Το πετρέλαιο είναι εξολοκλήρου εισαγόμενο και ακριβό. Το φυσικό αέριο είναι φτηνό προς το παρόν αλλά προϋποθέτει μεγάλες εισαγωγές. Οι ΑΠΕ είναι άφθονες, φιλικές στο περιβάλλον αλλά αντιοικονομικές. Έτσι λοιπόν μια σωστά σχεδιασμένη ενεργειακή στρατηγική θα πρέπει να βασίζεται σε ένα ισορροπημένο μείγμα ενεργειακών πηγών διασφαλίζοντας την ασφάλεια της τροφοδοσίας και εξασφαλίζοντας ανταγωνιστικό κόστος.

Πρέπει να αναπτυχθούν πολιτικές και δράσεις οι οποίες θα προωθούν τις διάφορες ενεργειακές πηγές, εφόσον έχουν αξιολογηθεί και συγκριθεί τα οφέλη που παρουσιάζει η κάθε μια από αυτές για την εθνική οικονομία, τους πολίτες και το περιβάλλον, σε συνδυασμό με τις κοινοτικές επιταγές και με τις ιδιαιτερότητες και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις τεχνολογικές εξελίξεις έτσι ώστε να αναπροσαρμόζουν το ενεργειακό αυτό μείγμα στη διάρκεια του χρόνου.

- ✚ Οι συμφωνίες, συνεργασίες και συμβάσεις με άλλα κράτη.

Ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της ενεργειακής στρατηγικής είναι οι συμφωνίες, συνεργασίες και συμβάσεις με άλλα κράτη. Η προώθηση αυτών, αφορά κυρίως την εκμετάλλευση των ενεργειακών πηγών (κοιτάσματα υδρογονανθράκων) που βρίσκονται σε άλλα κράτη και έχει σα στόχο τη μακροπρόθεσμη ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας. Μέχρι στιγμής όμως η γεωπολιτική δράση της Ελλάδας στον τομέα αυτό ήταν ασήμαντη. Είναι αναγκαίο λοιπόν να αναπτυχθούν πολιτικές και δράσεις προς αυτήν την κατεύθυνση, όχι μόνο για την ασφάλεια του εφοδιασμού της χώρας, αλλά και λόγω του μεγάλου επιχειρηματικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν.

✚ Η προστασία του περιβάλλοντος.

Η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί μια από τις σημαντικότερες παραμέτρους όσον αφορά στο σχεδιασμό της ενεργειακής στρατηγικής. Κάθε πολιτική που αναπτύσσεται θα πρέπει να στοχεύει στην προστασία του περιβάλλοντος, ενώ θα πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στις ενεργειακές πηγές, επενδύσεις και δράσεις οι οποίες συνεισφέρουν θετικά σε αυτήν. Οι πολιτικές για την ενέργεια και το περιβάλλον πρέπει να συνυπάρχουν και να συνδυάζονται αρμονικά. Σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να υπερισχύσει η μία ή άλλη πλευρά, καθότι στη μια περίπτωση οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις θα είναι ανυπολόγιστες ενώ στην άλλη υπάρχει ο κίνδυνος να απορυθμιστούν οι ενεργειακές αγορές και η οικονομία του κράτους.

5.5.4 Κρίσιμα Σημεία της Ελληνικής Ενεργειακής Στρατηγικής

Υπάρχουν κάποια θέματα στα οποία πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή κατά τη σχεδίαση της ελληνικής ενεργειακής στρατηγικής. Τα κυριότερα από αυτά είναι η λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και ο ρόλος των μέχρι πρότινος δημοσίων ενεργειακών επιχειρήσεων.

5.5.4.1 Η Λειτουργία της Ελεύθερης Αγοράς

Οι υπέρμαχοι της ελεύθερης αγοράς υποστηρίζουν ότι μετά την απελευθέρωση, οι ενεργειακές αγορές θα πρέπει να αφεθούν στο έλεος των δυνάμεων του ανταγωνισμού, όπως ακριβώς γίνεται και στις αγορές αγαθών. Όμως οι ενεργειακές αγορές έχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία δεν μπορούν να αγνοηθούν κατά το σχεδιασμό μιας νέας απελευθερωμένης αγοράς. Όπως έχει ήδη αναφερθεί η ενέργεια εκτός από οικονομικός πόρος είναι και σημαντικό κοινωνικό αγαθό.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που ενδέχεται να παρουσιαστεί μετά την απελευθέρωση είναι η απορρύθμιση των ενεργειακών αγορών, γεγονός που θα έχει τρομακτικές συνέπειες στην ομαλή τροφοδοσία της αγοράς και των

πολιτών. Το πρόβλημα δημιουργείται, επειδή οι ενεργειακές επιχειρήσεις επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση του κέρδους τους ενώ η κυβέρνηση και οι πολίτες επιδιώκουν το δημόσιο συμφέρον. Η αντίθεση αυτή έχει σαν αποτέλεσμα τη σύγκρουση των δύο αυτών ομάδων εντός των αγορών.

Στο πλαίσιο αυτό, οι ενεργειακές επιχειρήσεις δεν θα διστάσουν να χρησιμοποιήσουν αθέμιτα μέσα, όπως π.χ. απόκρυψη μονάδων ή τεχνητή απόσυρσή τους, μείωση των επενδύσεων, μείωση των εισαγωγών κτλ., με απώτερο στόχο τη χειραγώγηση της αγοράς, τη δημιουργία συνθηκών ολιγοπωλίου και τεχνητών κρίσεων έλλειψης παραγωγικού δυναμικού, έτσι ώστε να αυξηθούν οι τιμές και άρα τα κέρδη τους. Τα πιο πρόσφατα παραδείγματα τέτοιας συμπεριφοράς είναι το ενεργειακό φιάσκο της Καλιφόρνια και το μεγάλο black - out στις βορειοανατολικές πολιτείες των ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2003.

Έτσι λοιπόν καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η απελευθέρωση δεν συνεπάγεται απαραίτητα και κατάργηση κεντρικής παρέμβασης. Το κράτος πρέπει να διατηρήσει το ρυθμιστικό και παρεμβατικό του ρόλο, στις ενεργειακές αγορές για την αποφυγή τέτοιων φαινομένων και για τη προστασία του κοινού συμφέροντος. Οποιαδήποτε ενεργειακή στρατηγική δεν μπορεί να αγνοήσει τον παράγοντα αυτό.

5.5.4.2 Ο Ρόλος των Δημοσίων Επιχειρήσεων

Πολύ κρίσιμο σημείο για την ενεργειακή στρατηγική είναι και ο προσδιορισμός του ρόλου που καλούνται να παίξουν στην ελεύθερη αγορά οι μέχρι πρότινος δημόσιες ενεργειακές επιχειρήσεις. Αυτό σημαίνει ότι κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη παράμετροι όπως ο κρατικός έλεγχος αυτών των επιχειρήσεων, η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους, η βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους, και η αύξηση της κερδοφορίας τους.

Το κράτος δεν θα πρέπει να απολέσει τον έλεγχο των πρώην δημόσιων επιχειρήσεων για τους ακόλουθους λόγους:

- ✚ Απόλεια του ελέγχου θα σημαίνει και απώλεια εσόδων.
- ✚ Με τη διατήρηση του ελέγχου, το κράτος διατηρεί και τον παρεμβατικό του ρόλο στις νέες απελευθερωμένες αγορές, δεδομένου ότι οι πρώην δημόσιες επιχειρήσεις κατέχουν δεσποζουσα θέση σε αυτές.
- ✚ Το κράτος διασφαλίζει έτσι τα εθνικά του συμφέροντα, δεδομένου ότι στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, οι πραγματικοί ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων κρύβονται πίσω από επενδυτικές τράπεζες και κεφάλαια, υπεράκτιες εταιρείες, μεγαλοεπιχειρηματίες κτλ. Το κράτος μπορεί να εγγυηθεί την αδιάλειπτη λειτουργία των επιχειρήσεων αυτών ακόμα και σε δύσκολες περιστάσεις, διασφαλίζοντας το δημόσιο συμφέρον.

Φυσικά οι πρώην δημόσιες επιχειρήσεις θα πρέπει να αντιμετωπιστούν όχι σαν όργανο κοινωνικής πολιτικής όπως συνέβαινε μέχρι πρότινος αλλά σαν μέσο ανάπτυξης. Έτσι λοιπόν, θα πρέπει το κράτος να σταματήσει να επεμβαίνει στα θέματα της τιμολόγησης της ενέργειας και του προγράμματος επενδύσεών τους, καθότι σε μια πραγματικά ελεύθερη αγορά οι κανόνες πρέπει να είναι κοινοί για όλους. Εάν το κράτος θέλει να ασκήσει κοινωνική πολιτική, αυτό είναι εφικτό κατόπιν συμφωνιών με τις ενεργειακές επιχειρήσεις, το οικονομικό βάρος των οποίων να σηκώνει το κράτος.

Το κράτος θα πρέπει να κατανοήσει ότι η ανάπτυξη των επιχειρήσεων αυτών είναι προς το συμφέρον του, και άρα θα πρέπει να τους επιτραπεί να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους εντός και εκτός των ελληνικών συνόρων, βελτιώνοντας την ανταγωνιστικότητά τους και αυξάνοντας την κερδοφορία τους. Ευκαιρίες υπάρχουν πολλές στην ευρύτερη περιοχή και τη ΝΑ Ευρώπη.

Τέλος, η ανάπτυξη και η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας από πλευράς των ελληνικών ενεργειακών εταιρειών, μπορεί να λειτουργήσει σαν ανάχωμα όσον αφορά στις αναταράξεις που θα προκαλέσει στην ελληνική ενεργειακή αγορά, η πιθανή είσοδος σε αυτήν των ενεργειακών προμηθευτών της χώρας και η συμμετοχή τους στον ανταγωνισμό.

5.5.5 Αξιολόγηση και Έλεγχος

Βασικό στοιχείο της ενεργειακής στρατηγικής αποτελούν η αξιολόγηση και ο έλεγχος της αποτελεσματικότητας των πολιτικών που αναπτύχθηκαν. Με τον τρόπο αυτό, κάθε πολιτική ελέγχεται αν έχει εκπληρώσει το σκοπό της, συμβάλλοντας έτσι στην επιτυχία ολόκληρης της στρατηγικής. Στην αντίθετη περίπτωση, η πολιτική αναθεωρείται και επανασχεδιάζεται. Φυσικά, η αξιολόγηση και ο έλεγχος δεν πρέπει να γίνονται μια φορά μόνο, αλλά συνέχεια κατά τη χρονική περίοδο εφαρμογής των πολιτικών έτσι ώστε να είναι ευκολότερος ο επανασχεδιασμός τους.

5.5.6 Έρευνα και Ανάπτυξη

Η έρευνα και η ανάπτυξη αποτελεί ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της ενεργειακής στρατηγικής, καθότι με τα ευρήματα και αποτελέσματά της μπορεί να επηρεάσει τις επιλογές και τους άξονες προτεραιότητας της στρατηγικής. Όσον αφορά στην Ελλάδα, οι πολιτικές για την έρευνα και ανάπτυξη θα πρέπει να στοχεύουν στη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας, στη μείωση του κόστους των ΑΠΕ και στην ανάπτυξη των καθαρών τεχνολογιών άνθρακα. Η συμμετοχή της βιομηχανίας και η διεθνής συνεργασία στην έρευνα στα πλαίσια της ΕΕ, θεωρούνται επιβεβλημένες.

5.6 Ανώτατο Συμβούλιο Ενεργειακής Στρατηγικής

Με βάση όσα αναπτύχθηκαν μέχρι στιγμής, γίνεται εμφανές ότι πρέπει να δημιουργηθεί μια υπηρεσία η οποία να αναλάβει το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και τη χάραξη σε μακροχρόνια βάση της ελληνικής ενεργειακής στρατηγικής, η οποία θα βασίζεται στους άξονες που αναπτύχθηκαν παραπάνω. Η κυβέρνηση, σε μια προσπάθεια να ανταποκριθεί στην ανάγκη αυτή, προχώρησε σύμφωνα με το Ν. 3438/2005 στη σύσταση του συμβουλίου εθνικής ενεργειακής στρατηγικής.

Όμως, η ανάγκη χάραξης και η εφαρμογή μιας επιτυχημένης ενεργειακής στρατηγικής δεν εξαντλήθηκε με τη σύσταση του ανωτέρω συμβουλίου. Αυτό που χρειάζεται είναι να μην περιοριστεί το όργανο αυτό στον συμβουλευτικό του ρόλο, αλλά να συντονίζει και να συσπειρώσει γύρω του όλους του φορείς των ενεργειακών αγορών (ρυθμιστικές αρχές, παραγωγούς, κρατικές υπηρεσίες, τοπικούς παράγοντες κτλ.) σε μια προσπάθεια αναθεώρησης του σημερινού αδιέξοδου μοντέλου όσον αφορά στην παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας, στη διάρθρωση των αγορών και στις αρμοδιότητες των υπηρεσιών. Έτσι, λοιπόν πρέπει το συμβούλιο αυτό να συγκεντρώσει πάνω του πολλές αρμοδιότητες που τώρα ανήκουν σε άλλες υπηρεσίες και στη συνέχεια να ασκήσει τον επιτελικό του ρόλο.

5.7 Παρατηρήσεις

Ο σχεδιασμός μιας ολοκληρωμένης ενεργειακής στρατηγικής η οποία να καθορίζει το πλαίσιο λειτουργίας των αγορών, να θέτει τους στόχους σε βραχυπρόθεσμη - μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση, να αναπτύσσει πολιτικές, να προσελκύει επενδύσεις, να δίνει κίνητρα, να δημιουργεί το θεσμικό πλαίσιο και να ορίζει τους κανόνες, αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις. Εντούτοις, είναι αυτό το οποίο πάντα έλειπε και εξακολουθεί να λείπει από την Ελλάδα.

Ο ενεργειακός τομέας της Ελλάδας έχει πολλά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, όπως το υψηλό δυναμικό ΑΠΕ, οι κλιματολογικές συνθήκες, ο λιγνίτης κτλ. το οποία όμως δεν μπορούν από μόνα τους να εξασφαλίσουν τη λύση στις προκλήσεις και τα προβλήματα που καλείται να αντιμετωπίσει. Χρειάζεται και η κατάλληλη στρατηγική, καθότι σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον αυτή είναι που καθορίζει την επιτυχία ή την αποτυχία. Η άποψη δε ότι οι δυνάμεις της ελεύθερης αγοράς μπορούν να υποκαταστήσουν την ενεργειακή στρατηγική είναι όπως αποδείχτηκε και παραπάνω εσφαλμένη.

Αυτή λοιπόν η ενεργειακή στρατηγική, θα πρέπει να είναι το αποτέλεσμα ενός ουσιαστικού διαλόγου μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων (ρυθμιστικών αρχών, παραγωγών, τοπικών φορέων, κρατικών υπηρεσιών κτλ.), να μην έχει

επηρεαστεί από διάφορα οικονομικά συμφέροντα και λόμπι, να είναι ευέλικτη και να τυγχάνει διακομματικής αποδοχής και στήριξης. Μόνο έτσι μπορεί να διασφαλιστεί η επιτυχία της και η συμβατότητά της με τις βασικές αρχές που χαρακτηρίζουν την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ δηλαδή την ασφάλεια του εφοδιασμού, την ανταγωνιστικότητα και την περιβαλλοντική προστασία..

Τελικά, περιθώρια για τη διαμόρφωση και άσκηση μιας ενεργειακής στρατηγικής υπάρχουν. Όμως η ενεργειακή στρατηγική εντάσσεται στο πλαίσιο της συνολικής πολιτικής που ασκείται στην Ελλάδα και των συμφερόντων που αυτή εξυπηρετεί. Απομένει να δούμε το αν θα επιχειρηθεί η χάραξη και άσκηση μιας αμιγώς ελληνικής ενεργειακής στρατηγικής με γνώμονα το ευρύτερο κοινωνικό συμφέρον, ή αν θα εξακολουθήσει το κράτος να είναι δέσμιο των αποφάσεων της ΕΕ και των ιδιωτικών συμφερόντων.

Πηγές - Αναφορές 5^ο Κεφαλαίου

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

1. ΙΕΑ, Energy Policies of IEA Countries - Greece, 2006

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

2. Νικόλαος Β. Γεωργόπουλος, "Στρατηγικό μάντζιμεντ", Εκδόσεις Μπένου
2004
3. ICAP, Ο ελληνικός ενεργειακός τομέας, 1999

ΠΗΓΕΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΡΑΙΑ

ΠΗΓΕΣ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

1. IEA, Energy Policies of IEA Countries - Greece, 2006
2. European Commission, What is at stake - Background document on the Green Paper - A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy, 2006
3. European Commission, White Paper - Energy for the Future - Renewables Sources of Energy, 1997
4. Eurostat, Energy and Transport in Figures, 2006
5. DGTREN, Study on Energy Supply Security and Geopolitics, January 2004
6. Theodoros Skylakakis, "Energy as a motor of economic integration", The Bridge, Issue 03, April 2006,
7. John Roberts, "The Black sea and European energy security", The Bridge, Issue 03, April 2006
8. Peggy Papakosta, "Everybody wins", The Bridge, Issue 03, April 2006
9. Theodore George Tsakiris, "The Greek odyssey", The Bridge, Issue 03, April 2006
10. George Bakatsianos, "Strategic planning and petropolitics", The Bridge, Issue 03, April 2006

ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

11. Νικόλαος Β. Γεωργόπουλος, Στρατηγικό Μάνατζμεντ, Εκδόσεις Μπένου 2004
12. Βασίλης Μ. Παπαδάκης, Στρατηγική των Επιχειρήσεων, Εκδόσεις Μπένου 2002
13. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Η Ενεργειακή Πολιτική της ΕΕ και η Εφαρμογή της στην Ελλάδα, 1999
14. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ελλάδα - Η Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2002
15. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ενέργεια - Να Ελέγξουμε την Εξάρτησή μας, 2002
16. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος - Προς μια Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ασφάλεια του Ενεργειακού Εφοδιασμού, 2001
17. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Στρατηγική της ΕΕ για την Αειφόρο Ανάπτυξη, 2002
18. ΕΚΠΑΑ, Η Ελληνική Στρατηγική προς την Αειφόρο Ανάπτυξη, 2002
19. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για την Ενεργειακή Απόδοση, 2005
20. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος - Ευρωπαϊκή Στρατηγική για Αειφόρο, Ανταγωνιστική και Ασφαλή Ενέργεια, 2006
21. ΥΠΑΝ, 3^η Εθνική Έκθεση για το Επίπεδο Διεύθυνσης των ΑΠΕ, 2005
22. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράσινη Βίβλος για την Εμπορία Εκπομπών Αερίων Θερμοκηπίου εντός της ΕΕ, 2000
23. ΥΠΕΧΩΔΕ, 2^ο Εθνικό Πρόγραμμα Μείωσης Εκπομπών Αερίων Θερμοκηπίου 2000 - 2010, 2002

24. ΥΠΕΧΩΔΕ, Εθνικό Σχέδιο Κατανομής Δικαιωμάτων Εκπομπών για την Περίοδο 2005 - 2007, 2004
25. ΓΓΕΤ, Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση στην Ελλάδα - Περιβάλλον 2004
26. ΓΓΕΤ, Τεχνολογική Προοπτική Διερεύνηση στην Ελλάδα - Ενέργεια, 2004
27. ΥΠΑΝ, Κώδικας Διαχείρισης του Συστήματος και Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας, 2005
28. ΥΠΑΝ, Συνεργασίες - Συμφωνίες Ελλάδας με Τρίτες Χώρες στον Ενεργειακό τομέα
29. ΥΠΑΝ, Ενέργεια & Ανάπτυξη, Τεύχος 01, Ιούνιος 2005
30. ICAP, Ο ελληνικός ενεργειακός τομέας, 1999
31. Επιτροπή Ανταγωνισμού, “Δημόσια Διαβούλευση της Επιτροπής Ανταγωνισμού για τα Προτεινόμενα Μέτρα Ενίσχυσης του Ανταγωνισμού στον Κλάδο Αγοράς και Εμπορίας Πετρελαιοειδών”, Ιανουάριος 2007
32. Επιτροπή Ανταγωνισμού, “Προτεινόμενα Μέτρα Ενίσχυσης του Ανταγωνισμού στον Κλάδο Αγοράς και Εμπορίας Πετρελαιοειδών”, Ιανουάριος 2007
33. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2003/54/ΕΚ, 2003
34. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2003/55/ΕΚ, 2003
35. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2001/77/ΕΚ, 2001
36. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2002/91/ΕΚ, 2002
37. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2003/30/ΕΚ, 2003
38. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2004/08/ΕΚ, 2004
39. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Οδηγία 2004/67/ΕΚ, 2004

40. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Κανονισμός 1228/2003/ΕΚ, 2003
41. Ν. 2773/1999
42. Ν. 3175/2003
43. Ν. 3426/2005
44. Ν. 3428/2005
45. Ν. 3468/2006
46. Ντίνος Στασινόπουλος, “Η εξωτερική διάσταση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ”, Πρακτικά συνεδρίου Ενέργεια και Ανάπτυξη 2001
47. Σπύρος Παλαιογιάννης, “Η διασύνδεση των συστημάτων φυσικού αερίου Ελλάδας - Τουρκίας”, Πρακτικά συνεδρίου Ενέργεια και Ανάπτυξη 2002
48. Μ. Παπαδόπουλος, “Οι ενεργειακοί δρόμοι της Κασπίας - Πεδίο κρατικών αντιθέσεων και συνεργασιών”, Πρακτικά παγκόσμιου συνεδρίου Ενέργεια 2002
49. Αιμίλιος Μπούσιος, “ Τα κοιτάσματα της Κασπίας και οι αγωγοί ενέργειας”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 07, Δεκέμβριος 2002
50. “Η διασύνδεση των συστημάτων φυσικού αερίου Ελλάδας - Τουρκίας”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 07, Δεκέμβριος 2002
51. “Μεταφορά πετρελαίου δια των στενών”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 06, Ιούνιος 2002
52. Κώστας Τάσος, “Περιφερειακή αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στη ΝΑ Ευρώπη”, Παρατηρητήριο της ενέργειας, Τεύχος 2, Μάρτιος 2001
53. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Η μεγάλη σκακιέρα της ενέργειας”, Οικονομικός Ταχυδρόμος, 15/05/2003

54. Σπύρος Καλογιάννης, “ Το φυσικό αέριο στην Ευρώπη”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 08, Απρίλιος 2003
55. Τερέζα Φωκιανού, “Ο Πετρελαϊκός πλούτος της Κασπίας – Μύθος ή Πραγματικότητα”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 09, Ιούλιος 2003
56. Σπύρου Παλαιογιάννη, “Ο ελληνοτουρκικός αγωγός φυσικού αερίου”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 11, Απρίλιος 2004
57. Κ. Ν. Σταμπολη, “Το ενεργειακό σύνδρομο του ενεργειακού κόμβου”, Καθημερινή, 28/11/2004
58. Ελιζα Παπαδάκη, “Γεωπολιτικές ανατροπές στον άξονα του πετρελαίου”, Καθημερινή, 14/11/2004
59. Δημήτριος Μαυράκης, Φώτιος Θωμαΐδης, “Μεταφορά φυσικού αερίου από την Κασπία στην Ευρώπη”, Πρακτικά διημερίδας ΤΕΕ Λιγνίτης και Φυσικό Αέριο στην Ηλεκτροπαραγωγή της Χώρας, 9 - 10/06/2005
60. Κ. Ν. Σταμπολη, “Η Ελλάδα, η Τουρκία και το μεγάλο παιχνίδι της διεθνούς ενεργειακής διπλωματίας”, Καθημερινή, 17/07/2005
61. “Πετρέλαιο πάνω από τα κύματα”, The Economist - Καθημερινή, 05/06/2005
62. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Η σκακιέρα των αγωγών πετρελαίου και αερίου”, Το Βήμα, 16/01/2005
63. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Οι Αμερικανοί ρυθμιστές του αγωγού Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη”, Το Βήμα, 03/04/2005
64. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Το βαλκανικό παιχνίδι των αγωγών”, Το Βήμα, 07/05/2006

65. Κ. Ν. Σταμπολη, “Η ανέλιξη της Ρωσίας σε παγκόσμιο ρυθμιστή ενέργειας”,
Καθημερινή, 29/01/2006
66. Ελένη Κοχαϊμίδου, “Τουρκία - Η ενεργειακή υπερδύναμη”, Ελευθεροτυπία,
25/03/2006
67. Κ. Ν. Σταμπολη, “Άσκηση επί χάρτου οι δύο αγωγοί ορόσημα”,
Καθημερινή, 16/04/2006
68. Νικόλας Ζυργάνος, “Το νέο μεγάλο παιχνίδι”, Ελευθεροτυπία, 08/01/2006
69. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Το παιχνίδι των Ρώσων με το αέριο”, Το Βήμα
05/02/2006
70. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Το μεγάλο παιχνίδι των αγωγών”, Το Βήμα,
23/04/2006
71. “Όταν οι επιχειρήσεις συναντούν τη γεωπολιτική”, The Economist -
Καθημερινή, 08/01/2006
72. “Η ενεργειακή αλληλεξάρτηση Ρωσίας - Ευρώπης”, The Economist -
Καθημερινή, 07/05/2006
73. Κ. Ν. Σταμπολη, “Απειλή νέου ψυχρού πολέμου για την ενέργεια”,
Καθημερινή, 21/05/2006
74. Αλέξανδρος Μασσαβέτας, “Η Τουρκία σούπερ - μάρκετ ενέργειας”,
Καθημερινή, 20/08/2006
75. Χρύσα Λιάγγου, “Η Ευρώπη ανησυχεί για τη διεύρυνση της ενεργειακής
εξάρτησης από τη Ρωσία”, Καθημερινή, 10/09/2006
76. Γ. Αγγελη, “Το παιχνίδι της ενέργειας και ο ρόλος των ΗΠΑ”,
Ελευθεροτυπία, 10/09/2006

77. Κ. Ν. Σταμπολη, “Ελληνική πύλη Εξαγωγής ρωσικού αερίου στη δύση”, Καθημερινή, 03/09/2006
78. Τάσος Δασόπουλος, “Πως το πετρέλαιο γίνεται χρυσάφι”, Ελευθεροτυπία, 04/09/2005
79. Γιώργος Δελαστικ, “Θύελλα κερδοσκοπίας στο πετρέλαιο”, Καθημερινή, 11/09/2005
80. Μιχάλης Καϊτατζίδης, “Ο πόλεμος των αγωγών”, Ελευθεροτυπία, 11/02/2007
81. Χρύσα Λιάγγου, “Στο κλαμπ των ισχυρών χωρών της ενέργειας εισέρχεται η Ελλάδα”, Καθημερινή, 11/02/2007
82. Κωσταντίνα Ξένου, “Απελευθέρωση του κλάδου ηλεκτρικής ενέργειας”, Διπλωματική Εργασία Πανεπιστημίου Πειραιώς
83. Σπύρος Παλαιογιάννης, “Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα και ο ρόλος του φυσικού αερίου”, Παρατηρητήριο της ενέργειας, Τεύχος 2, Μάρτιος 2001
84. Ευάγγελος Λεκατσάς, “Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού και το πρόβλημα της επενδυτικής απραξίας”, Παρατηρητήριο της ενέργειας, Τεύχος 5, Μάρτιος 2002
85. Νίκος Μπατιστάτος, “Εθνική ενεργειακή πολιτική”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 9, Ιούλιος 2003
86. Σπύρος Παλαιογιάννης, “Η πορεία προς την απελευθέρωση των αγορών ενέργειας στην Ευρώπη και την Ελλάδα”, Παρατηρητήριο της Ενέργειας, Τεύχος 12, Νοέμβριος 2004

87. Δημήτριος Μαυράκης, Νικόλαος Κοντινάκης, “Εμπόδια στην ανάπτυξη της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας”, Πρακτικά διημερίδας ΤΕΕ Λιγνίτης και Φυσικό Αέριο στην Ηλεκτροπαραγωγή της Χώρας, 9 - 10/06/2005
88. Χρύσα Λιάγκου, “Η δυναμική της ΔΕΗ κινεί το άρμα της απελευθέρωσης”, Καθημερινή, 18/09/2005
89. Γ. Αγγελής, “Συγκρούσεις και παρασκήνιο στο μέτωπο της ενέργειας”, Ελευθεροτυπία, 25/09/2005
90. Κ. Ν. Σταμπολη, “Στις ελληνικές καλένδες η ηλεκτρική απελευθέρωση”, Καθημερινή, 07/08/2005
91. Κ. Ν. Σταμπολη, “Θετικές οι προοπτικές ανάπτυξης της αγοράς φυσικού αερίου”, Καθημερινή, 25/09/2005
92. Κ. Ν. Σταμπολη, “Αλήθειες, ανακρίβειες και παρερμηνείες για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας”, Καθημερινή, 11/12/2005
93. Χρύσα Λιάγκου, “Η διχοτόμηση της ΔΕΠΑ προκαλεί παρενέργειες σε ΕΛΠΕ, ΔΕΗ και Δημόσιο”, Καθημερινή, 24/12/2005
94. Μιχάλης Καϊταντζίδης, “Τα μεγάλα παιχνίδια με τα κοιτάσματα λιγνίτη”, Ελευθεροτυπία, 01/10/2006
95. Χρύσα Λιάγκου, “Ισχυρός ανταγωνιστικός πόλος στον ηλεκτρισμό”, Καθημερινή, 01/10/2006
96. Α. Γ. Χριστοδουλάκης, “Η εμπορία καυσίμων”, Το Βήμα, 16/04/2006